

Отваженное за Америку

*15
размышления*

Содржина

сфрицица 1

ЕЛМАЗ АБИНАДЕР

Од другата страна на главната улица

Кога беше малечка, вратата на нашата куќа беше волшебна. Од највршната сртана на штаа вратата се наоѓаше малото драчче во Пенсилванија каде што пораснав јас.

Главната улица минуваше прег на нашата куќа и ѝ имаше сите симболични обележја

1

сфрицица 5

ЦУЛИЈА АЛВАРЕЗ

И јас пеам Америка
Да не емигрираше мојот семејството во Америка кога имав 10 години, јас никогаш немаше да сишам на писателка.

Пораснав во ѕедесет и шест години во диктиаторски режим на малиот каришки йулусијров Доминиканска Република. Иако штоа беше културна

сфрицица 10

СВЕН БИРКЕРТС

Компјутивната мок на американските синџита

Последниште чештири години работам на мемоари штоа доаѓаат со годините, со првинача цел од џовеке различни џерсекишиви да испрважувам како сум ја разложил сфарапата Фројдовска раченка на любов и рабоја за да ја сфајаша вокајша како,

3

сфрицица 14

РОБЕРТ ОЛЕН БАЛЕР

„Разгледница од Америка“

Разгледницашта е сушара речиси деведесет години. Тоа е ориџинална фотографија штоа ја сликал некој со најновиот пронайдок, апарашот Kodak Brownie, а јоштоа е испечатена врз шраф карцион со дойнсна картичка на йозацашта. Ова било

2

сфрицица 18

МАЈКЛ ЧАБОН

Географски карти и легенди

Во 1969 година, кога имав 6 години, моите родители зејда крешиј од Администрацијата за вештеран и кујија ѕирободна куќа во еден имагинарен драг најречен Колумбија. Како пешаџашар во Службата за јавна здравствена заштита, шайко ми, родум од Бруклин, беше вештера

5

сфрицица 22

БИЛИ КОЛИНС

Што има американско во американската поезија

Никогаш не се смешав себе си за ситејјално американски поети се додека прег неколку години не заминав во Англија за да одржам неколку читашта. Сам ја сопствавше шурнејаша, и штоа се гледаше. Меѓу чудниш локации штоа ги избрал беше едно шестшто одделение,

4

сфрицица 26

РОБЕРТ КРИЛИ

Американецот на Америка

И покрај тоа што оваа бесмртна поема ја најштал Англичанец, тој сејак можел да бара да с'йтане почетен граѓанин на САД зашто ћолку убаво го фатил националниот сенинитен „Ние сме последниот прв народ“, шишува поетот Чарлс Олсон во својата комицкина

7

сфрицица 30

ДЕЈВИД Х. ДОНАЛД

За тоа како е да се виде американски историчар

Кога ја завршуваа билографијата на Абрахам Линколн, мојот агенциј им се обрати на неколку британски издавачки куќи со искажаја да се објави англиски едиторија на книга-штампа. Ниејна од нив не беше јасен секојаша која ќе опубликува во Окленд или Јерисонсборо, а и на сестра ми ни беше јасен секојаша која ќе опубликува во Чикаго.

6

сфрицица 34

РИЧАРД ФОРД

Како ми влијае врз пишувањето тоа што сум Американец?

Тоа е, се разбира, прашање за кое се вршиш во круг, лијепарна загатка за којкојшта и за јајето. Треба само да вложиш се што имаше до божествени размери за да сфајаше штоа сакам да кажам: како му влијаело на Чехов тоа што бил Рус?

9

сфрицица 38

ЛИНДА ХОГАН

Заради животот

Бев срамежливо, молчаливо девојче и воодушто немав никакви асцириации да сишам на писател, никогаш не помисливав да инспирирам на својот ориџинален иденитијаш, иденитијаш што мене и на сестра ми ни беше јасен секојаша која ќе опубликува во Окленд или Јерисонсборо.

8

10

съфарица 42

МАРК ЏЕЈКОБС

ДВЕТЕ СТРАНИ НА ГРАНИЦАТА

Има некаква интимна врска меѓу тишуваче и шародлавоста. Се сèкава колкашо задоволството јочувајќа кога се разбудив од мојот ѕрв и еднинскиен сон на ѕрви јазика. Тоа се случи кога се вратив од Параѓај, каде што, како доброволец во миројворниште сили, дое годи

11

съфарица 46

ЧАРИС ЏОНСОН

АМЕРИКАНСКО ПИШЕ ЗА МЛЕКО

Под една стапаклена купола во мојата дневна соба сместено е она што е останано што од чеширековната испорука на мојата фамилија на северноамериканскиот континент. Сигурен сум дека сите оние што биле кај мене дојма бездробо мислат дека се што

12

съфарица 50

БАРАТИ МУКЕРДИ

За тоа како изгледа да се виде АМЕРИКАНСКИ ПИСАТЕЛ Својот ѕрв крашок расказ го објавија кога бев шинејцерка во Калкула. Во неј сашањуваше збор за последниот ден на Наполеон на Свешта Хелена. Поштоа следуваше сиборијата за Марија Антоанета како што чека гилотинираше, а тоа неа

13

съфарица 54

НАОМИ ШИБАНАЈ

ПОТКРЕПАТА ШТО ЈА САКАМ

Во централниот дел на Соединетите Американски Држави, во средината на XX век, голем број луѓе дошли од некое друго место и се мислеле како да се снајдат. Францускиот Канада ни пашувале на југ до Сениј Лус во една голема, расклешена кола, претолна деша и

14

съфарица 58

РОБЕРТ ПИНСКИ

ПРОВИНЦИЈАЛНО ЧУВСТВО ЗА ВРЕМЕ Растиште во џраг каде што еден од моите децовци имаше многу познат бар – настапот Граѓанско собрание, штоа беше месец каде штоа истија политичкишти и политицијашки. Кога имав децета години, началник на политицијата во Лондон беше човек што во 1920-ите

15

размисувачка

Персонал

Извршен уредник:

Порту Клак (George Clack)

Управен уредник:

Пол Маламуд (Paul Malamud)

Уредници соработници:

Марк Џејкобс (Mark Jacobs),

Майкл Бандлер (Michael Bandler)

Уметнички директор/Дизајн:

Тадеуш А. Миксински

Помладиот

(Thaddeus Miskinski, Jr.)

Избор фотографски материјал:

Меди Слиker (Maggie Sliker)

Литературният јазик на Американски

Society – Mansell/TimePix; библиотеката на Amherst College; David Lees/TimePix; Mansell/TimePix. 30.

страница: Clive Russ. 32. страница:

© Gail Mooney/Masterfile. 34. страница: J. Foley/Ouale. 36–37. страница:

Vol. 9 Holidays & Celebrations PhotoDisc, (позадина) Business &

Occupation Photo Disc. 38. страница:

Courtesy Jane Hogan. 40–41. страница:

Vol. 6 Nature, Wildlife & The Environment PhotoDisc (3). 42. страница:

Barry Fitzgerald. 44–45. страница:

(детали на мајка) Vol. 14 Business & Transportation PhotoDisc; Vol. 5

Commerce & Travel PhotoDisc. 46.

страница: Iny Wokoma/ColorsNW Magazine. 48. страница: Conceptual

Still Life 2 Corbis CD. 50: AP Photo. 50.

страница: AP Photo. 52–53. страница:

благодарност до Ballantine Books;

Grove Press (2). 54. страница: Michael Nye. 56. страница: © Arts & Entertainment Disc Comstock Images. 58.

страница: Sigrid Estrada. 61. страница:

Business II Disc Comstock Images.

благодарност до Acton Historical

Лицаделлия за Америка

Bobeg

Немојни се и времејшо и јаросијорош – и оддалеченосија,
Јас сум со вас, мажи и жени на една генерација, и на
многу други оиштодаш,
Како што се чувствуваате кога ќе њоелегнеше во реката и
во небошо,
Така се чувствуваам и јас,
Како што е секој од вас еден во живата јолта, јаков бев
и јас,
Како што вас ве освежува радоста на реката и нејзиниот
светол џек,
И мене ме освежуваше,
Како што вие си тошите љоштрени на оградата, а ишате со
матицата,
Така си тоев и јас, а ишав,
Како што вие ги гледаше безбройниште бродски јарболи и
дебелиште цевки
на јаробродите, јака гледав и јас.

ВОЛТ ВИТМАН (WALT WHITMAN), од „ПРЕМИН СО ФЕРИБОТ ВО БРУКЛИН“, 1856 г.

Оваа книга настана на предизвикувачкиот предлог на Марк Џејкобс (Mark Jacobs), службеник во Службата за воени операции во странство при Стејт Департментот кој, ете, слушајно е и писател на романи. Тој предложи да прашаме една група современи американски поети, прозни писатели, критичари и историчари што значи да се биде американски писател, што може да фрли интересна светлина врз некои американски вредности – слободата, разноликоста, демократијата – коишто можеби не се баш најдобро разбрани во другиот дел од светот.

Во духот на експериментирање, така и постапивме. Избрахме 15 писатели што веќе се стекнале со улед со својата работа, та самата група ја одразува големата разноликост во литературното творештво во Америка денес, и им нарачавме на секој од нив да напише по еден есеј. Тема: Како се доживуваат себеси како американци писател?

Овој пристап на извесен начин претставува потсетување на една долга традиција на литературна самоанализа во

Соединетите Американски Држави. Мишел Гијом Св. Жан де Кревекер (Michael Guillaume St. Jean de Crèvecoeur) го поставил ова фамозно прашање во своите *Писма од еден американски земјоделец* (1782): „Каков е, тогаш, тој Американец, тој нов човек?“ Во 1837 година, во своето обраќање „Американскиот учен човек“, Ралф Валдо Емерсон (Ralph Waldo Emerson) повика на интелектуална независност од „дворските музи на Европа“. Еден век подоцна, Ернест Хемингвеј го дефинира американското литературно творештво со својата забелешка: „Целокупната американска литература потекнува од една книга на Марк Твен, *Хаклбери Фин*“. Ние на некој начин бараме од сите овие автори да дадат посовремен одговор на прашањето на Кревекер, одговор за ХХI век.

Првото нешто што паѓа в очи кај овие одговори е тоа колку се разликуваат есите еден од друг. Америка, „прекршена“ низ умовите на овие писатели, веќе не е едно, туку повеќе различни места. Можеби и не треба многу да не изненадува дека она што е „американско“ искуство за еден писател сосем се разликува од искуството на друг. Природно е да добиете 15 различни одговори кога ќе им го поставите истото прашање на 15 креативни луѓе.

Па сепак, кога ќе погледнете малку подобро, низ есите провејува една заедничка нишка. Прво, кариерата на тие писатели влече корени од сензуалните спомени од раното детство, од едно конкретно време и место, од некое грatche или фарма, или од некое градско маало. Тип О'Нил, портпарол на Претставничкиот дом на САД, еднаш рекол, „Секоја политика е локална“. Нашите писатели би можеле на тоа да додадат дека се почнува дома. За Елмаз Абинадер (Elmaz Abinader), дома е миризбата на арапскиот леб што го печела мајка ѝ во едно грatche во Пенсиљванија. За Роберт Пински (Robert Pinsky), тоа се приказните со шепот раскажувани што ги слушал како дете во одморалиштето крај океанот во Њу Џерси што го изгубило својот сјај. Мајкл Чабон (Michael Chabon) ја наоѓа магијата на младоста во ексцентричните имиња на местата во новоизградениот град во којшто израснал. Историчарот Дејвид Херберт Доналд

(David Herbert Donald) својата централна тема како писател ја наоѓа во семејните традиции на раскажување приказни на југот на Америка од времето на неговото детство.

За писателите од оваа група чувството за дом често подразбира доселеничка култура, каде што единиот родител, или бабата или дедото, дошле од друга земја. Често се работи за „мешани бракови“ во кои различната вероисповест или етничка припадност се претопувале од генерација во генерација. Се чини како за писателите со неодамнешни доселенички корења да има два типа извадоци: прво, тие го препознаваат својот копнен по американскиот мејнстрим и она по што тие се разликуваат од него, а потоа го откриваат интегритетот на сопствената култура. Мемоарите на Свен Биркертс (Sven Birkerts) претставуваат продолжена мeditација за неговата младешка и во голема мерка потвесна залуденост со американскиот среден запад, за потоа, преку литературата на Европа, тој повторно да го открие своето латиско наследство. Приказната на Џулија Алварез (Julia Alvarez) за нејзиното долго патување од еден доминикански диктаторски режим во американската слобода кулминира во моментот на бикултурната песна во која во една поема се мешаат шпанскиот и англискиот јазик.

За многумина од овие писатели, централниот збор за Америка е *можносцă*. „Сé беше можно во Соединетите Американски Држави“, раскажува Наоми Шибаб Най (Naomi Shihab Nye) за чувствата на нејзиниот татко Палестинец за неговата усвоена земја. „Не беа тоа само гласишта, вистина беше. Можеби не ќе се збогати преку нок, но можел да продава полиси за осигурување, да увезува шарени подароци од целиот свет, да отвори мали дуќани, да стане новинар. Можел да прави сé“.

Истовремено, нашите автори се свесни дека американското општество било и е далеку од совршено. Абинадер и Алварез никогаш не ги заборавија епитетите што им ги даваа другарчињата на училиште чиишто предци поодамна се населиле во Америка. Триесет и пет години по раѓањето, за домот во Колумбија во сојузната држава Мериленд во кој го минал Чабон своето детство, основан донекаде како експеримент за заеднички живот на различни раси, се зборува дека има „криминал и расни немири“. Американската индиска поетеса Линда Хоган е сосем свесна за тажната историја на својот народ во рацете на Европејците кои ја колонизирале нејзината нација.

Па сепак, практично за сите писатели во оваа збирка, генералната вистина за Америка ќе лежи во вербата на прадедото на афро-американскиот романсиер Чарлс Џонсон (Charles Johnson). Роден во селска средина на Југот во 1892 година, вуйко Вил на Џонсон се преселил на север каде што основал и водел неколку бизниси – дури и додека постојано проповедал за вредноста на образоването. „Тој сфати“, пишува Џонс, „и со својот личен пример нё натера и нас да сфатиме дека, додека црните често биле изложени на угнетување така што им бил затапен умот, Америка е заснована врз принципи, идеали и документи... што ја

натераа континуирано да се коригира. Тој знаеше дека е тоа почвата што ги одгледува црните во Америка. Шансите што му биле прикратени нему ќе нё чекаат нас, велеше. Но, единствено ако сме образовани и ако сме вредни.“

Друг заеднички извадок за нашата група писатели е истапувањето од нивното лично искуство и средина – дури и на нивното американство – и преминот во една помоќна смисла на универзалното. Bharati Mukherjee сите писатели насекаде во светот ги нарекува „племе истомисленици. На меѓународно ниво, сум сртнала сериозни писатели што се универзално скептични кон авторитети, што се иронични и што покажуваат сожалување за загубените и забунетите. Тие се насладуваат на гротескното и апсурдното, ја ценат работата на другите писатели и ги прифаќаат различните сили што ја обликувале.“

Ричард Форд (Richard Ford) си замислува еден непознат млад писател во некоја далечна земја како размислува за тоа што значи да бидеш писател. „И тој го пишува истото она што сум го напишал јас, дури и подобро“, вели Форд. „Одично, велам јас. Зашто, ако сиве овие години како Американец ме подгответе единствено да сфатам дека тоа што сум сличен, сродна душа, колега со некој што нема никогаш да го запознам ми овозможи да ја доживеам најскапоцената мудрост на литературата – тогаш тоа што сум Американец, и тоа писател, навистина ми послужи многу добро“.

Гласот што, се чини, лежи под површината на многу од овие есеи е гласот на големиот американски поет Волт Витман (Walt Whitman, 1819–1892). Поетите Роберт Крили (Robert Creeley) и Били Колинс (Billy Collins) го наведуваат Витман како некој што врз нив извршил влијание; на крајот на есејот на Џулија Алварез изближнува поезија со „И јас пеам Америка“, што алудира на вечнојот стих на Витман „Ја слушам Америка како пее“. Како ретко кој, Витман со длабок восхит ја поврзал душата на поединецот со душите на сите Американци и на целото човештво.

Романсиерот Роберт Олен Батлер (Robert Olen Butler) го завршува својот есеј со евоцирање на поврзаноста што Витман толку силно ја чувствува. „Уметници од сите нации во светот секојдневно минуваат низ порталот на личната потвесност и навлегуваат во длабочините на колективната потвесност“, пишува Батлер, „а потоа тие уметници повторно се појавуваат, со визии за оние нешта што нё врзуваат сите нас. Јас сум Американец. Јас сум уметник. Ја гледам својата земја и ја барам човечката душа.“

— ЏОРЏ КЛАК (GEORGE CLACK),
ИЗВРШЕН УРЕДНИК

Елмаз Абинадер

I. ПРЕКУ ПРАГОТ

Кога бев малечка, вратата на нашата куќа беше волшебна. Од надворешната страна на таа врата се наоѓаше малото гратче во Пенсилванија каде што пораснав јас.

Главната улица минуваше пред нашата куќа и ги имаше сите стандардни обележја на градски центар: на неа имаше бан-

ка, киоск за весници, дуќан за предмети за домаќинство во кој се продаваа и авто-делови, и најразлични други мали продавници. По улиците се шетаа семејства, особено за време на викендот и тогаш го разгледуваа мебелот изложен во огромниот излог на Кауфман, во витрината на киното „Рекс“ беа изложени плакати за филмови, а во излогите на продавницата за алишта на тетка ми стоеја кукли без длаки или без прсти, нагиздени по последна мода. Во тоа време, на почетокот на 1960-тите години, малечките дуќани во гратчињата како Мејсontaун ги задоволуваа потребите на граѓаните за храна, облека и покрив над главата.

И ние имавме дуќани на Главната улица: Чевларски дуќан на Надер, Стоковна куќа на Надер и Ресторан за модерниот човек. Навидум нашите дуќани беа како и сите други и ние ги задоволувавме потребите на благодарните мајки што за своите деца бараа да купат чевли за црква, или на татковците што доаѓаа да пушат пур и да читаат весник, или на децата што, на враќање од училиштето, скокаа на поплочениот под во ресторонот, начичкани околу чубоксот. Татко ми и чичко ми стоеја на вратите од своите

дуќани, беспрекорно стокмени во сиви костуми и бели кошули, со вратоврски и светнати лакирани чевли.

Во тој момент, запрен некаде во второ одделение, на прагот од дуќанот, татко ми, чичко ми и луѓето што минуваа ми изгледаа сите исти. И нивни деца одеа на часови по пијано кај г-ѓа Дафи, пазареа во „А&Р“, а на 4 Јули правеа скара во своите дворови. Со мене во училиштето „Сите светци“ учеа и деца на многу од муштериите на татко ми. Нивните ќерки имаа блескави точаци со знаменца на раките од гиданот. Џени и Рене, двете најпопуларни девојчиња, секој ден носеа свежо исчистени чевли „Мери Џонс“ и доста гласно разговараа за колекциите додатоци за нивните Барбии што растеа од ден на ден. Бев фасцинирана кога ќе ги слушав описите на куката за Барби, на нејзината кола и на гардеробата. Додека го опишуваше балскиот фустан на Барбика, Џени си ја вртеше околу прст својата руса коса врзана во опаш. Рене правеше бабулиња од плунка додека ни покажуваше слики од патувањето во Вирџинија Бич.

Во такви моменти, кога сите раскажуваа за своите доживувања, мојата илузија дека сум слична со девојчињата од моето одделение се губеше, лесна како перце. Иако носев иста училишна униформа, бев во извидници, пеев сопран во хорот и одлично го знаев правописот, мојот и нивниот живот ги делеше таа волшебна врата. Па иако моите соученички не знаеа што се крие зад таа врата, ќе ме опколеа на игралиштето и ќе ми викаа „црна“ заради плетенките што ми ги растураа за да ме разбушават, или „мајмунка“ заради темната кожа на рацете прекриена со мов од темни влакненца. Од тоа мене ми се мелеше умот, а во stomакот ме копаше чувството на осаменост.

Ќе се довлечкав дома, во нашата куќа со сива фасада на Главната улица, подвиена под тежината на училишната чанта и под бремето на разликите меѓу мене и девојчињата што скокаа на јаже од другата страна на улицата. Кога ја отворав алюминиумската квака на стаклената врата што водеше во ходникот на куката, под палецот ќе почувствувај одронета ’рѓа. Тоа беше една сосем обична врата, но штом ќе влезев низ неа, светот од корен се менуваше.

Од влезот низ ходникот, право кон трпезаријата ме влечеше една од миризбите што ги сакав најмногу. Беше среда, денот кога мајка ми ќе ја прекриеше со весници масата за осум лица, ќе ги довлечкаше од долапот двете големи канти и ќе ги постелеше чаршафите за месење. Доколку да се вратам јас попладното од училиште, куката веќе миришеше на леб и на сомуни, тркалезни стасани сомуни наредени еден до друг на масата. Мајка ми правеше триаголни пити со спанаќ, ќифлички со цимет и овошни пити полнети со круши од овошките на нашиот имот. Уште пред да ме поздрави, ќе ја кренеше главата, а лицето ѝ беше сето измачкано со брашно, и ќе речеше: „Има 68 сомуна. Може да земеш еден.“

Дотогаш веќе и сестрите стоја заедно со мене на крајот на масата, каде што си го подававме путерот од јаболка за да си го намачкаме на топлиот леб. Кога ќе излезе од печката, арапскиот леб е како перниче полно воздух; со ладењето, лебот се сплескува и станува она што Американците го

знаат како „пита“ леб. Кај нас дома ретко кога се јадеше друг леб; дури и кога правевме виршли на скара, ги стававме во наполу пресечени земички и им туравме кечап.

Миризбата ме хипнотизираше и ја ублажуваше меланхолијата што ја носев дома сосе лекциите што требаше да ги учам навечер. Гозбата завршуваше штом ќе завршевме со јадењето. По враќањето од училиште, секое од нас шестте деца си имаше свои обврски. Тројцата брака одеа во дуќанот за да исчистат и да го суредактат инвентарот, а ние трите девојчиња ги работевме домашните работи и се грижевме за градината. На лето го корневме плевелот, го полевавме и го беревме зеленчуцот; на есен работевме во визбата, каде што стававме овошје, грав, цем и кисели краставички за зимница. Во меѓувреме секогаш имаше купишта алишта за перење и за пеглање, и требаше да се чисти за да се одржува малечката кука во којашто живеејме деветмина. Барбиките, боенките, спортските активности по часовите беа свет на некои други деца, но не и наш.

Од другата страна на волшебната врата се менуваше и јазикот. Нам на девојчињата, мајка ми ни ги издаваше наредбите на арапски – домашното, разговорите и молитвите, на најчист можен английски. Три работи беа најважни во нашиот живот: посветеноста на Бога, послушноста кон родителите и добрите оценки на училиште. Макар и најситната грешка во било која од овие области веднаш многу строго се казнуваше. Угледот на семејството почиваше врз нашата совршеност и моите родители немаа поим дека нивните ќерки што настојуваа да бидат совршени беа изложени на неподносливо подбивање од страна на своите другарки.

Нашето дружење од другата страна на вратата немаше големо влијание врз она што се случуваше дома. Ние имавме една поинаква заедница чии членови се собираа за време на викендите или преку лето. Доаѓаа роднини од градови од Пенсилванија и од Охajo и ги полнеа дневната и трпезаријата, каде што кружеа околу прекрасниот асортиман на арапски јадења што ги правеше мајка ми: *hummus*, макало со пилешко и со грав, *baba ghanouj*, модар патлиџан со сусам, сарми од лозов лист, шиш-кебап, *kibbee*, паштетички од живо или пржено јагнешко и пченица, јагнешки бут, мисирка полнeta со ориз и со суво грозје и безброй јадења со разни прилози. На двата kraja на масата имаше чинии до горе полни со арапски леб.

Чичко ми, кој беше свештеник, ќе ја благословеше софрана, а потоа почнуваше цагорот на арапски, додека братучите макаа со лебот, си тураа од салатата и со сласт ја јадеа баклавата. Како што се ближеше крајот на оброкот, сé повеќе се оддалечувавме од масата, а татко ми ќе раскажеше некој настан од минатото, или некој ќе прочиташе писмо од Либан; или преку празните чинии ќе се развиеше политичка расправија.

Ние девојчињата ја раскревавме масата, а од грамофонот се разлеваше арапска музика. Додека да трепнеш, некој ќе станеше да игра и другите ќе му се придружеа, ќе се фатеа за раце и куката ќе ја тресеше тропање, скокање и плесакње. Како деца, вредни како пчелички, ние ги миевме садовите и на возрасните им носевме кога ќе ни побараа нешто, а тие од време на време нé штипкаа по обравчињата и нé креваа в раце.

Семејните сцени ме исполнуваа со радост и со чувство на припаѓање, меѓутоа, знаев дека тоа не можам да го споделам со никого од другата страна на таа врата. Таму, во школскиот двор, скандирањето и навредите беа сé погласни. Доволно беше тоа што изгледав поинаку; обележана бев со тоа што имав татко што зборува со странски акцент, а со играњето во круг ќе бев целосно отфрлена од средината.

П. СОЗДАВАЊЕ НА ПИСАТЕЛОТ

На факултет, каде што имаше стопати поголем број жители отколку во моето родно место, фасцинирана шетав низ студентскиот град. Одев долж дрворедот од гинкго дрвја и влегував во Катедралата на учењето, висококатницата на Универзитетот на Питсбург, каде што се наоѓаше Одделот

за англиски јазик. На првиот кат на оваа преубава зграда се наоѓаат Училиниците на националностите. Тие простории се осмислени така што во секоја е прикажан различен културен амбиент. Во Англиската училиница имаше клупи како во Долниот Дом, во Унгарската училиница на сидовите имаше поставено црвени паноа со цветен дизајн, а во Кинеската училиница, којашто му беше посветена на Конфуциј, студентите седеа на тркалезни маси без каква било хиерархија. Некои предавања се држеше во овие простории што нас поради строгиот мебел многу не нé воодушевуваше, а моравме и многу да внимаваме да не оштетиме нешто. Една просторија беше постојано заклучена и можеше да се посети единствено со посебна дозвола, или со група дојдена да разгледува. Ја погледнав плочката на вратата. *Сириско-либанска училиница*. Уште една врата што го дели надворешниот, „американски“, од мојот свет. Се разбира, јас инсистирав да ја посетам, а ги викнав и моите другарки да дојдат со мене.

Штом влеговме, ни запре здивот. Просторијата беше прекриена со шарки како од персиски килими, со светлина од шарено стакло, а околу-наоколу сета беше прекриена со перничичиња. Изгледаше богато и егзотично и одненадеж од мене изближна гордоста оти имам некаква врска со оваа палата. На факултет јас веќе бев со изграден идентитет, па така го разгласив своето потекло, пишував за баба ми, на другарките им готвев арапски јадења, а на седенките кај мене дома свирев музика од Оум Калтум.

Не мина долго време, јас сфатив дека околната почна да ме доживува егзотично зашто јавно го манифиестираа своето арапско потекло. Во наставната програма не беше застапен ниту еден арапски претставник; единственото телевизиско лице што имаше некаква врска со Либан беше Дени Томас; а *Лоренс од Арабија* стана фуснота на мојата култура. Истовремено, настаните на Блискиот Исток покажаа дека симпатиите во Америка не се проарапски; како растев, моите чувства кон Арапите стануваа сé понегативни и напати се граничеа со недоверба, дури и кон сопствените колеги.

Јас упорно продолжив да пишувам. Песната за мајка ми како заминала од Либан и во Америка си го свила своето гнездо, приказната за дедо ми што живеел како бегалец за време на Првата светска војна, доживувањата на татко ми како трговец со гума во Бразил кога бил млад, станаа мои теми и јас интуитивно ги пишував тие раскази и песни како во мене да беше збрана сета историја.

Па сепак, моето пишување се одвиваше *од оваа спрата* на вратата. Од другата страна на вратата, во слушалната, литературата што ја читавме во текот на моите студенчки и постдипломски години беше туѓа за мојот природен сензибилитет, исто како и Барбика во милјето на моето детство. Меѓу примерите за писатели спаѓаа поголем број европски автори мажи што елоквентно пишуваша за американската мејнстрим култура. Во моето писателско катче на светот јас бележев стории за деца што

умираат за време на отоманска опсада на нашето село во Либан. Во својата поезија чувствува музика што им беше туѓа на Американците; моите слики се слеваа во блескав брокат од детали, побогат од останатата литература создадена во седумдесеттите години.

Не се чувствува добре дојдена од другата страна на вратата.

Меѓутоа, бев истрајна. Некаде на тој мој пат, в раке ми дојде една книга што имаше големо значење за мене. Првин ме привлече нејзиниот наслов, *Жената воин*, а авторката имаше невообичаено име, *Максин Хонд Кинсбон*. Во книгата пишуваше за една баба што раскажува приказни, ќерки што беа премногу Американки за своето семејство; една култура сосем туѓа за луѓето од нивната околина. На писателката всушност ѝ беше познато она што се наоѓа зад вратата и за тоа и пишуваше. Таа книга ме воведе во делото не само на кинеско-американскиот канон, туку открив и афро-американски, латиноамерикански и индијански писатели што се огласуваа по истите прашања: принадност, идентитет, културна осаменост, заедница и егзотично прикажување на работите.

Нишките на мојата музика се провираа низ пукнатините и под прагот, ритамот на танцот ја истурка вратата. Во едно интервју на Тони Морисон го слушав нејзиниот одговор на прашањето „Дали пишувате заради расизмот?“. Таа рече, „Пишувам за инаеј на расизмот“. Писателите си поплагаа право на свое место под сонцето не само во литературата, туку и во перцепирањето на историјата.

Активизмот за мене отсекогаш бил важен елемент за секој граѓанин на Америка. Моите години беа одбележани со настани за коишто јас марширав, протестирав, потпишувајќи петиции и организирајќи комитети. Почнав да сфаќам дека, како писател, јас сум истовремено и активист. Една добро раскажана сторија или убаво напишана поема продира до читателот многу подлабоко од секаква реторика.

Освен тоа, јас си пронајдов свое опкружување: американските писатели и уметници од различни раси често се движат на исти места како и јас, живеат во двоен сензибилитет со поделени чувства и, во својата потрага по место што ќе им стане дом, се нагодуваат таму каде што културата во којашто живеам е во конфликт со мојата друга култура.

Ова се тешки времиња за Американците од арапско потекло, зашто земите од коишто потекнуваме се често вовлечени во конфлиkt или во политички контролверзи. Како што станува потешко и потешко, мојата *добра сиорија* и *преубава јоема* играат сеј поголема улога во перспективата од којашто им се приоѓа на настаните и на луѓето. Читателите често многу повеќе ѝ веруваат на литературата отколку на говорите или на статиите, а јас открив дека мојата љубов кон пишувачето е испреплетена со одговорноста што ја имам да пишувам. Имам ново гратче. Не некое конкретно, или можеби се тоа сите мали гратчиња. Во тоа село, луѓето живеат со отворени врати и постојано го пречекоруваат прагот на нешто што разделува, а што

еден ден ќе поврзува. Како писател, јас раскажувам за својот живот и го вткајувам во литературното ткиво. Како активист, им се обраќам на други помлади писатели од различни раси и им кажувам дека тие на крајот ќе ја отворат таа врата, па ако треба и да ја поттурнат со рамо, или да навалат со цела тежина. ■

Елмаз Абинадер (*Elmaz Abinader*) е арапско-американска пишателка, поетеса и актерка на перформансот од Америка, чие творештво е објавено и изведувано низ Америка и на Блискиот Исток. Нејзиното најново дело, Во земјата на моите синишта, е добитник на наградата 2000 *Josephine Miles PEN Oakland* за мултикултурна поезија. Нејзината прва претстава, Земја на потекло, е добитник на две награди „Драма“ од Драматуришкиот круг на Орегон (*Oregon's Drama Circle*), а што е на штурнеја со својот виор драмски текст Месечината на Рамазан. Децата од Ројме: едно семејно патување од Либан, нејзината прва книга (*Norson*, 1991 ѓ.; Универзитетот во Висконсин, 1997 ѓ.), се надалеку прочуени мемории за преселбата на едно семејство. Таа сеја предава на колеџот Милс (*Mills College*), во Окланд, во сојузната држава Калифорнија.

По маѓистирањето во областа на филиоле уметностите на Универзитетот во Колумбија, каде што ѝ проучуваше творештвото на Филип Левин и се симкала со докторантска штудија за креативно пишување, Абинадер доби стипендија за пост-докторантски стидии во оштештвени науки, каде што почна да соработува со пишателката Тони Морисон на Децата на Ројме. На почетокот на својата кариера, што ја доби најдрагата на Академијата на американски јазици. Неодамна пресујуваше во Египет, како стипендиат на фондацијата Фулбрајт (*Fulbright*).

Нејзината поезија за првпат ѝ беше претставена на јавноста под наслов Лозов лист, еден век поезија на Американци од арапско потекло (*Grape Leaves, A Century of Ara-American Poetry*), што ѝ уредија Грегори Орфалеа (*Gregory Orfalea*) и Шариф Елмуза (*Sharif Elmuza*) (издание на *University of Utah Press*, 1988 ѓ.). Има напишано и неколку творби што нарачка: две во формат на бележувањето на сибогодишнината на Гибрран Калил Гибрран (*Gibran Khalil Gibran*) и уште едно во чеснот на делата на музичарот Марсел Калиф (*Marcel Khalife*). Повеќе нејзини дела се објавени во антиологиски изданија.

Елмаз Абинадер, која со години работи како професор по креативно творештво, е посветена на работата на младите пишатели од различни раси, особено преку учеството во *Hurston-Wright Writers' Week West* и во фондацијата Гласот на уметноста на нашиот народ (*The Voice of Our Nations Arts Foundation*).

Шулија Ајварез

Да не емигрираше моето семејство во Америка кога имав 10 години, јас никогаш немаше да станам писателка.

Пораснав во педесеттите години во диктаторски режим на малиот карипски полуостров Доминиканска Република. Иако тоа беше култура што во најголем дел се пренесува по устен пат, богата со многубројни приказни, тоа сепак не

беше литерарна култура. Раств меѓу луѓе за кои читањето претставуваше антисоцијална активност што може да ви го загрози здравјето, а сосем сигурно ви ја одзема животната радост.

Во моето семејство на читањето и на учењето не се гледаше со симпатија, особено за нас девојчињата. Баба ми, која имаше завршено само четири одделенија, често раскажуваше дека таа земала книга в раце само кога ќе го чуела магарето на учителот како се огласува додека се качува по ридот накај нивната куќа.

Машките деца мораа да се жртвуваат и да се школуваат за да можат да заработкаат за живот – но и тоа само уменено. Батучед ми го сметаа за чудак оти тој не само што сакаше да чита, туку кога беше во пубертет почна дури и поезија да пишува. Секогаш кога ќе го најдеше Хуан седнат на стол како чита книга, тетка ми ќе затресеши со главата и ќе речеше „*Se va a enfermar*“. „Ќе се разболи“.

И јас раств во еден репресивен и опасен режим. На час по општествени науки еден ученик напиша есеј во кој го величаше диктаторот Трухиљо како вистински татко на нашата земја. Наставникот прокоментира дека е Трухиљо

бездруго еден од татковците на нашата земја, но дека имало и други. Момчето, син на генерал, сигурно му беше кажало на татка си кога се вратило дома. Таа ноќ исчезнаа наставникот, жена му и нивните две мали деца. Интелектуалците, лутето што читаш и што не ги земаа работите здраво за готово, беа сомнителни. Книга в рака можеше да значи и забранета литература.

Во 1960 година беше откриена активноста на татко ми против Трухиљо, така што ние бевме принудени набрзина да избегаме од земјата. Штом стапнавме на американска почва, веднаш станавме латино-Американци што зборуваат англиски со чуден нагласок, емигранти без пари и перспектива. Прекуноќ изгубивме се – државата, домот, роднините, јазикот, зашто шпанскиот беше јазикот што се зборуваше дома, јазикот на семејството, јазикот на којшто се разбираше дома. Со поинаква боја на кожата, што зборуваат на јазик кој не звучи како англискиот. По првпат во животот почувствуваш што значи тоа предрасуда и ја искусив детската сировост. Се борев со еден јазик и култура што не ги разбираше. Ме мачеше носталгија и голема тага.

Ние сестрите бевме многу млади и бргу се фативме во костеџ со предизвикот. Го научивме новиот јазик, новата музика, новиот начин на облекување и однесување. Меѓутоа, нашиот успех на сите овие полниња набргу создаде еден поинаков проблем во семејството. Родителите сакаа да ги задржиме старите стандарди, а истовремено сакаа и да успееме во таа нова култура. Како можевме да бидеме добри ученици, да редиме петки и да одиме напред ако не сме слатки и покорни и ако не му дозволиме на Папи да решава за се? Како можевме да го запаметиме шпанскиот јазик, кога не тераа да зборуваме само англиски надвор од дома? Како можевме да молчиме од *þouchí* кон родителите, кога на училиште не учеша да си го кажуваме своето мислење и да отвораме дебати дури и со наставниците, ако е тоа потребно? Како можевме да се дружиме со другачињата без да одиме кај нив дома на забави или на преспивање, затоа што можеби имаат постари браќа или, пак, родители што

им дозволуваат работи што нам нашите родители не ни ги дозволуваваа?

Сестрите се најдовме заробени меѓу различни светови, системи на вредности, јазици, обичаи. А тоа за нас претставува предизвик, како што е предизвик за многумина како нас што емигрирале во новиот свет што се разликува од светот на нашето детство: како да се одржи врската со традицијата, со корените, а истовремено да се напредува и да се процути во новата земја? Како да се изнајдат креативни начини за комбинирање на нашите различни светови, вредности, конфликтните, напати и спротивставени делови на нашата личност, за да израснеме во човечки суштества што ќе одат напред, а не да бидат омаловажувани?

Меѓутоа, проблемот беше во тоа што во тие времиња никој не размислуваше така. Тоа беше Америка на почетокот на 1960-тите години, сè уште заплеткана во борбите за најразлични човекови права, во претходницата на женското движење, на Амандманот за еднакви права, на мултикултурни студии и секакви други претходници, но не и во садот за претопување, тој стар асимилаторски модел на мејнстримот. Во тие денови, емигрантскиот модел беше: доаѓаш во Америка, се асимилираш, ги прекинуваш сите врски со своето минато и со стапиот начин на живот, а тоа беше цената што се плаќаше за привилегијата да се биде државјанин на Америка.

Меѓутоа, понекогаш токму вакви болни моменти можат да прераснат во шанса за експанзија и за креирање на својата личност. Јас станав хибрид – како што му е судено секому што ќе го напушти своето првично битие или родниот град или таковината. Јас не бев мејнстрим американска девојка, а веќе не бев ни чиста Доминиканка. Истовремено, имав и очајничка потреба да припаѓам некаде. Токму таа интензивна осаменост и желбата да бидам поврзана со некого ме одведоа кон книгите. Носталгична и осамена во Америка, набргу сфатив дека светот на имагинацијата претставува портабл татковина во која има место за секого. Почнав да мечтаам дека можеби и јас ќе можам да создавам светови во коишто нема да има никакви решетки.

И така, јас во оваа земја всушност навистина влегов преку ширум отворената врата на нејзината литература. Кога го читав г. Волт Витман, го слушнав ветувањето на Америка и се заљубив во својата нова земја. Г-дин Витман не се согласуваше во врска со претопувањето на сета таа разновидност во еден мејнстрим модел: „Јас сум голем, во мене е содржано мноштвото.“ Ова беше нација на нации, збир на раси. „Се опирам на сè што е подобро од мојата разноликост.“

Зар е ова дозволено? Се прашував, додека се обсирав зад себе. Зар ова не е субверзивна активност? Меѓутоа, песните на Витман беа објавени во мојот учебник по англиски, каде што тој беше описан како „поет на Америка“. Тој говореше за суштината на оваа земја. Иако се чинеше дека Америка ги заборавила своите ветувања, нејзините писатели ги немаа заборавено, та и нас нé потсетуваа.

П олека-полека и не без борба, Америка почна да слуша. Со преминот во наредната деценија, во 1970-тите години, земјата околу мене почна да се менува. Под притисокот на сопствените маргинализирани популации и на сè поголемиот број емигранти, земјата беше принудена да ја прифати својата разноликост и да стане поотворена за секого. Граѓаните ја повикуваа Америка да си стои на зборот. Првиот пат кога учествував во маршот за поддршка на Уставниот амандман за еднакви права и никој од тајната полиција не ме пикна во мрачна затворска ќелија за да ме мачи, сфатив дека слободна земја не значи земја во која нема проблеми, нееднаквост или лицемерие. Тоа се слабости на целиот човечки род. Слобода значеше шансата да се учествува во формирањето на една земја, да се даде свој придонес во актуелниот експеримент со кој се сакаше да се изгради една држава од повеќе нации, со еднакви слободи и права за сите. Тоа не беа само празни зборови. Ние го имавме правото и одговорноста тие зборови да ги спроведеме во дело, за себе и за другите.

Како што се менуваше државата, така промените почнаа да се рефлектираат и во нашата литература. Не постоеше веќе само некојси господин Витман, туку открив и еден господин Лангстон Хјуз.

И јас ѝеам Америка

Јас сум џошемиош брај
Ме ѩраќаај да јадам во кујнаша
Кога ќе им дојде друштво,
Но јас се смеам
И добро јадам
И станувам силен.

Ушре, ќе бидам крај масаја
Кога ќе дојде друштвош.
Никој нема да се осмели
Да ми каже, „Јади во кујнаша“,
Тогаш.

Освен щоа,
Ќе видат колку сум убав
И ќе се засрамат-

И јас сум Америка.

Тоа беше вистинска музика за моите уши! Разбрав што сакаше да каже господин Хјуз: дека си го бара своето место во хорот на американската песна. За една млада девојка од друга култура, јазик и потекло беше важно да го чуе тој глас.

Меѓутоа, во светот на издаваштвото работите одеа многу бавно. На почетокот на 1980-тите години, кога почнав да ги испраќам своите ракописи, поголемиот број издавачи и мејнстрим пазарот не беа подготвени да ризикуваат со нови гласови. Сé додека не забележаа дека афро-американската литература стана сериозна компонента во наставните планови на многу колеци. Дека читателите купуваат книги од Алис Вокер (Alice Walker), Тони Морисон (Toni Morrison), Оскар Хихуелос (Oscar Hijuelos), Сандра Киснерос (Sandra Cisneros), Максин Хонг Кингстон (Maxine Hong Kingston), Ејми Тан (Amy Tan), Гиш Јен (Gish Jen). Бојата на кожата на литературните Американци се измени.

Во 1991 година, кога имав 41 година, по повеќе од 25 години борба, еден мал издавач подготвен да ризикува со еден нов глас го објави мојот прв роман *Како ѝ изјубија својот акценит девојчињаја Гарсија*. По 11 години, книгата е прифатена како текст во многу гимназии и на многу колеци. Сега и јас пеам Америка.

Оваа приказна за својата борба да станам американски писател ја раскажувам зашто тоа беше борба што ја водев заедно со земја што се бореше да стане една поетворена и порепрезентативна држава. Ја имав таа скреќа и привилегија да учествувам во тој историски процес. Подарокот што го добив од Америка се состоеше во тоа што ми помогна да си ги откријам и да си ги култивирам своите таленти. Да не дојдов во оваа земја како млада девојка во 1960 година, јас немаше да станам писател.

Но, како што рече претседателот Кенеди неколку месеци откако ние пристигнавме во оваа земја, „Не прашувајте што може вашата земја да стори за вас, прашајте што можете вие да сторите за својата земја.“ Мој долг кон мојата земја е таа можност да им ја понудам и на други. Тони Морисон вели, „Улогата на слободата е да ослободите некого друг.“ И мојата работа и мојот глас придонесуваат кон богатството и разноликоста на целината. Со своето активно и посветено присуство како граѓани од различна етничка и расна припадност, со различни традиции и лингвистичко потекло, ние ја предизвикуваме Америка да го прошири своето разбирање и сомилост и на тој начин да стане посилна како нација. На нејзината литература ѝ даваме инфузија од нова енергија. На целината ѝ вдахнуваме нови ритмови, нови наставки, нови стории, нови традиции.

Mеѓутоа, мојата одговорност не запира на американската граница. За разлика од стариот модел на емигрирање, голем број емигранти како мене и натаму се враќаат онаму од каде што дошле. Со широките миграции и мобилноста во втората половина на овој век што изминува, за многумина од нас веќе не важат тесните дефиниции на идентитетот со којшто сме се родиле. Минатата година, во Калифорнија запознав еден афро-Доминиканец-Американец што беше женет со Јапонка и тие имаа бебе. Нивниот син е афро-Доминиканец-Јапонец-Американец. Мојата сестра Доминиканка е мажена за Данец; нивните деца зборуваат дански, англиски и шпански, и знаете

што сакаат да јадат најмногу? Aarroz con habichuelas со кисели харинги. Стануваме планета на расни и културни хибриди. Потребен ни е отворен ум и големо срце и човечна фантазија за да дозволиме да се појават сите можни комбинации што се создаваат од нас како нација и како човечка фамилија. Зборовите на господин Витман не потсетуваат: „Соединетите Американски Држави се всушност самите по себе најголемата поема... Овде веќе не се работи за единствена нација, туку за нација што се создава со здружување на други нации... а американскиот бард ќе биде космос... со задоволство секому ќе му пренесе сé“.

Да се создаде таква нација значи да се презентира еден модел на свет каде што има место за секого. Само, ако може таква Америка да се создаде единствено така што секој човек да смее непречено да го изрази богатството и сложеноста на својата личност. Секогаш постои опасноста да паднеме во искушение да станеме редуктивни, да се никнеме во своите рационални и етнички бункери и да заборавиме дека од мноштвото треба да направиме целина, единствена човечка фамилија.

Јас би отишла дури и подалеку и би рекла дека е предизвик за нас, не само како Американци, туку и како човечки суштства, да се прифатиме самите себе си во сета наша сложеност и богатство, а истовремено таму некаде да ја прифатиме и сопствената повеќезначност. Робер Деснос, францускиот поет што умрел во концетрационен логор, има кажано: „Предизвикот да се биде човечко суштство не е само да бидеме она што сме, туку да станеме сите луѓе“. Римскиот роб Теренс, кој се ослободил благодарение на своето пишување, тоа го кажал поинаку, „Човек сум“, рекол. „Ништо што е човечко не ми е туѓо“. Можеме да постоиме како поединци ако станеме ’сите’, а ако не ја заборавиме никогаш одговорноста дека треба да си помагаме еден на друг за да ја постигнеме истата таа цел, можеме да создадеме една нација и еден свет каде што има место за секого и каде што секој од нас си има своя песна.

Во тој дух, јас себе си сé повеќе и повеќе се гледам како американски писател, и тоа од двете хемисфери на земјината топка. Со корењата во Јужна Америка (моите приказни, мојата историја, моите традиции, моите шпански и карипски ритмови) и со школувањето и искуството и процутот на северната хемисфера, јас сум навистина сеамерикански писател:

И јас њеам Америка.

Знам дека е веќе заборувано
но не со овој глас
за platano
и за манго,
marimba и bongo,
не во ова sancocho
на ingles
con español.
Ay sí,
мене ми е редов
да кажам
што гледам,
ќе ќеам Америка!
со целаша Америка
во мене:

од душиште
на Tierra del Fuego
до шенката ѕоловина
на Chiriquí
што јрбешо на реката Мисисипи
низ срцешто на земјаша
на Јенкиште
до големашта рамнина на Канада –
сите ние
ќееме Америка,
целаша хемисфеска
familia
и со то врзуваме нашиоти canción,
ќееме за нашаша кафеава кожа
во штаа бела
и црвена и сина ќесна –
големашта ќесна
што ја ќе
цела Америка
el canto
que cuenta
con toda América:
ун нова ќесна!

Ya llegó el momento,
нашиот момент
тог сонцешто –
ese sol што свеши
врз секогдо.

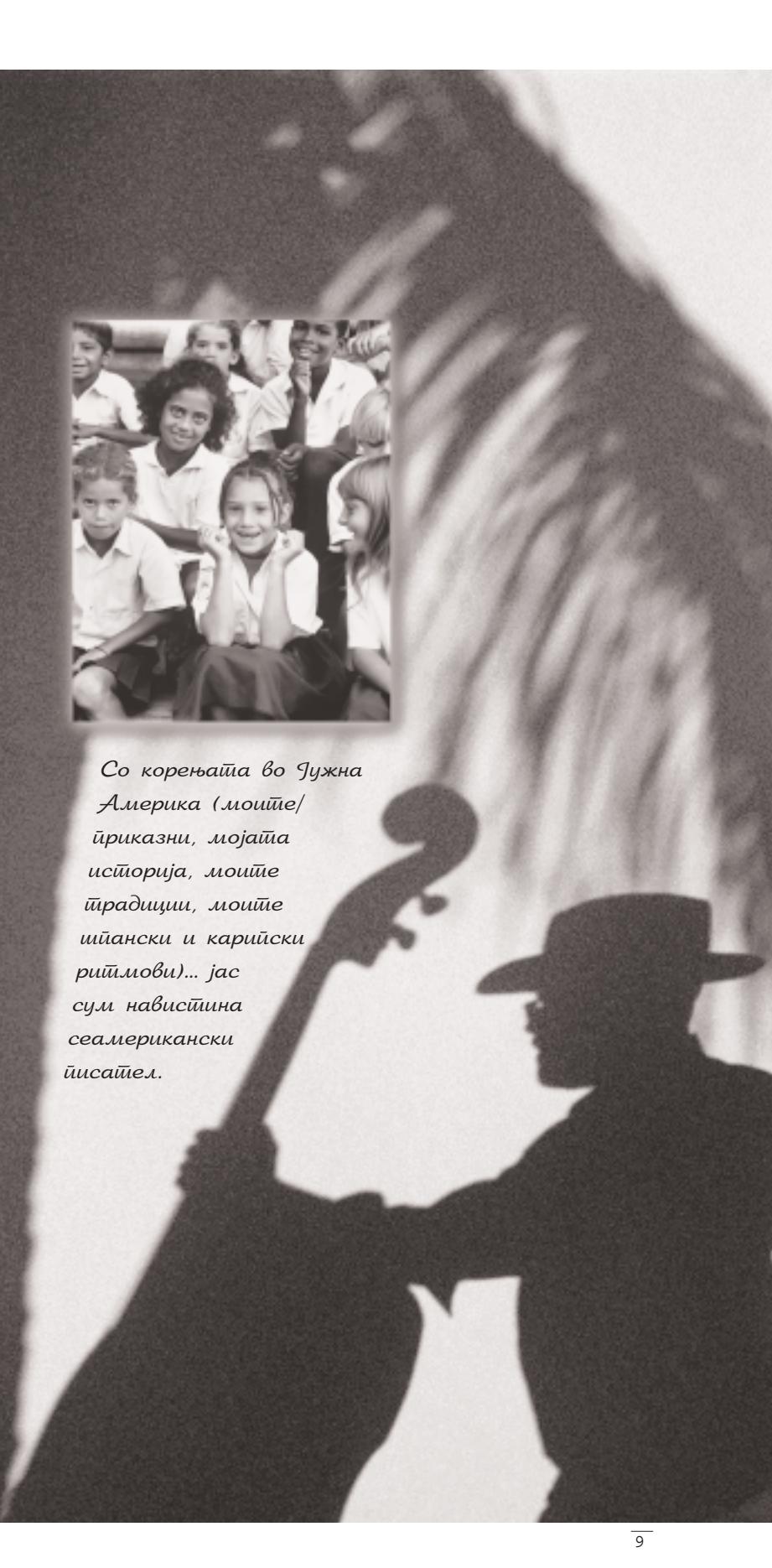
Заштоа, свири маесиро!
gaj ни тој лашински ришам,
¡Uno-dos-tres!
Еден-два-три!
Ay sí,
(У билингвално):
Yo también soy América
И јас сум Америка ■

Изборот од творештвото на Лангстон Хјуз е направен од *Избор на ќесни од Ланѓстон Хјуз*, од Лангстон Хјуз. Авторските права се заптитени од 1994 г. од наследството на Лангстон Хјуз. Употребено со дозвола на Алфред А. Кнопф, дел на Random House. Одобрено и од партните на Харолд Обер.

Pодена во Доминиканскаша Република, Џулија Алварез (*Julia Alvarez*) дошла во Америка кога била миндуо малечка – сејак, благодарение на штоа што доаѓа од шпанско говорно јазиче, шпанскиот јазик се одразува во нејзиното личностарично творештво на английски. Алварез јишува дека, благодарение на сопствената ѝ академија Филип Андовер во 1980 година, „цело едно летишто не морав да работишам и се обидов на џолето на прозата, зашто џолетнувам од осциров со бодаша раскажувачка шрафтица што сакав да ја исправувам во прознатото творештво“, одлука што ѝ помогнала да сстане џисцителка на романти, но и на поезија, за што била и наградувана, како и на дешевски книжи.

Нејзини објавени дела се Како го изгубија својот акцент девојчињата Гарсија, роман (*Chapel Hill: Algonquin Books, 1991* ѳ.), Во времето на пеперуките, роман (*Algonquin, 1994* ѳ.), Другата страна, збирка ќесни (*Dutton, 1995* ѳ.), Враќање дома: Нови и собрани песни (*New York: Plume, 1996* ѳ.), ЕЈ!, роман (*Algonquin: 1997* ѳ.), и Во име на Саломе, роман (*Algonquin, 2000* ѳ.), како и мнозу други шпорби.

Џулија Алварез дипломира во 1971 година на колеџот Мицлбери (*Middlebury*

College) во Вермонт, а мајситира во 1975 година на Универзитетот во Сиракуза. Често шаши има претстава во рамките на Bread Loaf Writers' Conference, а работела како професор и на академијата „Филип Андовер“, на Универзитетот во Вермонт, на Универзитетот „Порд Вашингтон“ во Вашингтон и на Универзитетот на Илиноис во Урбана. Во моментот работи како писател на колеџот во Мидлбери.

Во 2000 година, сийсаштво *Latina Magazine* ја прогласи Алварез за „жената на годината“. Исшата година, шаа замина во Доминиканска Република како член на официјалната американска делегација за да присуствува на инаугурацијата на новиот претседател. Библиотекарите на Њујорк го избраа нејзиниот роман Како го изгубија својот акцент девојчината Гарсија во регион на 21-што класично дело за XXI век. Американското зружение на библиотекари во 1994 година ја прогласи Во времето на пеперуките за Исшакната книга, а исшата шаа година влезе во изборот за книга на месецот. Нејзината стихозбирка „Создавање на книгата“ се појави во Најдобра американска поезија во 1991 година. Покрај голем број други награди и признанија, ѝ-ца Алварез е избрана во Советот на национални претставници на американскиот ПЕН ценијар (*National Members Council of the PEN American Center*).

„Благодарение на мојот седашен анђажман во образовниот ценијар што се наоѓа на органската фарма на која сами си ја произведувам храната, смесена во планините на Доминиканска Република, се заиншерисувам за дешката лишерајупа“, пишува Алварез. Неодамна објави „При книги за најмладите читачели“, меѓу кои и Тајните стапки (*New York: Knopf, 2000*) и Како се случи Тиа Лола да остане (*New York: Knopf, 2001*).

Со корењата во Јужна Америка (моите/ приказни, мојата историја, моите традиции, моите шпански и каријски ритмови)... јас сум навистина сеамерикански писател.

Свен Биркертс

Последните четири години работам на мемоари што доаѓаат со годините, со првична цел од повеќе различни перспективи да истражувам како сум ја разложил старата Фројдовска равенка на љубов и работа за да ја сфатам својата вокација како писател, меѓутоа, вон сите мои очекувања, тоа се претвори во извештај за мојата борба со чувството за наследство, истражување на тоа како моите густо испреплетени латвиски корени можеа да продуцираат еден растеж до таа мерка американски. И ако почувствувајќи, кога неодамна завршијќи, дека сум ги сфатил поважните прашања во поглед на формирањето на идентитетот, штом им дадов на родителите и на децата да го прочитаат тоа што сум го напишал, веднаш откриј дека, колку и да се чинеше на хартија дека сум расчистил со тоа, во делот на семејството – бојното поле на корените на потекло – само сум го потврдил своето болно одметнување. Прашањето колку ми влијае врз животот како писател тоа што сум Американец и натаму останува актуелно од различни аспекти.

Неколку податоци за мене: роден сум во 1951 година во Понтијак, Мичиген, од родители Латвијци, кои и двајцата непосредно пред тоа емигрирале од области во Германија каде што живееле расселени лица, а таму и ги затекнал крајот на војната. И двете страни на семејството од кое потекнувам имаат уметничко педигре. Таткото на мајка ми бил пејзажист што учел на Московската академија, а родителите на татко ми биле литературни интелектуалци – мајка ми фолклорист, филолог и учителка, а татко ми автор на

голем број книги од областа на психологијата, социологијата и фолклорот.

Додека латиската култура – а особено латвискиот јазик – беа нешто свето во нашиот дом, за разлика од многу други латвиски Американци, моите родители не беа културни превезерватори. Напротив, тие себе се гледаа како јаваат на таласот на еманципираниот модернизам и со внимание се прилагодуваа на современото. Татко ми, исклучително амбициозен млад архитект, работеше во легендарната фирма Ееро Сааринен на Блумфилд Хилс, и седеше рамо до рамо со архитекти како Кевин Роше (Kevin Roche), Роберт Вентури (Robert Venturi), Цезар Пели (Cesar Pelli) и Чарлс Имз (Charles Eames). Тука беше оченашот на новото, на еден меѓународен јазик на форми, дури и кога, како во случајот со татко ми, беше пресечен, на некои места и во контрадикција со длабоките корени во мојната народна култура на родната земја.

Јас не знаев за поделена лојалност – барем не на свесно ниво. Додека растев, главна опсесија ми беше да се ослободам од секакви траги на странското – различното – и да станам чистокрвен Американец. Притоа страдав целосно и лецидирано. Јасно знаев што сакам. Сакав да бидам како другите деца, оние од маалото, оние на училиште. Сакав да бидам обично спортско момче по име Боб или Марк, или со прекар „Чип“, со обична кратко потстрижана коса (за беља имам густа виткана коса) и со родители што се однесуваат прифаливо нормално; го сакав блесокот на нов Форд (мајка и ми и татко ми купуваа странски коли), и намастена ракавица за бејзбол со која ќе играм со татко ми во дворот (сиве овие години – тој сега има накај 80 – татко ми ни еднаш не ставил ракавица за бејзбол).

Не беа тоа некои големи барања, како што обично бидува во мечтите, ама исто ќе ми беше да посакав да бидам и нинџа или гаучо од аргентинските пампаси. Без оглед на тоа како изгледаа нештата однадвор, од мојата тиранска перспектива не можевме ни случајно да се вклопиме во средината. Ние бевме туѓинци, од туѓа земја. Татко ми не се викаше ни Џек, ни Тед, ами Гунар, мајка ми Силвија. Јас бев, Господи помогни ми, Свен, иако на прозивањето на почетокот на секоја година велев дека се викам Питер –

„Пит“ – што беше моето средно име. Не можев да го изменам тоа што дома зборувавме латвиски, или што на моите воопшто не им пречеше да зборуваат латвиски и кога ќе излезевме сите заедно. На секој семеен излет јас одев сиот напнат поради неизбежната ерупција на мојот мајчин јазик. Внатре во нашиот дом наскакде имаше само работи и стакло, без и најмала трага на удобност. Не дозволував да ми доаѓаат дома другарчиња.

Додека со сето свое битие болно копнеев по една американска нормалност и горев од прикриен срам на секој, и најмал знак за различност, деновите ми минуваа во играње на улогата што ја бев избрал, ги имитирај богатите другарчиња, постојано со маска на лицето, со еден симулиран манеризам и употреба на различни жаргонски изрази во настојувањето да бидам дел од таа средина, што никогаш навистина не го почувствував. „Еј, Рик, ќе бидете овде?“ и „Не можам, татко ми ми рече да завршам домашни обврски – чао,,. Вистински циркус што упорно се повторуваше со некои суптилни измени сé до мојата 17–18 година, кога контра-културната експлозија сето тоа го одобри, дури стана и пожелно, да се биде „чуден“ и „различен“.

Така, од самиот почеток, моето најдлабоко чувство за тоа што значи да се биде Американец го формираа тие фантазии за недостижното ’друго‘. Тука немаше ништо општо, ништо што макар малку би личело на претопување, сé беше крајно едноставно: тие вити богови на теренот за бејзбол, нивните татковци што доаѓаат во своите коли карвани да навиваат за нив, гордите мајки што ги спростираат свежо испраните чаршафи, а кога пазареа, количките ги полнеа со земички со плескавици и со пченка.

Многу години подоцна, се стаписав кога, читајќи ја „Поплаката на Портној“ (*Portnoy's Complaint*, 1969 г.) на Филип Рот, наеднаш во фантазиите на Алекс Портној ја препознав суштината на еврејството, овде претставена во неговите фантазии за совршената шикса лизгачка:

„Само, што ме интресира карактерот? Јас ја сакам Тереал МекКој! Во нејзиното крајко сино џалтенце, со првениште ѡрејачи за уши и големиште бели ракавици со еден џрс – Мис Америка на лиздалки! Со нејзината бела имела и џудинѣ од сливи (кој ќе до знае што е тоа), нејзината фамилијарна куќа со скали и со гелендер, и родители што се сјокојни и сјрпливи и достоинствени, како и со брашнот Били кој знае да расклойува мочори и вели „Ме задолжишвай“ и од ништо не се ёлаши...“ И:

„Сакам да ѝ бидам момче и на Деби Рейнолдс – тоа Еди Фишер во мене излегоа на јавршина, не нешто друго, койнежаш на сите нас црномурски Еvrejчиња то шие бледуњави русокоси еѓзоични девојки што ги викаат шикис...“

Во мојот случај, се работеше за поеднакво интензивна енергија на копнеж – само што нејзина цел беше нешто со сем замислено, наречено американство. Макар што, се разбира, она што се замислува, она за коешто се фантазира, има подеднакво реалистични ефекти како и секакви други конкретни околности.

Каква драма на омраза кон самите себе – на Рот етничка, мојата – каква, *културолошка*? Од каде потекнува? Кај мене не се работеше толку за отворен презир кон сопствените корени – иако долгите години верував дека е тоа во прашање – колку тоа што донекаде верував, го „купував“ тоа дека се веродостојни сликите што допираа до мене од сите страни – од рекламите на билбордите и во списанијата, од нашиот нов црно-бел телевизор преку којшто континуирано се откриваше американската перфекција посигната без никаков напор, она што ни е денес познато како кичот на *Ozzi и Хариет, Шоуто на Дона Риг, Моиш ѕтри сина*, и слично. Преку секојдневните фрустрации во судирот со она што не сум, јас ја градев својата слика на автентично, егзалтирано американство.

Желбата за асимилирање не можеше да има голем удел во моето формирање како литерат, како писател, со исклучок на тоа што ја продлабочи мојата самонастаната интуиција за различното, за она што беше длабоко туѓо, за она што всушност ги немаше оние „неотубиви“ права што ги заговараше Уставот. Свесност што бездруго стана извор на најразлични писателски копнежи. Меѓутоа, чувството за различност, особено кога е човек млад, само по себе не претставува триумф. Тоа чувство на различност бара да се поврзе, бара поткрепа, што било, само да се прекине чувството на одделеност. А кога тоа нема да го најдеме во светот што не е опкружува, тогаш во таа програга ангажираме свој застапник. Она што го барав, јас го најдов во книгите – речиси уште на самиот почеток. Отпрвин со бегство и проекции на мечтаењата – индиректно го живеев совршениот американски начин на живот на браката Харди, Френк и Цо, или на разнораните спортисти и јунаци што беа толку уверливи во книгите за машки деца што јас едноставно ги голтав.

Mеѓутоа, овие впечатоци не беа ништо во споредба со она што ми се случи на почетокот на пубертетот кога дојде до првиот пресврт. Почнав да читам поинакви работи, вистинска литература. Преку *Ловец во јасијо*, потоа *Одделен мир* и преку романите на Томас Вулф за Евгенија Грант, стапив во контакт со гласот на отуѓената адолосценција. Во оваа литература, заплетот буквјално се згуснуваше, и јас искушив огромна промена на правецот во својата ориентација кон работите. Кога го чув гласот на Холден Колфилд како сé да си дојде на место. Осознав дека јас не сум единствениот со таков поглед на светот. Светот на буквите одненадеж стана свет исполнет со различни можности. Читањето, а потоа и пишувањето, за мене стана спасувачка мисија.

Моите чувства на отсуство на емоции и на различност се поврзаа директно со чувството на неприпаѓање што го изразуваа моите нови книжевни јунаци, а во комбинација со тектонските промени во културниот живот на Америка – кога роекнролот ја зафати средната класа, со хипи движењето, со протестот, со сето она што кон крајот на 1960-тите години ќе се претопи во една контра-култура – премина во нешто што многу се разликуваше од она што беше мојот

Роден сум... од родители Латвијци, кои неодамна емигрирале од областта во Ѓерманија каде што живееле расселени лица, а таму ги затекнал и крајот на војната.

американски „идеал“. Е сега, поаѓајќи од своите фрустрации, од насобраниот гнев кон сите оние години кога сметав дека сум исклучен од средината, јас се испревртев наопаку. Мојот поранешен идеал – Американецот со изразени вилици што размислува правилно – во мојата свест одненадеж доби нов лик и стана олицетворение на „орелски“ менталитет – тој (сите мои јунаци отсекогаш биле машки) стана цел на мојот најзајадлив презир. Се подбивав токму со ликовите на коишто претходно страсно им се восхитував. Истовремено, се борев да создадам место за сите оние што претходно ги игнорирај – малцинствата, сиромашните, сите оние што ги апострофираше Ален Гинсберг во „Завивање“, мојата ревизионистичка американска библија. Ме привлкуваа делата *Лүдешъ на блузъ* на ЛеРоа Џонс и *Проклешишъ на земјата* на Франц Фанон – ако ништо друго, барем со она што го сугерираат насловите.

Како влијае врз моето размислување, врз мојата работа како писател тоа што сум Американец? Можеби е подобро да се постави прашањето како влијајело тоа што сум Латвиец врз моето чувство за тоа што значи да си Американец. Во времето кога веќе се замажив, по долгот трескавичен период на 1960-тите години, најмоќните години во формирањето на мојата личност, сметав дека веќе сум ја оставил зад себе таа некогашна загриженост. Дури би рекол и дека бев престанал воопшто и да размислувам со таа терминологија, не ги испитував ни моето латвијанство, ни моето американство. Немав место за големите генерализации. Бев преокупиран со изострениите неопходности – да најдам работа, да најдам љубов, и да се обидам да најдам начин да станам писател. Како резултат на колапсот на контра-културата и долготрајното чувство на замореност на јавноста што следуваше потоа, секој фати да си ја негува својата градина – барем така се чинеше.

Меѓутоа, се разбира, проблемите, прашањата воопшто не исчезнаа. Едноставно, престанав да ги гледам. Кога повторно ќе се појавеа, тоа се случуваше прикриено, а и за тоа станував свесен дури по неколку години.

Промената, будејќето, се случи кога имав близу 30 години. Живеев во Кејмбриџ, каде што едвај составував крај со

крај работејќи како продавач во една книжарница, се наоѓав во длабока депресија по распаѓањето на една долга врска, и во комплетен застој во напорите да пишувам проза. Единствената светлина, единственото нешто што го правев при здрав разум во животот тогаш ми беше читањето. Јас отсекогаш сум сакал да читам, ама

во овој период тоа го правев со вистински ентузијазам. Крај мојот прозорец минуваа денови, недели и месеци, а јас седев на евтиниот стол во мојата мала соба во станот каде што живеев заедно со еден млад иден поет, пушев и читав романи. Поточно, читав странски романи, преведени романи, европски романи. Ги читав Кнут Хамсун и Томас Ман и Макс Фриш и Хајнрих Бел и уште десетина други, и тоа што помалку познати, тоа подобро. Открив дека амбиентот во тие романи, расположението, сето она по кое се разликуваа од домашната проза што ја читав со години, за мене имаат мокна привлечност. Меѓутоа, немав осет – или барем не се сеќавам да сум имал – дека ме привлекува нешто што прилега на културата од којшто потекнуваа. Едноставно, читав и фантазирајќи патував низ тие чудно блиски амбиенти.

И, тогаш се случи пресвртот во мене. Во текот на своето патешествите, влегов во исклучителниот свет на големиот еп на Роберт Мусил за животот во Виена пред војната, *Човекот без квалишето*. И така, покрај добро познатите сензации на психолошките појави што ми беа блиски, сега се појави нешто ново. Читањето почна да ме турка кон пишување. Само, сега не ме привлекуваше прозата, туку рефлексивната литература. Почувствувајќи патував низ тие чудно блиски амбиенти.

Со недели работев на есејот за Роберт Мусил и за неговото незавршено ремек-дело. Читав се што беше преведено; читав книги за културата на Виена во првите децении на векот. Многу интензивно се проектирајќи самиот себеси во тој свет, замислувајќи си ги тесните улици, јавните градини, кафетериите, ритуалниот општествен живот на виенската буржоазија. Ми се чинеше дека сето тоа го гледам многу јасно, ритуалите и тоналитетите на тој стар свет. Единственото нешто што не успевав да го видам беше она очигледното, а тоа го сфатив дури по неколку децении, кога бев во последните фази на пишување на своите мемоари.

Сакам да кажам: живеејќи толку долго во тој свет што беше производ на мојата бујна фантазија, јас во суштина се поврзував со тој замислен свет со којшто растев. Виена како што ја описал Мусил – тие времиња, култура-

та, меланхоличниот барокен мизансцен – во многу нешта беше филтер за Рига, за животот на моите дедовци и, донекаде, на моите родители во нивното детство онака како што јас си го замислував. Сликите што ги користев беа оние слики што, и покрај се што правев, сум ги зачувал од своето најрано детство. Сфатив дека постои еден континуитет, директен проток на енергија, меѓу сето она што го бев апсорбирајќи од семејната традиција, фотографиите и разгледниците за коишто длабоко размислував (да ја оставиме мојата упорна желба да се асимилирам како обично американско дете), и околината и атмосферата во романот на Мусил на коишто им робував. Таа Европа ми беше добро позната; тоа беше интимно напојување што ме притискаше на секаков можен начин.

Првиот есеј ме поведе кон пишување други есеи, од кои повеќето, ако не и сите, на европски теми, и еден ден – многу бавно ги забележував овие работи – видов дека сум оградил еден посебен литерарен терен: јас бев критичарот готов да посредува меѓу американската книжевна култура и огромното богатство на преведена литература, главно од Европа. Прва книга ми беше *Вештачка дивина: есеи за литературата на XX век*, а по две години *Електричен живот: есеи за модерната поезија*. Дури со мојата трета збирка *Американски енергии: есеи за прозата* бев подготвен да заличам на писателите од сопствената култура.

Се задржувам олку многу врз своето литерарно резиме оти во сето тоа има поента што наеднаш станува сосем очигледна, а јас со години сум ја заборавал: дека сиот мој животен пат – вклучувајќи го и писателскиот – бил длабоко условен, првин со категоричното отфрлање, а потоа со прикриеното прифаќање на културата на моите корени, и дека е оваа динамика длабоко во себе условена од едно многу мокно, макар и искривено чувство за тоа што значи да се биде Американец.

Овде говорам за примитивниот, безмалку пред-логичен порив што го почувствувајќи како син на нови доселеници да се смешам со светот што го гледав околу себе, еден свет што, благодарение на инциденти (или судбини) на место и време, стана апсолутен. Интересно, ова не беше само моја недостижна мечта. Таа Америка што ја барав јас речиси совршено одговараше на стереотипот што и ден-денес е многу изразен, ако не и доминантен, во глобалната култура на сликите: успешниот, спортски граден, чесен човек, белец, комплетен Американец. Додека го купував американскиот сон, а тоа го правев со огромен жар, јас всушност сум купувал една фантазија што ми ја имаше исткаено авенијата Медисон.

Требаше да се случат 1960-тите години за да се разниша тоа мое самозадоволство. Тогаш, под влијание на спротивставените еманципаторски енергии на контра-културата и на искуството, како и на препознавањето на се посоеопфатната мок на домашната и глобалната реалност – станав категоричен противник на тиранијата на тој стереотип. Се борев да ги отфрлам тие длабоко вкоренети остатоци и си

ласкав самиот на себе – сите го правиме тоа, нели? – дека сум успеал. Што е право, сакам да мислам дека она што го сметам сега за американско има голема врска со националноста и со различноста (иако е ова модерна фраза), и дека таа видоизменета свесност во секој момент ми врши притисок и врз размислувањето и врз пишувањето. Меѓутоа, за волја на вистината, таа свесност не влијае врз формирањето на ист начин; таа лежи врз онаа другата, инстинктивната. Би можел да посакам тоа да не е така. Една друга свесност, во срѓта, една не толку опсесивна инвестиција во вакви мечтања да се биде нормален бел англосаксонец можеби ќе ми го олеснеше преминот, може сето тоа ќе беше помалку болно. За жал, колку и да се загадочни таквите претпоставки, тие никаде не ќе водат. Нас ќе формираат нашите смишта, а врз нив ние немаме никаква контрола. ■

Фрагментот од Рот е од *Пойлакай на Портиној* од Филип Рот. Употребено со дозвола на Vintage International, оддел во Random House, Inc.

Ошишан од еден коменшашор како „модерен мајстор на литерарниот есеј“, Свен Биркерйтс (Sven Birkerts) има објавено голем број многу добро применети шекспирови на теми од литературата и културата. Меѓу неговите најважни дела сиagaаш, Вештачка дивина: есеи за литературата на ХХ век (Morrow, 1987 .); Електричен живот: есеи за модерната поезија (Morrow, 1989 .); Американски енергии: есеи за прозата (Morrow, 1992 .); Елегиите за Гутенберг: судбината на читањето во епохата на електрониката (Faber & Faber, 1994 .); Четива (Graywolf, 1998 .); Моите небо-сини зделки (Graywolf, 2002 .). Есеи и критики на Биркерйтс се објавувани во New York Times Book Review, Atlantic, Harper’s, New Republic, Nation, American Scholar, како и други публикации.

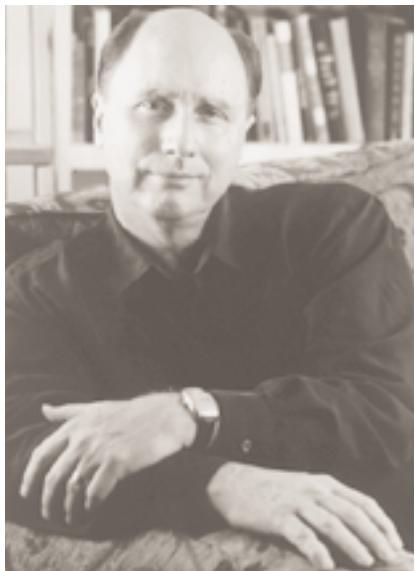
Во Елегиите за Гутенберг штој пишува „Нашето се појдовлемо виуштање во електронската комуникација“ може „да нё оишече ог цивилизирачки мок на ишаништвот збор“ и дека „електронскиите книги и иштерактивните видео-снимки ќе ни ја исцишат способноста за размислување“. Не треба воопшто да изненадува штоа што ваква застриженост доаѓа од еден книжевен иштерактивен интелекшуалец кој во есејот по долу пишува како размислувањето и чиштането, тоа својата природа крајно продлабочени, му поможнате да го осознае сојсштвениот иденшишт и да ја дефинира својата релашија со американската комерцијална култура што го окупрујува ошако е роден во 1951 година, како деше на доселеници од Европа во Понтијак, Миџиген.

Меѓу најрадишите што ѝ добил Биркерйтс сиagaаш Пофалницашта за критичарска дејносост на Националниот круг на книжевни критичари (National Book Critics’ Circle, 1985 .), сишиенџија на фондацијата Lila Wallace-Reader’s Digest (1991 .) и сишиенџија на фондацијата Guggenheim (1994 .).

Ог 1994 година најавму, Биркерйтс е член на главниот настапен кафар на семинарите за пишување Bennington, а од 1997 година е предавач на колеџот Mount Holyoke. Меѓу книжевниште сиисанија со кои штој одржува значајни врски се Wigwag, Mirabella, Esquire, а уредник е на Agni.

Б Роберт Олен Батлер

Разгледницата е стара речиси деведесет години. Тоа е оригинална фотографија што ја сликал некој со најновиот пронајдок, апаратот Kodak Brownie, а потоа е испечатена врз тврд картон со дописна картичка на позадината. Ова било вообичаена практика на почетоците на XX век во Америка. Луѓето правеле фотографии од сите аспекти на

секојдневниот живот и си ги испраќале сликите едни на други по пошта. На оваа конкретна слика е прикажан исклучително деликатен двокрилец во првите опасни денови на авијацијата, како лета осамен на празното небо. Ако се загледате повнимателно, на работ од десната страна на горното крило ќе забележите дека почнува да отпаѓа. Одзади на разгледницата пишува едноставно „Ова е ерлот Сант од Ери Па. во својот авион непосредно пред да се урне“.

Повеќе од десет години собирам стари американски разгледници. Мојата збирка е делумно сконцентрирана на фотографиите што се прикажани на разгледниците – оваа секако беше исклучителна – но уште повеќе на пораките напишани од опачината. Пред да влезе телефонот во општа употреба, луѓето нејзино си ги отворале срдата на опачината на разгледниците.

Како писател – чиешто творештво, така чувствуваам, влече длабоки корени во духот на Америка – вакви пораки мене ме маѓепсуваат. Уметникот, независно на која националност ѝ припаѓа, со задоволство се прилагодува на нијансата, на пораката што се крие меѓу редовите и на поттекстот, на разоткривањето на личноста и на длабокиот

копнеж во срцето на секој човек. А низ таквите фрагменти од гласови на Американци што се веќе одамна починати длабоко одекнуваат не само индивидуалните животи што пулсираат зад зборовите, туку и преокупациите и карактерот на овој народ во првите години на она што ќе стане исклучителен век.

Сега почнувам да пишувам книга кратки раскази засновани врз мојата збирка американски разгледници од првите две децении на минатиот век. Ќе има преку 20 раскази, во кои предната и задната страна на секоја разгледница ќе бидат репродуцирани како еден вид пронајден епиграф. Ќе го преземам гласот од пораката на опачината на разгледницата или гласот на примачот, а можеби дури ќе го барам и гласот на некој што се споменува во пораката.

На една друга приватна фото-разгледница, една жена е седната до својата пријателка во автомобил марка Мичел од 1906 година, а под сликата има напишано поема: „Уште не е измислен таков музички акорд/што ќе биде рамен на тој сладок звук/што надминува се друго/моторот на колата и исфрлувањето на издувните гасови“. Во текстот што ѝ го напишала на пријателката што е седната крај неа, таа додала, „Не те потсетува ова на многуте пријатни возења по прекрасниот автопат!“ Градот од којшто пишувала бил Квана, во Тексас, што го добил своето име според главатарот на Команчите Квана Паркер, последен што го довел својот народ во резерватот во Texas Staked Plains и подоцна станал успешен деловен човек, приружник во лов на Теодор Рузвелт и заменик-шериф на Лотон, Оклахома.

Расказот што произлезе од оваа разгледница претставува хорника на две жени кои, додека нивните мажи се на аукција за коњи, ја земаат колата да се повозат, израз на независноста што ги води во истоимениот град. Овој народ, изграден врз зачувувањето на правата на малцинствата, напати бавно ги спроведувал тие права во целост. Меѓутоа, на оваа разгледница е фатен еден момент од почетокот на XX век во процесот на натамошното отворање на американското општество. Еден град во Тексас со своето име му оддава почит на еден индијански главатар што водел долготрајна борба токму против естаблишментот на таквите

градови, но кој потоа успешно се прилагодил на еден нов свет. Две жени уживаат во технологијата на едно машко општество, можеби чувствувајќи дека истата таа технологија еден ден ќе помогне тоа општество да се трансформира во нешто уште поегзагитарно.

На фотографијата на зградата на американското воено и поморско министерство и Стејт Департментот во Вашингтон стои пораката: „На мојата сакана Џоџо: за спомен на убавиот час што го минавме пред военото и поморското министерство и Стејт Департментот (еден студен ден) додека чекавме да помине поворката накај Белата Кука, каде што на 1. јануари 1908 година се ракувавме со претседателот Рузвелт. Од нејзината сакана Диди.“ На оваа разгледница, како и на многу други со најинтимни пораки, нема поштенска марка. Била испратена во плик за да се зачува приватноста. Две жени, нечујно поврзани на еден неконвенционален начин, сепак со гордост чекале да го искористат своето право да се ракуваат со претседателот на Соединетите Американски Држави.

На 4. јули 1906 година, еден анонимен млад човек на некој маж во Shelburne Falls, Масачусетс, веројатно неговиот татко, му испратил фотографија на реката Сако како тече низ Белите Планини на Нов Шемпшир. Поштенската марка говори дека младиот човек бил отседнат во некој од големите хотели во туристичкиот центар во Белите Планини, „Crawford House“. „Ова е тивок 4. јули“, напишал тој. „Овде не има 220 луѓе. Кога се крене знамето утринава се собраа во дворот и си симнаа капите и трипати викнаа „ура“. Утре одам да играм бејзбол.“ За мене е многу трогателно она што го искажува оваа разгледница. Пред речиси сто години сите во тој голем стар хотел излегле во дворот, луѓе што не се ни познавале, и заедно ја искажале својата љубов за Америка што толку цврсто ги врзува. А наредниот ден нашиот млад човек отишол да учествува во типично американската игра бејзбол, повторно сплотен со други луѓе, овој пат во игра.

Една друга приватна фотографија очигледно била слика на во рововите на фронтот во Првата светска војна, на која се гледаат три тела настискани крај длабокиот сид од земја и над нив еден млад пешадинец во движење како си заминува. На земјаниот под од ископаниот ров стои една стамена жена, мајчински тип, во темен фустан од габардин и со шапка со тенок раб, ракниот часовник ѝ е закачен со синџирче на градите, а на лицето има бледа насмевка, со стегнати усни и со израз што говори „Да се чуваш!“. Под сликата има текст испишан со рака: „Мајка во рововите.“ Оваа типична американска мајка дошла на фронтот да провери како е син ѝ.

На една комерцијална разгледница е прикажана уметничка слика на жена што изгледа како некој да ја напуштил. На картичката пишува со печатни букви *скршено среќе*. Од опачината на разгледницата некој му ги напишал овие едноставни зборови на некој човек во Атлаборо, Масачусетс, без поздрав и без потпис: „Ќе се сртнеме во смртта.“ На

прв поглед, ова звучи како огорчена разделба на двајца што се сакале. Меѓутоа, кога ќе ја загледате повнимателно адресата, ќе видите дека тој се наоѓа во санаториум. Умира од туберкулоза. Во нашата фантазија таа врска сега изгледа сосем поинаку и станува навистина сложена – особено што во пораката нема ниеден збор што би искажал некакви емоции, дури ни нечиј идентитет. Во времења кога голем број болести многу често завршуваат со смрт, таа жена ги свела своите зборови на суштината на она во што верувале таа и човекот на умирање кого таа го сакала.

Има нешто во вербата, во прагматизмот и во храброста на оваа жена што мене посебно ми изгледа типично американски. Исто како и кај двете жени од Тексас што со страст уживаат во придобивките на технолошкиот прогрес, или кај двојката од Вашингтон што ужива во отвореноста на народната влада, или во дружењето на младиот човек со неговите непознати сограѓани, или во силата и заштитничкиот однос на мајката и нејзината способност да се откаже од конвенционалното заради повисоки цели. Меѓутоа, се разбира, сите овие квалитети се и општочовечки.

Мистерскиот разгледник е овој уметнички објект, кој е стотак години постар од оваа жена. Но и тој е разбираателен, иако не е само разгледница. Стота години постар од оваа жена, иако не е само разгледница. Но и тој е разбираателен, иако не е само разгледница. Едно уметничко дело не доаѓа од умот на уметникот. Не доаѓа како резултат на некакви рационални, аналитички способности. Не доаѓа од идеи. Уметноста доаѓа од местото каде што уметникот сонува. Уметноста доаѓа од потсвеста.

Потсвеста е застрашувачко место. Великиот јапонски филмски режисер Акира Курсава еднаш рекол: „Да се биде уметник значи никогаш да не се одврати погледот.“ Ако го прави уметникот тоа искрено, ако навлезе во својата потсвест, ако го прави тоа секојдневно во својата работа, и ако не го одвраќа погледот, на крајот ќе продре во еден простор во којшто не е ни маж, ни жена, ни црн ни бел ни црвен ни жолт, ни христијанин ни муслуман ни евреин ниту хинду ниту будист ниту атеист, ни од Северна ни од Јужна Америка, ни од Европа, Африка или Азија. Уметникот е човечко суштество. А ако тој, поради местото каде што се родил или пак го изbral, за Америка вели дека е тоа негов дом, тој ги забележува посебностите на тоа место и култура и во него ги пронаоѓа оние негови аспекти што резонираат со универзалното човештво на коешто му припадаме сите ние на оваа планета.

Минатата есен, за да го објаснам овој основен принцип на уметничкиот процес, преку Интернет почнав еден писателски проект. Моите студенти одамна ме слушаа како зборувам дека уметноста потекнува од несвесното и дека, како резултат на тоа, уметничките творби се, во основа, објекти на сензуалното што го разбираат и го артикулираат светот на неаналитички начин. Меѓутоа, кога се предава за оваа уметничка форма, се јавува еден парадокс – неизбежно е да се влезе во аналитички дискусији кога, всушност, исто времено се заговора отфрланье на анализата.

Така, на 30 октомври 2001 година, почнав со еден проект преку Интернет, под покровителството на веб-страницата

та на Државниот универзитет на Флорида, каде што препдавам. Секоја вечер по два часа пишував краток литерарен расказ на Интернет, сé додека не го завршам. Студентите можеа директно да го следат уметничкиот процес, во секој момент на неговото созревање. Почнав со едноставен концепт и, без никакви посебни подготвки, расказот го завршив во real-time. Моите гледачи имаа увид во секоја креативна одлука, сé до спорните запирки, онака како што се создава на страницата. Тие беа сведоци на тоа како секоја незрела, чудна реченица, лош избор на зборови, секој кон-

цепцијски ќор-сокак, ги преработувам и повторно ги пишувам пред нивни очи.

Чекав да дојде утрото на 30 октомври за да ми дојде инспирација, за да не ми се случи, дури ни потвесно, однапред да го планирам расказот. Сакав да го споделам целиот процес на Интернет. Така, тоа утро, во збирката разгледници ја побарај картичката со најемотивна порака. Вниманието ми го привлече разгледницата со двокрилецот на ерлот Стандт.

*Ала оваа конкретна
слика е ирикажан
исклучително кревок
двокрилец, во љвииште
ојасни денови на
авијацијата, како
леѓта осамен на
јразното небо.*

Кога претходниот јаунари ја купив разгледницата на една конвенција за разгленици, знаев дека еден ден таа ќе ми послужи како инспирација за расказ, со тоа што сметав дека расказот треба да биде пишуван со гласот на несрекниот пилот, ерл Сандт. На 30 откомуви тоа се смени. Ја зедов в раце таа стара разгледница и мојата уметничка потсвест, чувството за себе како Американец, и мојот поширок идентитет како човечко суштество силно се споја. Во тој миг знаев дека расказот треба да го пишувам со гласот на човекот што гледал.

Зашто, на 11 септември 2001 година, сите ние бевме тие што гледаат.

Овој расказ за Америка на почетокот на ХХ век го напишав од просторот на моите сништа и притоа сфатив нешто битно во врска со тој ужасен ден во Америка на почетокот на ХХI век. Човекот што ја сликал фотографијата и ја напишал картичката пред деведесет години се чувствува исто како сите ние на 11 септември и јас сфатив дека најдлабоките и најтрајни ефекти на тој ден немаат многу голема врска ни со меѓународната политика, ни со тероризмот во светот, ни со домашната безбедност, ниту, пак, со нашата обединетост како нација. Се разбира, се се тоа многу реални и битни прашања, меѓутоа, мене ми чини дека најдлабокото искуство од 11 септември секој од нас го доживеа поединечно и крајно лично. Сите ние гледавме како паѓа авионот во ужасни околности, што не може со ништо да се спореди, а како резултат на тоа овој настан го заобиколи нашиот одбранбен механизам, оној што секој од нас го има длабоко во себе. И така ние, еден по еден, на начин за повеќето од нас сосем непознат, се соочивме со сопствената смртност.

Уметници од сите нации во светот секојдневно минуваат низ порталот на личната потсвест и навлегуваат во длабочините на колективната потсвест, а потоа тие уметници повторно се појавуваат, со визии за работи што сите не врзуваат. Јас сум Американец. Јас сум уметник. Ја гледам својата земја и ја барам човечката душа. ■

Og 1981 година наваму, Роберт Олен Батлер (Robert Olen Butler) има објавено 12 книзи, 10 романи – Уличките на рајот, Кучиња на сонцето, Сограѓани од коски, На далечна земја, Wabash, Изедначуването, Тие шепотат, Длабокото зелено море, Господин вселенски човек и Фер предупредување – и два дела на крајкашта прозна јазворба – Сништа од таблоидите и Добра миризба од една чудна планина, за што во 1993 година ја доби Пулицеровата најголема награда за прозно јазворештво.

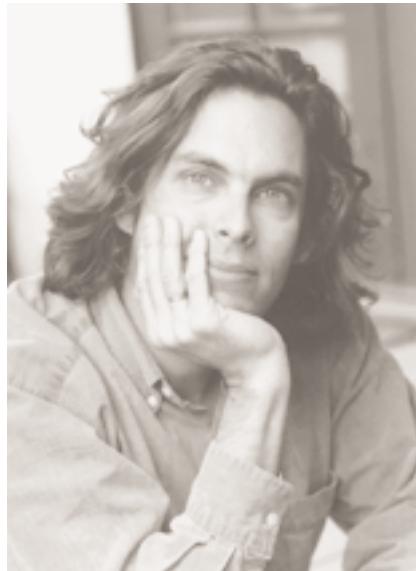
Голем број негови раскази се објавувани во јубликации како што се The New Yorker, Paris Review, Harper's, GQ, Zoetrope, Hudson Review, Virginia Quarterly Review и Sewanee Review. Освен тоа, негови раскази се објавувани и во четири годишни едиции на Најдобри американски кратки раскази, во седум годишни едиции на Нови раскази од југот, и во голем број универзитетски учебници од издавачи како што се Simon & Schuster, Norton, Viking, Little Brown & Co., Houghton Mifflin, Oxford University Press, Prentice Hall и Bedford/St. Martin. Негово јазворештво е преведено на јазици од 10 јазици, меѓу кои на шпански, шајтански, корејски, џапонски и на грчки.

Добитник на стипендијата Гугенхайм за прозно јазворештво и на гранција на Националната фондација за уметност, Батлер е добитник и на наградата на Фондацијата Ричард и Хинга Розенштад на Американска академија на уметност и литература (American Academy of Arts and Letters) и беше финалист за наградата ПЕН/Фокнер (PEN/Faulkner). Неговиот крајок расказ „Фер прегурудување“, што прешавува основа за неговиот нов истиотимен роман, е добитник на наградата за прозно јазворештво на National Magazine. Исчишака, тој е добитник и на јазвелбата на Tu Do Chinh Kien Award на американскиот вештерани од Виетнам за „исклучителен придонес во културата на еден вештеран од војната во Виетнам.“

Og 1995 година наваму, тој пишува сценарија за долгометражни филмови за New Regency, Twentieth Century Fox, Warner Brothers, Paramount, Disney и за Universal Pictures и две телевизиски сценарија за Home Box Office. Професор е на Francis Eppes и шеф на кафедрата Michael Shaara за креативно јазворештво при Државниот универзитет на Флорида во Талахаси, сојузна држава Флорида. Батлер е оженет со романсиерката и драмска писателка Елизабет Дјубери (Elisabeth Dewberry).

Чабон Мајкл

Во 1969 година, кога имав 6 години, моите родители зедоа кредит од Администрацијата за ветерани и купија трособна куќа во еден имагинарен град наречен Колумбија. Како педијатар во Службата за јавна здравствена заштита, татко ми, родум од Бруклин, беше ветеран – од сите можни други опции – на Крајбрежната стража на

Соединетите Американски Држави (што го имаше поставено, несомнено многу мудро, во сојузната држава Аризона, која не излегува на морскиот брег). Ние први во Колумбија во Мериленд зедовме кредит од Администрацијата за ветерани и локалниот весник тоа го објави на насловната страница.

Колку што знам, Колумбија е денес втор по големина град во оваа сојузна држава, но во времето кога ние се преселивме таму, во него свој дом си беа нашле само неколку илјади луѓе – „пионери“, како што велеа за себе. Тие беа колонизатори на еден сон, доселеници во една нова земја што тогаш се уште постоеше главно на хартија. Повеќе од четири петини од проектираниите куќи, деловни згради, паркови, базени, велосипедски патеки, основни училиште и трговски центри во Колумбија допрва требаше да се градат; а милениумот на расна и економска хармонија што Колумбија ветуваше дека ќе се роди на нејзините теоретски улици и тивки уличиња беше бескрајно далеку. На крајот, и покрај сите тие ветувања и амбиции, едно мало дете беше можеби единственото нешто што градот Колумбија успеа да го измени. Па сепак, сметам дека одлуката на моите родители да се нааселиме среде тој незавршен чин

на архитектонска и социјална фантазија го смени текот на мојот живот и од мене направи писател.

Во средината на 60-тите години, богатиот, тврдоглав и pragmatичен фантазер по име Џејмс Рауз, истро и остроумно дојде до еден огромен дел од тутунските полниња во Мериленд што се протегаа од обете страни на стариот врв Колумбија, на потегот меѓу Балтимор и Вашингтон. Рауз, за кого често се вели дека го измислил трговскиот центар (макар што има и други што полагаат право на тоа), бил човек со грандиозни идеи за разорната природа на предградието, и за трајното значење на градот во животот на човекот. Во тие времиња, Градот претставуваше дискредитирана идеја, изгорена, затруена, оставена да скапе, но Џејмс Рауз цврсто веруваше дека таа може повторно да се осмисли, да се изгради, да се возобнови.

Тој собра една екипа умни луѓе – една од оние безбройни такви екипи умни луѓе што носеа тесни вратоврски и кратки фризури, чијшто ужасен оптимизам од 1960-тите години направи време што восхитува и што разочарува. Тие луѓе ги засукаа ракавите и се нарекоа себеси работна група. Како и нивниот покровител, и тие беа полни со темелни и визионерски идеи за зонирање, за зелени површини, за лесна пристапност и за јавниот живот во градовите, како и со просветлени поими за раса, класа, образование, архитектура, капитализам и за транзит. Судбината, среќата и упорната инспирација на еден теоретичар со многу длабоки цевови им понуди можност да прават експерименти од невидени размери и тие тоа го искористија. За релативно кратко време, тие го направија Планот.

Моите најрани спомени за Колумбија се спомените за Планот. Не беше тоа само основачки документ и главна комерцијална точка на Експериментот Колумбија. Тоа исто времено беше и новата најскапоцената придобивка за градот, огипливиот доказ за добрината на инспирацијата на г. Рауз. И со своите детали, и со својот дух, Планот беше изложен пред јавноста во Изложбениот центар, малечка зграда (една од првите градби на Френк Гери) на брегот на вештачкото езеро сместено во срцето и на планот и на градот. Ова езеро – со проучен, историчарски каприц што придоне-

се во градот да владее сосем автентична утописка атмосфера, го викаа Езеро Китамакунди – беше уредно и мирно, а го бранува светликавите траги од шатките. Крај него, во најдобриот стил на Свездени патеки од 1960-тите години, се издигаше средно висока, бела и модернистичка градба, наречена Американска градска зграда. Меѓу овој единствен „облакодер“ во Колумбија и Изложбениот центар се протегаше живописен плоштад околу кој беа поставени клупи и засадени грмушки, беспрекорен, украсен со една чудна скулптура наречена Дрво на народот, високо глуварче направено од метал, чиишто позлатени цветови претставуваа стилизирани фигури на човечки тела. Скулптура, клупи, плоштад, езеро, кула: во едно сончево попладне во 1970-тиТЕ години, сето тоа изгледаше идеално; беше задржана неизменетата, бесконечна перспектива на архитектонските цртежи од коишто сето тоа неодамна се роди.

Внатре во Изложбениот центар, мене, на мојот помал брат и на нашите родители ни ги покажаа тие и многу други цртежи. Тоа беа проекти, табели и дијаграми што служеа за појаснување. Со тоа беше објаснета познатата Согласност – заедничкиот договор на сите жители на Колумбија со неговите градители да се придржуваат кон определени доста строги естетски начела во изградбата и измените на своите домови. Во една од оние сали од 1970-тиТЕ што се одамна веќе исчезнати, опремени единствено со коцки обложени со таписон и бојосани во боите на заштетерена пченка, имаше и проекција на слайдови. На нив можеа да се видат наслеани деца како си играат, семејства како шетаат по пошумени патеки, двојки како пловат со педалинки на езерото Китамакунди или на вештачката акумулација наречена Дивото Езеро. Беше тоа еден блескав свет, облеан со примарни бои, но децата прикажани во него беа црни и бели без исклучок. Зашто, тоа беше интегрален дел од идејата за Колумбија: таму, на тие полиња каде што некогаш робовите береле тутун, конечно да се исполнат благородните и екстравагантни ветувања што им беа дадени на црнците во напливот на движењето за човекови права. Интуитивно знаев дека е тоа делумно значењето на симболот што можеше да се види наскедаке околу нас во Изложбениот центар: дека сме сите ние гранки на истата фамилија; дека имаме заеднички корени и аспирации.

Седнат на една коцка, загледан во проекцијата на слайдови, бев длабоко понесен од идејата – Идејата – за Колумбија, меѓутоа, мојата судбина беше запечатена кога излегувавме од Изложбениот центар: додека одевме накај излезот, некој ми подаде една карта – голема преклопена карта на сонот на Работната група, детална и разнобојна.

Добро е позната моќта на географските карти да ја разгрот фантазијата. Како што вели Марло на Џозеф Конрад, ниедна карта не е толку привлечна како картата обележана со сомнежот и со претпоставките на романтичната празнина на неиспитаната територија, како училишната географска карта на Африка во боите на знамето што го осуди на таа залудна потрага. Таква беше картата на Колумбија што ја

донесов дома од посетата на Изложбениот центар. Со Планот беше предвидено Градот да се подели на два дела што ќе се викаат Села, а секое Село да биде поделено на Маала. Сите тие Села беа испланирани и им беа дадени имиња, и беа детално дефинирани на картата. Беа вијратни и голем број Маала, заедно со улиците и мрежата велосипедски патеки што беа испреплетени низ градот. Меѓутоа, на картата имаше големи делови на коишто, освен името на Селото, немаше апсолутно ништо друго, делови што се засноваа само врз претпоставки – вусност, тие воопшто не ни постоеја.

Какви се имиња немаше во Колумбија! Редовна тема на дискусији и на граѓаните на Колумбија и на луѓе од страна беше тоа дека се повеќето имиња, ако не и сите, бизарни, несоодветни, напати и смешни. Во Маалото што го доби името Фелпс Лак, имаше улици со чудни англиски имиња со алитерација (Drystraw Drive, Margrave Mews, Luckpenny Lane); двосмислени и нејасни, со скратени наставки, Зен имиња (Blue Pool, Red Lake, Spiral Cut); или навистина чудни (Cloudleap Court, Roll Right Court, Newgrange Garth). Се шушкаше дека имињата на илјадата улици во Колумбија им ги дал еден единствен совесен службеник во компанијата Рауз кој, обврзан со некаков мистериозен договор да не смее да копира имиња на улици што се во употреба во соседните околии Балтимор и Ен Арундел, во тој очај, од веќе искрепените имиња на цвекиња, дрвја и американски претседатели се свртел кон делата на американски писатели и поети. Генијалното место Фелпс Лак – погодите? – беше Робинсон Цеферс.

Со часови ја проучував таа карта, многу пред моите да се преселат во куќата на ул. Елиотс Оук бр. 5179, во близина на Лонгфелу, во Селото Харперс Чоис, што најпосле ја купивме со кредитот од Администрацијата за ветерани. Она што ми правеше впечаток кај тие имиња не беше тоа што беа чудни туку, едноставно, фактот што повеќето се однесуваа на локации што воопшто не постоеја. Беа како некаква маѓија, калибрирани за една линија покриви, тротоари и тревници, и за ниедна друга. Со текот на времето – лично бев сведок на тоа, од година во година – на улицата позната како „Даркбуш Терас“ или „Найт Руст“ што ќе се појавеше од калта и глината на Мериленд, ќе пропртеа куки и дрвја, уредниот сино-бел знак за распознавање. За мене тоа беше впечатлива демонстрација на маѓиската мок на имињата и именувањето.

Најпосле картата, прилично распарталена и изветвена, ја закачив на сидот во мојата соба на вториот кат од нашата куќа на ул. Елиотс Оук со три спални соби, со две и пол бањи, изградена во псевдо-колонијален стил. Со време, таму, до неа, се најде и картата на новото Волшебно кралство на Светот на Волт Дизни, како и картата на еден свет што го бев изумил самиот, свет на којите и високата трева што го нареков Даворија. Картата на Колумбија ја проучував наутро, додека се облекував за на училиште (училиште без училиници, во кое научивме, како од наставниците од различна расна припадност, така и од искуството што го

стекнувавме со најобично набљудување на другите лица во просторијата, дека е завршена битката за интеграција и за граѓански права, и дека победиле добрите момчи). Навечер, додека в кревет го читав *Хобит* или *Книгаја на џројца* или некој роман чие дејство се одвива во Австралија, ќе погледнев во картата. А понекогаш ќе ја погледнев уште еднаш пред да заминам со моите црни и бели другарчиња на излет во природа, кон границите на нашиот град и на нашата фантазија.

Нашето Маало Лонгфелоу беше релативно населено, со свежо прекопаните тревници и со истенчените мали фиданки што личеа на ноциња на ждребе, но веднаш штом ќе ја пречекорем неговата граница, со другарчињата можевме да возиме точаци надвор од границите на Познатиот свет кон неистражениот непознат свет на глината прекопана со булдожери и колците со ленти на места на кои, еден ден, ќе никнат нови куки и нов живот. Ќе се спуштевме по челичната конструкција на оградите на новоископани визби, влажни и студени, лепливи и покриени со бигор, со остато-

ци од корења од дрвјата. По земјаните тумби тркалавме огромни макари со телефонски кабли и собиравме искривени клинци што личеа на врвови од стрели и употребени пиштоли за малтер со заостанат талог од малтер во нив. Скелетите на куките, нивниот нервен систем, нивните поткожни слоеви изолација, растеа на наши очи додека ги гледавме однатре. Може некогаш во иднина ќе ги познавам лубето што ќе живеат во таа кука и ќе им дојдам на гости, ќе стојам во нивната кујна и ќе си мислам, „Јас ја гледав вашата кука како се рафа.“

Во извесна смисла, континуираната работа во градот во којшто живеев и моето детство совршено се совпадна; зашто, кога нашето семејство потоа се пресели во уште поновото, посвежо Село Лонг Рич, а потоа почна многу брзо да се распаѓа, и јас и Колумбија се боревме да ги пополниме празнините, да го напишаме патот што води надвор кон мистериозните јазови и неоткриените катчиња во светот. Во текот на моите години во Колумбија, се соочив со нешта што членовите на Работната група не ги бараа, што ги немаше

Скелетите на куките, нивниот нервен систем, нивните поткожни слоеви изолација, растеа на наши очи додека ги гледавме однатре.

на картата. Беа тоа чудни, неодбележани територии на раса и пол и зајадлива човечка несреќа. И, тука беше огромната, неочекувана катализма на разводот на моите родители, што повторно преправи толку многу огради и, како што вели поговорката, еден потег на пенкалото создаде огромни нови предели на конфузија, страв и беспомошност. И така, еден ден, си заминав од Колумбија и ја открив горчливата вистина за односите меѓу расите, и извесно време имав склоност на лекциите што ги бев научил да гледам со извесна доза на покажнички гнев. Се почувствуваа измамен, дека картата што ми ја дадоа била лажна. И со време ќе чуев дека пропаднал грандиозниот експеримент со Колумбија. Градот стана градинарско предградие во коридорот Балтимор-Вашингтон, во него имаше криминал и расни немири.

Судот на критичарите на Колумбија може и не мора да е точен, само, мене ми се чини, кога ќе се сетам на градот од моите и од сништата на Џејмс Рауз од пред 30 години, дека само затоа што сте престанале да верувате во нешто што некогаш ви било ветено, не значи и дека тоа ветување

само по себе било лага. Најубавото нешто кај детството е тоа што детството претставува бесконечна авантура, и тоа во вистинската смисла на тој премногу употребуван збор: освојување на неистражени простори што можеби настанале во мигот пред да ги здогледате. Колкава среќа сум имал што уште во раното детство ми беше дадена карта по која ќе се раководам, колку и да беше таа условна, карта што потоа беше китена со илузии со сложени имиња, извлечени од поеми, романи и раскази на мистериозни луѓе по име Фокнер, Хемингвеј, Фрост, Хоторн и Фицгералд! Кога и да седнам пред тастатурата, секогаш со по некоја нејасна карта в раце, за да запловам во непознатото, тие имиња, таа авантура, се се уште со мене. ■

Првпат објавено во
Architectural Digest
© 2001 Michael Chabon

III
лодношто лишерайтурно јаворештво на романсериш и авттор на кратки раскази Мајкл Чабон (*Michael Chabon*) неодамна кулминираше со објавувањето на Неверојатните авантури на Кавалиер и Клеј (*Random House*, 2000 ѕ.), амбициозен роман што ѝ претпоставува авантуриш на двајца браћучеди што јоаѓаат во Њујорк во 30-тиште години и вледуваат во бизнисот со стапијови. Во 2001 година, Кавалиер и Клеј ја доби Пулицеровата награда за прозно јаворештво, а во моментот Чабон забрзано работи на иднотој број други крути проекти и публикации.

Меѓу неговите објавени дела се Мистериите на Питсбург, роман, (1988 ѕ.) и Чудни момчиња, роман, (1995 ѕ.), како и две збирки кратки раскази, Модел на светот и други раскази, (1990 ѕ.) и Врколаци во нивната младост (1999 ѕ.). Негови јаворби се објавувани во *The New Yorker*, *Harper's*, *Esquire*, и во *Playboy*, како и во бројни антологии, меѓу другите во Prize Stories 1999: The O'Henry Awards. Голем дел од неговото јаворештво може да се најде и на неговата илјениција веб-страница www.michaelchabon.com.

По дипломирањето на Универзитетот во Питсбург, Чабон се запишал на мајсторски суштици, на проДрамата за убави уметности во ишшување при универзитетот на Калифорнија во Ирвайн. Како мајсторски труп Чабон го приложил ракописот на еден роман, што е објавен најскоро, во 1998 година, под наслов Мистериите на Питсбург, кога Чабон бил во своите 20-ти години. *The New Yorker* го нарече Мистериите на Питсбург „речиси совершен пример на прв роман што вејува“, а други критичари го споредуваат Чабон со великани како што се Ф. Ској Фицгералд и Ј.Д. Селинџер. Неговиот нареден роман, Чудни момчиња, беше бесшеслер и според него е најправен игртан филм со Мајкл Даглас во главнаша улога.

Околностите во кои е настанат есејот „Географски карти и легенди“ на Чабон, објавен во ова издание, се резултат на тоа што е тој роден во 1964 година во Колумбија, сојузна држава Мериленд, во еден од малубројните планирани градови во Соединетите Американски Држави. Според изјавата на Чабон, неговата раскошна фантизија донекаде пошакнува оштампу што во своеот дејствије постапало бил запретуван со стапијови што му ги носел шапкото му. Тайкото на шапкото му, так, бил џејчарски работник кој имал исичајено многубројни стапијови што му ги носел на сина си. Искачувајќи го мислењето на голем број други критичари, на веб-сајтот на *“Central Booking”*, Сол Остерлиц (*Saul Austerlitz*) ќе напише, „Освен што е еден од најпретпријатијите, Мајкл Чабон е еден од најзабавнишите пишатели што се имаат појавено во американската проза во последната десетина.... Освен тоа, тој ги избегнува бројните исти на своите современици од постмодерната, а намесото што ги претпостави едноставниште, сшаромодни доблесни на добро раскажана приказна. Неговите книжи на чипајелите во сеќавање им османаат моќни, добро обликувани ликови и гарба за осиромумни дјалози.“

Чабон живее во Беркли, Калифорнија, со сопругата Ејелеш Валдман (*Ayelet Waldman*) и со децата.

Били Колинс

Никогаш не се сметав себе си за специјално американски поет сé додека пред неколу години не заминав во Англија за да одржам неколку читања. Сам ја составив турнејата, и тоа се гледаше. Меѓу чудните локации што ги избрав беа едно шесто одделение, еден џез клуб во Брајтон, еден колец на Универзитетот во

Шефилд и еден општиски центар во едно мало село во Јоркшир. Инаку, токму на оваа последнава локација, еден повозрасен човек со изглед на земјоделец, кога дојде времето за поставување прашања, стана од публиката за да праша: „Господине Колинс, дали ви се сите поеми пишувани во проза?“ „Меѓутоа, независно од публиката или од местото каде што се одржуваше читањето, по секое читање ме мачеше истото сознание: дека моите поеми не се пишувани на англиски, туку на американски. На секое читање ги чувствуваат мртвите точки што се јавуваат кога ќе изговореат како што е „преровки јајца“ или „се препоти до финалето“. Бев убеден дека изразот „државен цвет“ во една од моите песни на британското уво сигурно ќе му зазвучи како „цвет од имотот“. Почнав да откривам дека американските идиоми тешко се преведуваат не само на француски или на германски, туку и на англиски. Како што човек не може да сфати што значи да си Американец сé додека не излезе од земјата, така и јас не бев свесен за својот сопствен американски глас – мојот пишан акцент, така да се изразам – сé додека не излегов пред неколку групи британски слушатели.

Посебно се изненадив кога сфатив колку многу американски идиоми има во моите поеми, зашто со години свесно избегнувајќи да користам помодарски дијалекти или да правам референци за современата култура. Знаев дека фраза како „чест леток“, „грпка“ или „удар со желе“ ќе придонесат со време песната да прозвучи застарено, со што драматично ќе ѝ се скрати рокот за употреба. „Рок на употреба“ е веројатно уште еден таков пример. Настојував да употребувам поуниверзален вокабулар, не чиста елементарна дикција на „карпа“, „облак“, „небо“ и „дрво“, туку дикција со таква ориентација што нерадо ја дозволува употребата на лингвистички новитети. Најконцизно го кажа тоа Езра Паунд кога ја дефинира поезијата како „новини што остануваат нови“. А мене ми се допадна советот на Мери Оливер во поглед на она што значи поимот публика за поетот: „...пишувайте за некој незнајник роден во некоја далечна земја по сто години“. Јас сакав тој незнајник од идиината да биде дел од мојата публика, па не сакав да го доведам во ситуација да мора да ги консултира фуснотите за „Wonder Bread“ или за „Big Mac“.

Се разбира, Америка е поголема од збирот на своите идиоми, но ако изберете неколку поети од еден меѓународен пул и ако ги прашате за врската меѓу нивната поезија и националноста, повеќето ќе ви одговорат дека е тоа нивниот мајчин јазик. Чеслав Милош можеби ќе говори за експресивните можности што ги нуди полскиот јазик; Јанис Риткос можеби ќе зборува за тоа какво е чувството да се пишува на демотики, современиот грчки јазик. Меѓутоа, американските поети немаат можност да полагаат право на ексклузивни, националистички права на мајчин јазик, затоа што јазикот на којшто пишуваат тие е јазик на останатиот дел на светот во којшто се зборува на англиски, што историски е и најбрзорастечката јазична заедница во светот.

Тогаш, каде лежи американството за еден писател ако не во неговиот мајчин јазик? На самиот почеток на својот антологиски труд *Сушуми џо класична американска литература*, Д.Х. Лоренс тоа прашање го поставува во форма на предизвик: „Каде е таа нова птичка наречена вистински Американец? Покажете ни го хомункулот на новата епоха.

Ајде, покажете ни го. Зашто, сето она што му е видливо на голото европско око, во Америка на извесен начин претставува европско друговерство.“ Чудно ми е тоа што Лоренс за европското око вели дека е „голо“ оти, ако ништо друго, во споредба со дебелите очила за читане што го покриваат европското око, американското беше тоа што е голо; а првиот поет што гледаше врз Америка со тоа голо око – и што, всушност, се соголи пред нас – беше Волт Витман.

Лоренс го признава Витман за пионер на новата американска литература. Го нарекува „најголемиот и првиот и единствен американски учител ... првиот бел домородец“ иако во истиот здив се подбива со универзалните гестови на Витман и го обвинува за лажно сожалување. Витман бездруго беше првиот поет што се обиде да го опфати целиот континент и во единственска космичка прегратка исполнета со љубов да ги опфати и дрвосечачот и секретарката и Ескимот. Њујорчанец од Лонг Ајленд, тој одбива за себе да каже дека е регионален на начинот на кој некои американски поети и уште повеќе романсиери отсекогаш го правеле тоа. Меѓутоа, потег навистина достоен за еден американски староседелец беше кога Витман се ослободи од стегата на јамбот на традиционалната англиска поезија. *Лисје од ѕрева* се движи кон каденцата од билијата, не кон двосложниот британски јамб. Долгата поема беше во толкова мерка радикално напуштање на вообичаената метрика и форма што предизвика критичка дебата за тоа дали е тоа вистинска поезија, дебата што требаше да заврши кога еден професор рече, „Ако ова не е поезија, тогаш е нешто поголемо од поезија.“

За чудо, требаше да мине долго време за да се појави некој што ќе тргне по ослободувачките стапки на Витман. Како што вели Лоренс, „Пред Витман, ништо. На чело на сите поети, како пионер во дивината на нечепнатиот живот, Витман.“ Американската поезија конечно фати чекор со Витман, но дури откако измина неговиот век. До почетокот на 20-тите години кога Лоренс ги правел проценките, се појавија голем број денес канонски модернистички поеми, и независно од тоа што се ги оддалечуваше од конвенционалното, нивното ослободување од крутоста на стихот и заузданоста на јамбот беше најчест показател за нивното експериментирање.

Се разбира, „слободниот стих“ во денешно време не претставува возбудлива слобода како некогаш; во поголем број случаи, тој е само изговор за созадавање неурядни, монотони поеми, изговор што не го користат само поетите во Америка. Помоќната, потешка, па сепак потрајна лекција на Витман лежи во неговата скандалозност. Држкоста на стиховите како „Време е да се објаснам себеси – да застанеме“ и „Преку покривите на светот испуштам варварска прозевка“ преку покривите на светот „го овозможуваат стихот на Гринсберг“ Американецу, го ставам своето педесетско рамо на воланот“ и донекаде срамежливиот стих на О'Хара „Ах, ручек! Мислам дека спбудалувам.“ Бестрашниот глас на Витман, дотогаш нешто нечуено, го затресе стаклото на

европското господство и на крајот ги окуражи подоцнените генерации американски поети да се исказуваат со понескротени тонови.

Ако писателот претставува збир на сите влијанија врз него, тогаш моите поеми неизбежно претставуваат резултат на мојата изложеност на звуките и стиловите и на британската, и на американската поезија. Дури се фаќам самиот себе како си играм со двете дикции една наспроти друга, обично заради ефект на иронија. Меѓутоа, поконкретно, кога размислуваам за себе како за „американски поет“, со што се впуштам во опасниот чин на литерарна самокритика, откривам дека голем број мои поеми како да научиле да воспостават разлика меѓу американските корени и европското влијание. На пример, „американскиот сонет“ претставува отфрлање на италијанската и англиската сонетна форма во полза на американската разгледница која, како и сонетот, го лимитира изразувањето на ограничен простор и, згора на тоа, претставува комбинација на вербалното на едната страна со сликовното на другата. Како и традиционалниот љубовен сонет, разгледницата на патникот се здобила со сопствени ритуализирани конвенции. Поемата започнува со некарактеристичното „ние“, како да зборувам во името на сите американски поети.

АМЕРИКАНСКИ СОНЕТ

*Ние не зборуваме како Пейтарка, ништу носиме шаќка
како Стенсер
и нема 14 сиќха
како бразди на малечка, внимашелно изорана нива*

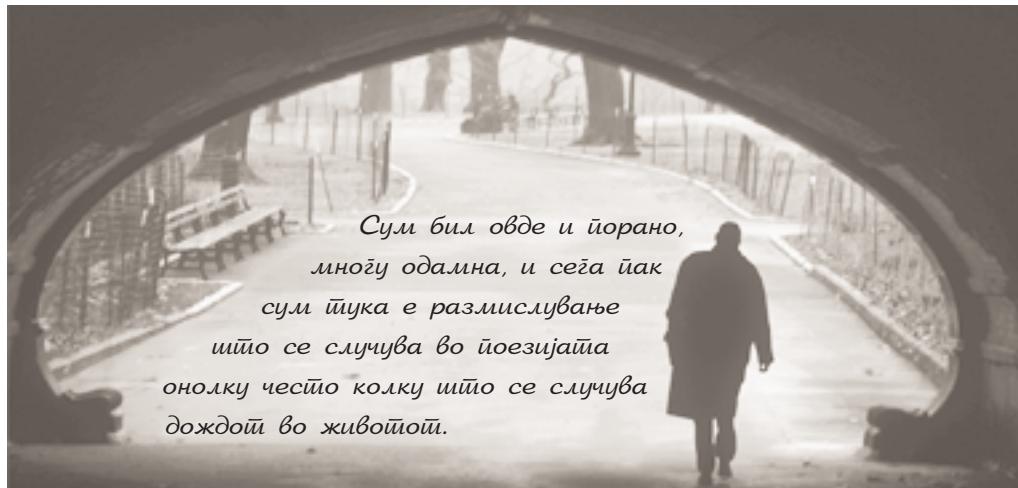
*штуку разгледница, поема на годишен одмор,
што нё щера да ги џееме нашиште џесни во мали соби
или да го исчурате својот сенитимен во мерици.*

*Ние щишуваме од ојачинаша на водойади или езера
и на глетешкаша ѝ додаваме конвенционалност
како хелиоценетричниште очи на елизабешанскаша жена.*

*Ние лоцираме џидавка за време.
Ние објавуваме дека ни е џрекрасно.
Ние ја исказуваме желбаша вие да сиќе овде*

*а ја криеме желбаша да бидеме јаму кајшто сиќе вие,
враќајќи се од џоштенскошто сандаче, ја веднееште главаша
додека в раце ја чишаше и ја превршуваше јенкаша џорака.*

*Едно џарче од ова далечно месќто, една ширна бела џлажа,
еден џлошшаг или изгравирана кујола на кајшеграда
ќе продраш на џознатошто месќто каде што осстануваше вие,
и вие ќе го џрлиште на масаша овој реверзибилен дисилеј;
неколку квадрашни санишмешри каде што сме зашталкале
и збијање на она што до чувствуваам.*

*Сум бил овде и йорано,
многу одамна, и сеѓа так
сум шука е размислување
што се случува во љоезијата
онолку често колку што се случува
дождош во живоштот.*

Ироничната литерарна игра од првиот дел од поемата подолу ја заменува една мала драма на разделба, раздалеченост и копнеж. Поемата се обидува и, се разбира, не успева да ги измеша иронијата и емоцијата со еднаквост со каква што се постигнува совершено двосмислен тон.

Една друга поема, под наслов „Утеха“, претставува обид за величање на задоволствата што ги пружа летото дома во Америка, наместо да се оди на традиционален одмор во Европа. „Колку е пријатно да не се патува низ Италија“, почнува поемата; потоа ја опишува леснотијата на престојот во родната земја, во прошетки низ „овие локални, познати улици,/ кога целосно го разбираат значењето на секој сообраќаен знак и билборд/ и сите ненадејни движења на рацете на моите сонародници.“ „Наместо да седи подгрбавен во кафетерија и да не знае како се вели мраз“, говорникот ја претпочита „кафетеријата и келнерката што ја викаат Дот“ каде што тој не мора да се фотографира со сопственикот или да пресметува колку е тоа во негови пари кога ќе му дојде сметката. За него, „Доволно е да влезам в кола/ како да е тоа некоја добра англиска кола/ и да свирнам со про-дормата свирка, да забрзам/ по патот што никогаш нема да ме одведе во Рим, та дури ни во Болоња.“ Поемата претставува подбивно отфрлање на литературното европентрализирање што го искажува говорникот чијшто скромен вкус одекнува во слаткиот провинцијализам на ликот на Валас Шон во филмот *Мојаша вечера кај Андре*.

„Стихови напишани на преку три илјади милји оддалеченост од опатијата Тинтерн,“ како што имплицира самиот наслов, дава уште еден пример на овој процес на „американизација“, додека прочуената автобиографска лирика на Вордсворт се воведува во американскиот, домашен живот на раскажувачот.

*Сум бил овде и йорано, многу одамна,
и сеѓа так сум шука
што е размислување што се јавува во љоезијата
онолку често колку што се јавува дождош во живоштот.*

*Човекот може да го разгледува
англискиот пејзаж,
ридовите на кои овциите се гледаат како шочки,
редиците високи дрвја што се надвиснале над низината,*

*или можеби бесцелно да шалка низ сенките
на мрачната баварска шума,
со џарче сирење и една книга бајки
шикнаши во ранецот.*

*Меѓутоа, чувството е секогаш исто:
првиот пат е добро.
Овој пат ни оддалеку не е шолку добро.
Не се чувствувам жив како штошаш.*

*Сé нешто недостиѓа –
Лебеди, облесок на езерската боворшина,
некој мал, но сушесвен дештал.
Или квалишето на нештата ошагнал.*

*Небошто беше поблагоко, поименционално сино, облаците
йовеке личеа на кафедрали,
а водата ишаше преку карпата
и йовеке се јенеше.*

*Од нашиите столови до посматраме
кујниот автоп облечен во елек
како си стомнува на зашеметувачкиот ледени брејови на
дештвото
и се влечка низ полешто со плевел.*

*Сме ги слушале љошшите што се одамна мршви
како говораш за својата смрт
од некоја шумба, или од некој речен брег,
појкај некој стод сено, сред сеновитата шумичка.*

*Ја слушаме нивната преспрашеност,
онаа што произлежува од поеми*

како што јлиска вода од црево,
како што ќибришот секогаш држи мал говор за огнош.

И кога, конечно, ќе ја сушиме книгата,
ќе се навалиме на наазац, ќе замислим,
а очите нё џечат од сушниште букви,
и обележуваме до каде сме сушиле прег да засилеме,
ќе бидеме доволно учени за да знаеме
дека кога ќе се разбудиме
недосредно прег вечера
рабоиштие ни оддалеку нема да бидејќи онака добри како
шорано.

Нешто ќе недосиѓа
од оваа долга простираја во облик на мршовечки сандак,
сиговиште и прозориште седа
само две различни нијанси на сиво,

сјајната ѕарденија свената
во својата јошкрешена саксија со боја на јеракота.
А на јодош, чевли, чорайш,
јошемнешта луснаа од јаболко.

Ништо нема да биде
како што беше прег неколку часа, во славното минато
прег да дремнеме, во Златното доба
што заврши щаму некаде брѓу то ручекот.

Разочарувањето на говорникот-ревизионист од романтичната тема на загуба јасно се гледа од тоа како тој ги става во ист кош сите нездадовни поети од XIX век, и англиските, и германските. Прифаќањето на овој образец на загуба почнува со едноставните слики на цревото за вода во градината и на ќибритот. Времето е збиено од еден автобиографски распон до неколкуте часа меѓу ручекот и вечерата, а старомодниот пејзаж со „тумба“, „стог сено“ или „шумичка“ е збиен во еден обичен приказ на соба со свенато цвеќе и расфрлени чевли и чорапи. Романтичната агонија е сведена на замор на читателот. Златното доба останува неповратно зад нас некаде таму во раното претпладне.

Она што ја сочинува американската поезија може да се мери во чекорите што ги презема оддалечувајќи се од поезијата на „Стариот свет“, како што пишуваше во учебниците. Исто така, поезијата може да биде американска поради своите идиоми, поради пејзажот, поради своето непочитување на европското минато, својата дрска egoцентричност, поради ироничните ставови, поради слободата на фиксните каденци, но најмногу поради својата огромна разнообразност. Овој последниот квалитет – нејзината демократска експанзивност и сеопфатност – најдобро е искажан во една кратка поема од Луис Симпсон кој, во моментов, заслужува да го има последниот збор на оваа тема.

АМЕРИКАНСКА ПОЕЗИЈА

Што и да е тоа, мора да има
Сломак што може да свари
Гума, јајлен, уранум, месечини, џоеми.

Како ајкулата, може да голише чевел.
Мора да јлива со милји низ јустинија
Исушитвајќи крици што се речиси човечки. ■

Забелешка: „Американски сонет“ и „Утекса“ се објавени во *Пловејки сам низ собата* на Били Колинс (Random House, 2001 г.). „Американска поезија“ е од *На крајот на остворениот јазик*. Copyright © 1963. Објавено со дозвола на Луис Симпсон.

Били Колинс (Billy Collins) е авттор на шест книжи џоезија, *Пловејки сам низ собата* (Random House, 2001 г.); *Пикник, Ровја* (University of Pittsburgh Press, 1998 г.) којашто е добитник на најголема награда *Пајперсон*; Уметноста на давењето (University of Pittsburgh Press, 1995 г.); Јаболкото што го стаписа Париз (University of Arkansas Press, 1988 г.); и Прашања за ангели (William Morrow & Co., 1991 г.), што ја избра Еварт Хирш за најдоброто во национална џоезија.

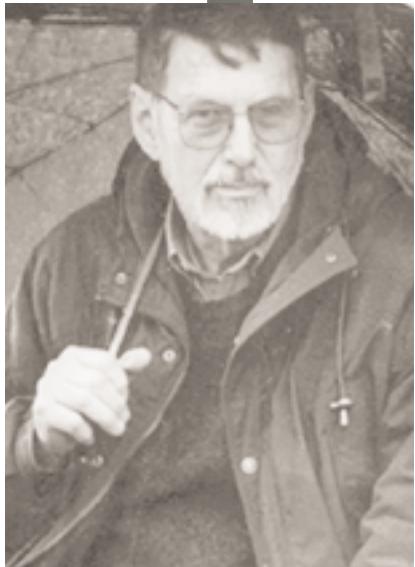
Кон крајот на годината ќе се јојави новата збирка *Девет коњи*. *Поезијаша на Колинс* е објавувана во антологии, во учебници, како и во посебни периодични издања, меѓу другите и во Poetry, American Poetry Review, Harper's, Atlantic Monthly, American Scholar, Paris Review и The New Yorker.

Тој има добиено сопственост од *New York Foundation for the Arts*, The National Endowment for the Arts и John Simon Guggenheim Memorial Foundation. Исчио јака, добитник е и на следниште награди: Bess Hokin Prize, Frederick Bock Prize, Oscar Blumenthal Prize, Wood Prize, и Levinson Prize – сите ги доделува сопственото Поезија.

Били Колинс дипломира на Holy Cross College, а докторира на Универзитетот на Калифорнија во Риверсајд. Тој е исхакатски професор по англиски јазик на Lehman College, при City University во Њујорк; вонреден преглавач при Sarah Lawrence College и вонреден професор на Универзитетот Колумбија. Тој беше јоенски лауреат на САД за 2001–2003 година. Живее со сопругата Дијана, архитектка, во областа северен Вестчесър, во сојузната држава Њујорк.

Роберт Крили

Тоа диш човекош со
гуша толку мрїва
Што никоаш сам
на себе не си си
рекол,
Ова е мојаша родна
земја!
Кому срцешо во
градиште никоаш
не му горело,
Додека накај доломш
свој чекорел
враќајки се од некој
сїрански брëг?
Ако има некој
шаков, оди, обележи
ѓо убаво;
За него музичкиот
занес не расите;

Неговиште високи шишули, гордошо му име,
Бесконечното бogaиштво какво што само може да се
посака,
И тојкај шие шишули, мокша и бogaиштвошо,
Бедникош, сиот свршен само кон себе,
Ушиште додека е жив ќе до изгуби реномешо,
И шака, умирајки гвайаш, ќе си тојде
В црна земја од каде што и дошол
И ќе нема кој да џлаче ѹо него, да му прави чесш и да
му ѹее.

СЕР ВОЛТЕР СКОТ, „Тоа таму динше човек“

И покрај тоа што оваа бессмртна поема ја напишал Англичанец, тој сепак можел да бара да стане почесен граѓанин на САД зашто толку убаво го фатил националниот сентимент. „Ние сме последниот прв народ“, пишува поетот Чарлс Олсон во својата компактна потресна студија за Херман Мелвил, *Викаиште ме Ирмаел*. Според смислата за сопствената реалност, Соединетите Американски Држави

како да е местото на коешто се надеваат да дојдат сите луѓе на светот оти таму постојано се заговара можноста за обнова, за нов почеток далеку од сите факти што ја оспоруваат историјата, од сите стари навики и вредности на светот што е останат таков. Колку што е тоа сон на сие нас што живееме овде, што би се рекло, толку е и на секој амбициозен доселеник. Сите веруваме во иднината како и местото каде што постојано ќе се враќаме.

Додека растев во едно класично мало гратче во Нова Англија, каде што мајка ми беше градската медицинска сестра (татко ми, по професија лекар, почина кога имав четири години), имав чувство дека се наоѓам на маргините од повеќе аспекти. Прво, ние не потекнувавме од градот. Би можело да се каже дека дојдовме во градот од она што денес се вика околината на Бостон. Иако бевме околу 40 километри оддалечени од Бостон, беше невозможно тој простор да се култивира. Дури и Конкорд, што се наоѓаше на околу 13 километри, беше многу далеку од навиките и од луѓето што беа вообичаени во моето детство. Така, во тоа малечко земјоделско гратче, првото што остави трага во моят живот, на мене гледа како да сум дојден од некој друг свет од пошироката околина на Бостон, а тоа предизвика голема конфузија кај сите што имаа било каква врска со мене. Пред неколку години отидов таму на 50-годишнина од матурата да се видам со другарите од тоа време и така, се собравме речиси сите, за чудо повторно „деца“ во живот што го бевме живееле кој како знаеше, а кој сега во најголем свој дел беше завршен. Повторно бевме на прагот на едно ново доба – староста – а и во таа церемонија пак истите дебитанти какви што бевме и на прагот на полнолетството, со сите придржани, интимни лични работи како што се сексот и заработка за живот.

Јас сосем случајно си заминав оддома на 14 години. Сестра ми беше во семинаријата во Нортфилд во последна година гимназија, а нејзината добра другарка имаше помал брат во Холдернес, едно мало епископално приватно училиште во Ну Хемпшир. И така сестра ми ги донесе формуларите за пријавување, ја убеди мајка ми да ги пополни и ги поднесе, и на крајот полагав приемен тест, го положив

доволно добро за да можам да добијам стипендија, и така заминав. Дури и сега се сеќавам дека ми беше неподносливо тешко така одделен оддома, и дека писмата од мајка ми и од сестра ми ги отворав дури тогаш кога ќе можев да си ги читам и да си плачам без сведоци. Меѓутоа, се покажа дека таму многу се учи и сето образование што го имам стекнато ми е оттаму. Напати, начинот на учење беше многу чуден – на пример, ‘преведувањето’ на делови од извонредната збирка раскази *Даблинци* од Џејмс Џојс на основен английски. Голем дел од тоа што го учевме беше солидно класично знаење – на пример, изучувањето на латинскиот и германскиот – но голем дел беше и едноставното и корисно стекнување со основната вештина за пишување и читање, за да ни биде јасно, што би рекол Вилијам Карлос Вилијамс, „тоа што подоцна ќе го видам и ќе го чујам.“ Иако на колец сигурно добив нови информации, тие главно ги имав стекнато од другите студенти, од влијанието на Втората светска војна и од првата љубов што го дефинира карактертерот.

Иако јас не бев ни свесен дека почнало, пишувањето се покажа како константата во еден живот обележан со бескочечно менување на место и на интимни врски. Се оженив на 20 години. На 28 веќе пак бев сам, но по една година се презенив. Потоа, по 20 години повторно се разделив, па пак се оженив, и еве и денес сум женет. Си велам, да не е тоа американска навика? Пред неколку години Бакминстер Фулер истакна дека голем број Американци, околу една петина од населението во земјата, секоја година го напуштаат својот дом. Што друго можеме да кажеме за себе? Дека мислиме оти не мораме да знаеме ниеден друг јазик освен английскиот (иако е очигледен фактот дека знаеме *многу* – во овој момент во Њујорк се говорат повеќе јазици отколку на кое и да е друго место во светот!) – дека не мораме да знаеме ништо за операта или за поезијата, и сигурен сум дека списокот продолжува натаму – па сепак ќе бидем задоволни со себе. Дали е срамота да ве дознаат дека *ви се добаа* такви работи или дека знаете да ги правите? Популарната фраза, „добро четиво“, доаѓа со истиот заклучок како и „интересно место“ или „пријатен ден“. Човек никогаш не сака ниедна уметност да ја сфаќа премногу сериозно.

Роберт Грејвз пишуваше дека е поезијата вид уметност за којшто не постои академија, со други зборови, како што го разбрав, дека не постои место на кое ќе појдете и ќе научите како се пишува поезија. Само, Грејвз беше познат по инструкциите и поддршката. Колку се разликува таа „полудива земја, застарена“, на којашто се родил Езра Паунд и која, се чини, многумина американски поети како мене се уште ја избираат како наша состојба, со страв дека далеку посигурниот модел на английски стих би можел целосно да го измести малиот простор на имагинацијата што ние го нарекуваме свој дом. Мојата генерација со години беше поделена меѓу оние што го следеа моделот на Т.С. Елиот и се приклонуваа кон поезија во англиска традиција што се развива класично, и оние како мене што како кутриња го следевме Д-р Вилијамс. Кога го прашаа од каде му е таа „дикција“, тој одгово-

ри отсечно, „Од устите на полските мајки.“ Ние сакавме, како што вели Чарлс Олсон, „да ги оставиме корените.“ Ние сакавме нашето пишување да биде показател за нашето социјално постоење, доказ за нашата колективна фамилијарна личност, за нашите мајки и татковци, чичковци, вуйковци, братучеди и соседи Полјаци, Ирци, Италијанци, Германци, Кинези, Африканци, Французи и Руси. Добивањето дозвола и употребата на тој извор на нашиот начин на зборување, на различниот начин на изразување, беше долготрајна битка во којанеретко се чувствувајме како да не ни е тука место то. Ние не зборувавме правилно, како што рекол некој, бевме вулгарни. Така, ние бевме „суровото“ наспроти „зготвеното“ во формулата на Леви Штарус, што нам ни причинуваше огромно задоволство.

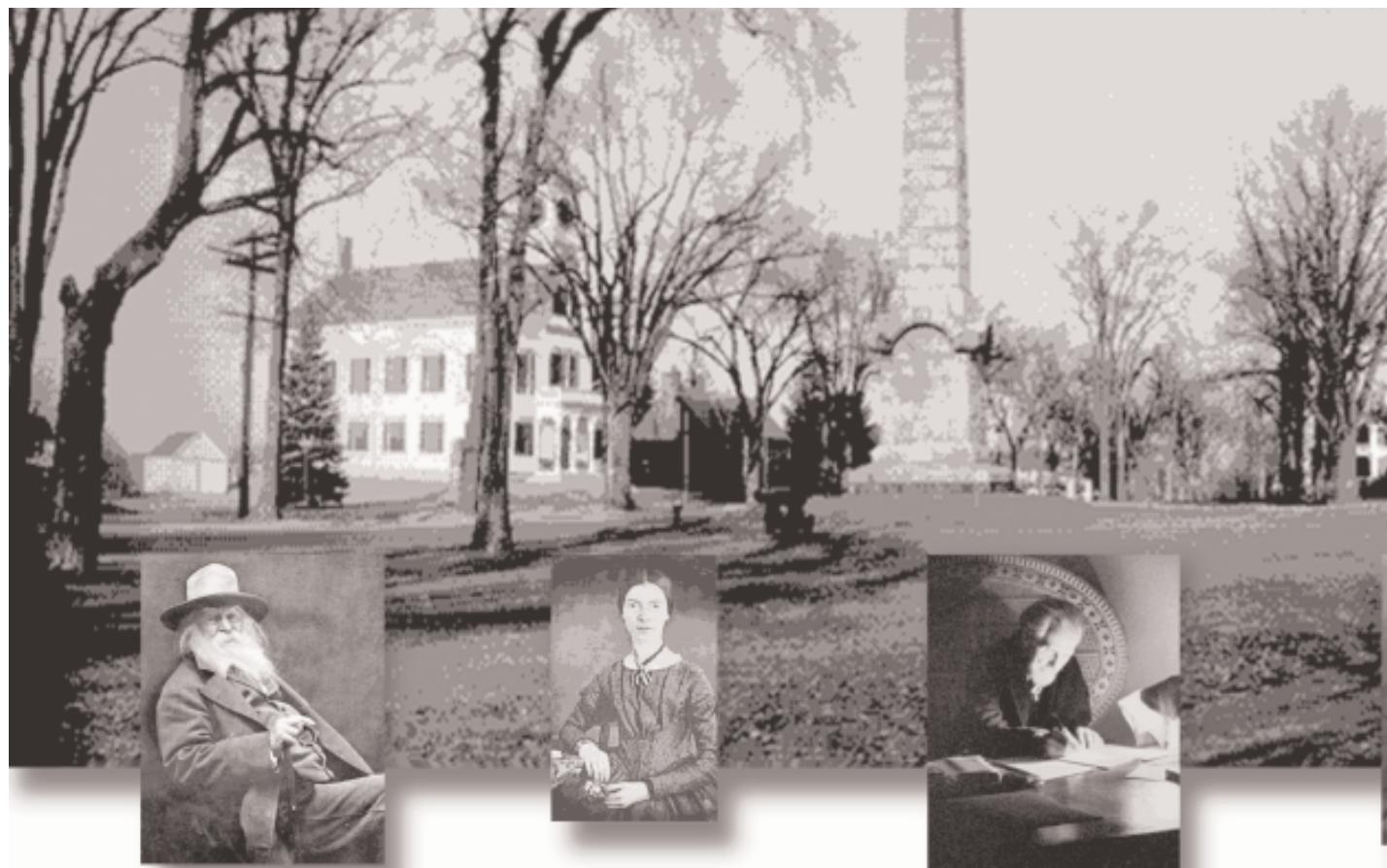
Како и да се доживее Америка, секако не може да се смета за единечно место. Па сепак, знам дека во својата свест останувам фиксиран во Нова Англија, како сиот свој живот да сум го минал таму, та дури и повеќе од некого што навистина живеел таму. Тоа е мојата *imago mundi*, ја носам со себе таа слика на светот како негова имагинација. Безмалку со кучешка верност, движејќи се така од исток на запад, од север на југ, кога по неколку пати годишно сум минувал по три до четири илјади километри во секоја насока, речиси тврдоглаво сепак си останував „дома“, барем во свеста, и сепак си мислев дека можеби сега врне снег во Бостон или дека во Мејн мора да е многу пријатно кога есенското лисје ги менува боите. Ете каде бев јас, без оглед на тоа колку се чинеше променето се околу мене.

Она што уште би можело да биде битно е повторно тоа што го велеше Витман, дека земјата треба да ги прифати своите поети. „За да има одлични поети, мора да има и одлична публика.“ Само, тоа е страшно лесно да се каже, ама очигледно речиси невозможно да се реализира. Поетите се котираат толку ниско во рангирањето на лицата што ја забавуваат јавноста или на оние што обезбедуваат материјал за телесната политика што ги интересира и што ја посакуваат. Ако тажните настани од 11 септември 2001 година предизвикаа впечатлива употреба на поемата како средство со кое се изнајде заедничка и искрена основа за тагување, тоа многу бргу помина кога земјата си ја поврати рамнотежата, се сврте кон водењето агресивна војна и, мора да се признае, пак се сврте кон правење пари. Дали е поезијата во оваа земја толку беззначајна оти со неа не се „прават пари“, оти едвај да може да се нарече „професија“, па дури ни разумна „вокација“, се чини дека најлесно со неа се занимаваат адолосценти и постари, емотивни жени? Дали поезијата ни „кажува“ нешто релевантно? Што значи таа? Сите овие прашања имаат јасни и многу едноставни одговори – само, нив нема да ги најдете овде. Напротив, луѓето сакаат да се признае дека во Америка поезијата поттикнува одговор во стилот на ироничниот прв стих на Маријана Мур, „Поезија? Ни мене не ми се допаѓа.“ Еден друг писател рекол, „Поетите се како свирачи на хармоника. Извонредни се, само од нив нема некоја голема корист.“

И така, тоа се тежки околности за работа, како нечист воздух, слаба светлина, предолго работно време. Кому во оваа земја воопшто ќе му падне на ум да биде поет ако буквально не почувствува дека мора? Еднаш некој ми раскажа за еден надежен лекар кој неочекувано наследил голема сума пари од некоја тетка што починала кога тој бил некаде на половина од студиите по медицина. И тој на лице место ги прекинал студиите зашто почувствувал дека веќе нема резон да стане лекар. Познавав уште еден, се запознавме случајно во еден бар каде што ми понуди место да седнам, кој рече дека не може да поднесе како изгледаат и како мирисаат лубето. Му беа одвратни. Кога го прашав како воопшто успеал да заврши медицина без да биде свесен за тие свои чувства, ми рече дека тој им посветил внимание само на лекарите што ги подучувале. Ги следел нив, го правел тоа што го барале тие од него, а пациентите биле представени само апстрактно. Меѓутоа, во неговата ординација доаѓале апсолутни пациенти, вистински, од месо и цврсти коски.

Ако се прашувам јас, американските поети и кога ќе појдат в гроб се уште ќе се прашуваат што воопшто прават и зошто го прават тоа и ако воопшто го прават тоа за некого, тогаш за кого. „Дали е тоа вистинска поема, или ти сега ја измисли?“ Меѓутоа, веројатно никој не може да стори ништо

за да го најде тој важен одговор и емоција, а да се заснова, како што пишува Вилијамс „само на воздух“. Американските поети имаат слобода што навистина ретко се среќава во обичниот свет. Можат да пишуваат што сакаат на начин речиси незамислив во други земји и култури. Така Паунд, цитирајќи го Реми де Гурмон, „Единственото задоволство на писателот е да пишува слободно за она што ќе го избере“, јасно кажува, барем донекаде, што ни дала нам нашата националност. Не само што можеме да пишуваме во таа корисна смисла на зборот „слобода“ и покрај неговите очигледни ограничувања, можеме да користиме и зборови од тој неверојатен опсег на реторика – со висок стил, со прост јазик, професионални или домашни термини – со сите тонови и нагласокот што произлегуваат од нив. За разлика од тоа, еден пријател Германец еднаш ми укажа на тоа дека Гинтер Грас не можеле да го разберат токму оние лубе за кои бил наменет „гласот“ на неговите бриљантни романи, обичните работници. Реторичката база на неговото пишување бил „литературниот“ германски јазик. Работниците зборувале народен јазик, по што сосем се одделувале. Во Англија, Виндам Луис напиша дека бил „жигосан на јазикот“. Така дефинираните стил, едукацијата и ниво значително влијаеле врз можностите што стоееле пред младиот поет во негово време, а тоа и натаму е така, без некои поголеми промени.

Емили Дикinson

Волти Вийман

Езра Паунд

Mожеби јас најмногу го почитувам она што, како на писател, ми го има дадено интензивниот локализам, фактот што сум од Нова Англија – и од Америка. Можеби е подобро да го употребам изразот преокупираност со себе, што најдобро доаѓа до израз во онаа одромна енергија што ја генерираше Витман во „Песна за мене“, толку типична поема за оваа земја, поема што открива толку многу за неа. Или, во истата таа смила, тоа е тивкиот начин на кој Емили Дикинсон величествено јасно пишува за нашиот секојдневен живот, онака како што го живееме со умот и телото што ни се дадени. Таа растела во Амхерст, Масачусетс, на стотина километри западно од мојот роден град Актон. Потоа, тука е и Хенри Торо (Henry Thoreau), кој за градот каде што живеел вели „Многу сум патувал во Конкорд“ – тука, во непосредна близина.

Генијалноста на оваа земја се состои во тоа што создавала лирска поезија со уникатна разнообразност и моќ. Можеби и во други земји има такви поети, меѓутоа, не постои друга група на поети што пишувале на тој начин, во таков обем и со таква различност, како поетите од мојот свет. Ако човек се поистоветил – а во Америка мораше да се поистоветите, и како човек, и како поет – со целата онаа придржна независност и индивидуалност на која толку многу инсистира нашата култура и покрај болната изолација што

произлегува од неа, тогаш лирската поема – таа поема на единственото, минливо постоење – мора да биде негов најголем ресурс. Така, јас цел живот живеам со трајните мајстори на лирската поема – со Вилијамс, со Дикинсон, со Паунд, Витман, По, Д.Х., Стивенс, со Луис Зукофски (Louis Zukofsky), Чарлс Олсон, Роберт Данкан, Ален Гинзберг, со Дениз Левертов (Denise Leverettov), со Едвард Дорн. Тој список е бесконечен. Намерно или случајно, токму Америка ми ги даде овие трајни пријатели на срцето и на умот. Таму живеевме сите ние. ■

III
поешт-вештеран
Роберт Крили (Robert Creeley) ужива свештска рејутација и со десети е признан како антологиски

американски поет. Има објавено преку 60 книжици поезија, меѓу кои и Токму на време: поеми 1984–1994 (*New Directions, 2001* год.), Избрани песни 1945–1990 (*Лондон и Њујорк, 1991* год.) и мнозу други книги што го дашираат од 50-тиште години. Има објавено и еден роман, *Островот* (1963 год.), како и преку десет книги на друга проза и есеи. Бил уредник на издања на поетскиот шпорештво на Чарлс Олсон, на збирки од Роберт Бурнс и од Волтиј Вийман. Неговите шпорби се објавувани во многу сопственици, меѓу другите и во Поезија.

Меѓу неговите многубројни признатии се Frost Medal, Shelley Memorial Award како и Грантот на Сицилендшире од National Endowment for the Arts и од фондациите Рокфелер и Гугенхайм. Од 1989 година, тој е професор по поезија и хуманитарни науки на Samuel P. Capen при Државниот универзитет на Њујорк во Буфало. Во 1999 година е избран за рекетор на Академијата на поети на Америка.

Роден во 1926 година во Арлингтон, Масачусетс, Крили како многу млад добил сицилендија за едно мало приватно училиште во Ну Хемшир, настан за коишто тој смеша дека му го сиасил формалното образование. Во 1943 година се запишал на Харвардскиот универзитет, а во 1944 и 1945 година работел за American Field Service во Бурма и во Индија. Почнал да објавува поезија во 1946 година, кога крајот на 1940-тиште и на почетокот на 1950-тиште години, се почнал да се добија со Вилијам Карлос Вилијамс, Езра Паунд, со поетот Чарлс Олсон осмислил долготрајна шесмена прешка. Во 1954 година, му се придржал на Олсон на колеџот Black Mountain, експериментален уметнички колеџ во Северна Каролина, каде што тој уредувал сопственото *Black Mountain Review*. Крили се смета за претходник на модернистичката книжевна школа што ја претставуваат Паунд и Вилијамс, а тој што и техникашта што ги користи тој првоздува со неговите современици Олсон, Роберт Данкан, Ален Гинзберг, Дениз Левертов, Едвард Дорн и други поети.

Живееното на Крили, како и неговото шпорештво, има штенденција да ја изразува специфичната американска книжевна „концептуална култура“ што се јави меѓу интелигенцијата во 1950-тиште и во 1960-тиште години. Бележ врз неговото дештво останава смртта на шапакот му кога Крили немал уште ни 5 години; Крили нејзин колебливо до минувајќи живот во любопитното истражување на другите месеци и култури. Наместо да се смири во еден граг и да брака професионална кариера, Крили претпоставил да живее на различни месеци, меѓу другото, известно време на фарма во Ну Хемшир, пошто објавува поезија на Мајорка, претава во гимназија во Ну Мексико, работи како приватен штапар на една планинска во Гватемала, претава во Британска Колумбија, а во Болинас во Калифорнија ја усвошува вештината на шишување.

Во најсочија за Крили во Оксфордски прирачник за поезија на английски јазик на XX век (*Oxford Companion to Twentieth-Century Poetry in English*) пишува: „Поетијата на Крили главно говори за любовта и за емоциите во иницијативите врски. Меѓу луѓето што најмногу влијаеле врз него тој не наведува само поети, меѓу кои (Ален) Гинзберг, кој го уверил дека ‘во шишувањето можеш да појдеш директно од своите емоции’, штуку и цез музичари, кои му покажале дека чувството можаш исцело шолку силно да се изрази и со избегнување пропишани форми.“

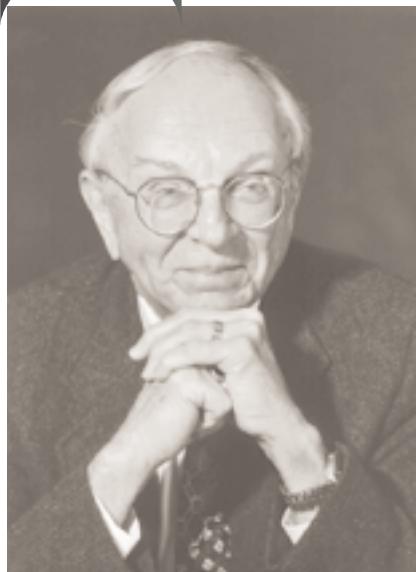
**Токму Америка
ми ги даде овие
трајни пријатели
на срцето и на
умот.**

Алф Валдо Емерсон

Дејвид Херберт Доналд

I.

Кога ја завршуваа биографијата на Абрахам Линколн, мојот агент им се обрати на неколку британски издавачки куќи со идеја да се објави англиска едиција на книгата. Ниедна од нив не покажа некоја поголема заинтересираност. Конечно, една многу прочуена издавачка куќа од Лондон прифати да ја објави книгата,

само очигледно без голем ентузијазам. Главниот уредник ми напиша да не очекувам дека книгата ќе се продава на Британскиот Остров. Ме предупреди дека книга за Абрахам Линколн во Англија ќе се продава исто колку и книга за животот на лорд Шафтсбери во Америка.

Збеснав. На крајот на краиштата, не беше тоа книга за некаква истакната, но непозната американска личност од XIX век, како Томас Хард Бентон или Бенцамин Харисон. Тоа беше книга за Абрахам Линколн, за многумина најголемиот американски претседател. Водејќи ги силите на Северот во победа во Граѓанската војна, со укинувањето на ропството и зачувувањето на мирот со европските сили за време на тој конфликт, тој стана личност не само од национално, туку и од меѓународно значење, кому му се восхитуваа најразлични луѓе, од Винстон Черчил до Мартин Лутер Кинг Помладиот. Лав Толстој го нарече „минијатурен Христос, светец на човештвото“.

Откако размислуваа за навредата неколку недели, нерадо признав – макар што само пред самиот себе – дека мојот уредник-сноб од Лондон сепак има право – што, за жал, беше потенцирано и со фактот дека книгата во Англија на-

вистина многу слабо се продаваше. Проблемот да се заинтересира поширока странска публика за книга за Линколн не беше толку во сама тема, како што сметаше мојот уредник, туку во претпоставките што ги правев додека ја пишував книгата. Со оглед на тоа што книгата ми беше наменета главно за американска публика, автоматски тргнав од претпоставката дека ќе ја читаат луѓе што се веќе донекаде запознати со значајни настани од историјата на Америка, како што се Мисурскиот компромис и одлуката на Дред Скот, или дека барем ќе имаат желба да донзаат нешто повеќе за сложени прашања како што е Прокламацијата за еманципација или Тринаесеттиот амандман. Се покажа дека тоа биле нереални очекувања.

Мислев дека за тие работи пишувам како историчар, човек што му припаѓа на едно меѓународно братство, што поаѓа од заеднички претпоставки и ги применува горе-долу истите техники, како што прават научниците на се科学院 во светот. Меѓутоа, сфатив дека пишувам како американски историчар. Всушност, дојдов до заклучок дека сите мои книги имаат иста заедничка особина: тоа се американски книги, напишани од американски историчар.

Не е лесно прецизно да се дефинира што го прави моето творештво типично американско. Најочигледен начин е да се нагласи дека, речиси без исклучок, сите мои дела се со теми од Америка: борбата меѓу национализмот и локалпатриотизмот во Америка во XIX век; Граѓанската војна во Америка; процесот на изградба по војната. Сите биографии што сум ги напишал се биографии на Американци, меѓу кои има и личности што се познати во исклучително локални рамки, до толку што тешко може да се замисли тие да се интересни за некого друг освен за читатели од Америка. Вилијам Х. Херндон, интересен партнер на Абрахам Линколн во адвокатската практика и еден од неговите први биографи, не бил многу значајна фигура. Сé додека не станал министер за финансии за време на Абрахам Линколн, Салмон П. Чејс бил познат само во некои кругови како политичар од Охајо што бил против ропството. Чарлс Френсис Адамс бил веројатно од сите најдалеку познат како министер на САД во Велика Британија за време на Граѓанската војна, па дури

и него го паметат, ако некој воопшто се сеќава на него, единствено како син и внук на американски претседатели. Чарлс Самнер, моќниот сенатор од Масачусетс што се залагал за укинување на ропството, копнеел да прилега на британски аристократ, меѓутоа, денес едвај да има неколкумина Англичани на коишто воопшто им е познато неговото име.

Па сепак, не мора да значи дека изборот на темата сведочи за националната припадност на историчарот. На крајот на краиштата, една од најдобрите рани биографии на Абрахам Линколн, која се уште има некаква вредност, ја напишал Англичанец, лорд Чарнвуд. А Базил Лидел Харт, Колин Балард и Г. Ф. Р. Хендерсон – сите Англичани – ги имаат напишано најдобрите воени студии за Американска граѓанска војна. Едно обемно дело да италијанскиот историчар Раимондо Лураци претставува една од најдобрите општи истории на Граѓанска војна.

Можеби начинот на коишто се служам со јазикот претставува подобра индикација за тоа дека моето творештво не претставува едноставно пишување на теми сврзани со Америка, туку дека сум и самиот Американец. Се надевам дека главно се служам со стандарден англиски јазик, но секогаш кога ќе ми се укаже таква можност, јас со задоволство употребувам типично американски зборови и фрази. На пример, во една од своите пораки до Сенатот, Линколн ја наречува сесесијата „побуна во шеќерна обивка“ и вели дека во некоја операција силите на конфедерацијата „свиле опаш и избегале“. Сенаторот Самнер го прекорил дека го деградира англискиот јазик – ама јас со огромно задоволство ги цитираам неговите лапусуси. Исто така, со задоволство употребувам некои американски неологизми. Кога пишувал Херндон за комплицираното додворување на Линколн на Мери Тод и за нивните скини-врзи планови за брак, тоа поглавје го нарекол „Брачна збраност“. Тој збор за мене секогаш бил подобар и потипично американски отколку зборот „збрка“, и често го користев. Исто така, секогаш кога сум во можност, го употребувам простиот јазик на необразованите Американци, кој често има сила и јаснотија што би се изгубила ако почнат тие да зборуваат граматички правилно. Во изјави како онаа на Денис Хенкс, братучед од внатрешноста на Линколн, „Вилијам, ти внимавај моето име да остане конспиративно и работата добро ќе оди“, кога го подучувал Херндон како да ја пишува биографијата на Линколн најгам нешто директно и импресивно.

II.

На еден поинаков начин, пак, моето американско воспитување се одразило врз начинот на коишто пишувам историја. Ако некој непристрасен посматрач ја добие неблагодарната задача да направи проценка на големиот број мои публикации од 40-те години се до денешен ден, тој може, сосем разумно, да дојде до заклучок дека во моите книги воопшто не постои јасен, кохерентен образец. На почетокот на мојата кариера како историчар, ме фасцинираше можноста таа дисциплина да се поврзе со социологијата, а во цела една серија есеи, објавени под наслов *Реконструкција*

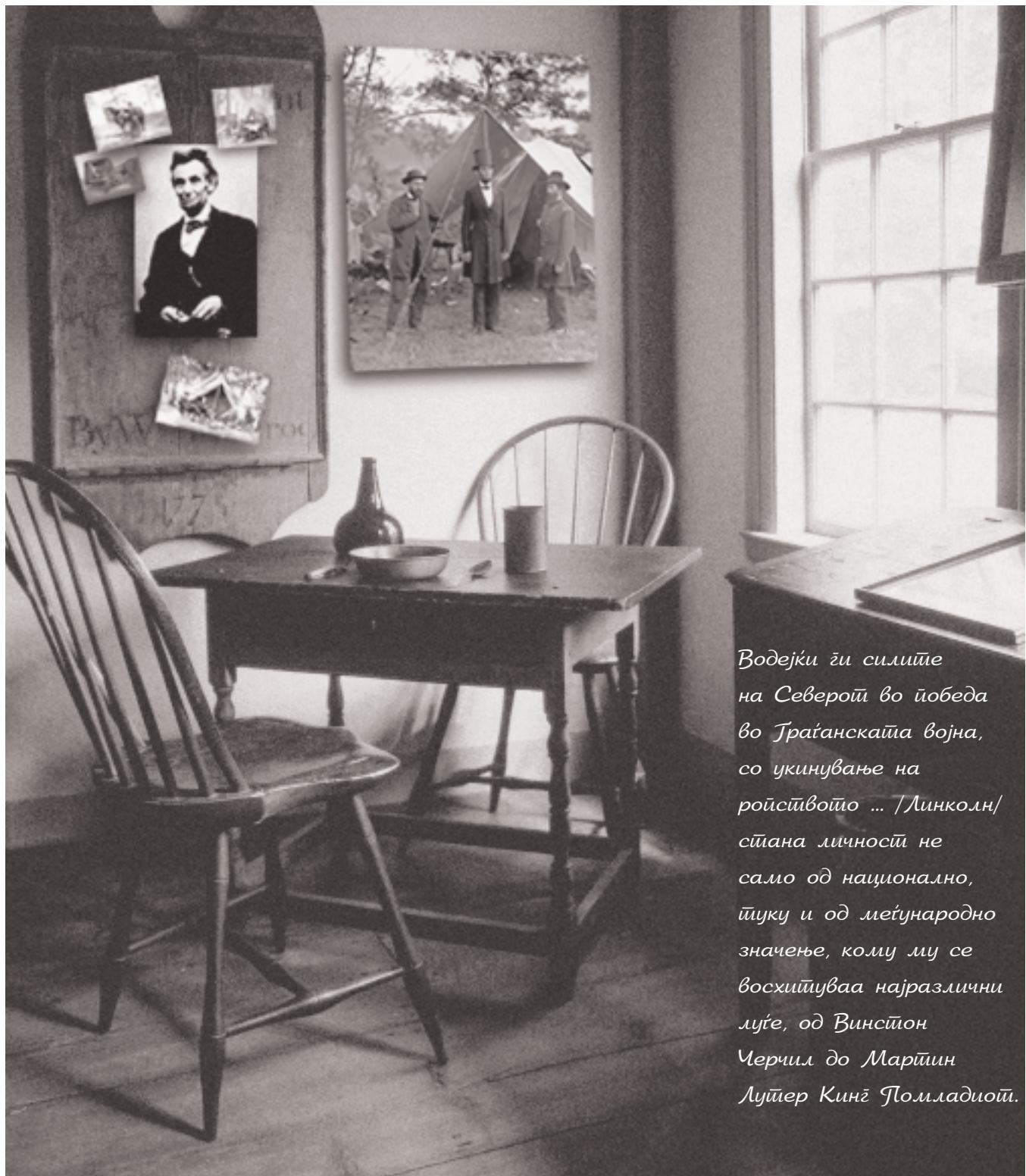
на Линколн, се обидов да ги анализирам социјалното потекло на реформаторските движења во Америка во XIX век и на застапувањето за ропството на Југот. Потоа многу се заинтересирал за психологијата, особено за психоанализата, како резултат на што мојата биографија на Чарлс Самнер прерасна во нешто што еден критичар го нарече најкомплетно Фројдовска биографија што ја има прочитано. Макар што, некаде во тоа време ме привлекоа и најновите достигнувања во квантитативната историја, па во *Политика на реконструкцијата* се обидов да го прикажам тој период во секвенца од графикони. По ова, почнав да читам литературна критика и ја напишав биографијата на Томас Вулф, романиер на XX век од Југот. Ова мое постојано менување теми и методологија ги збунуваше, дури и ги вознемираше некои мои колеги. Мојот драг стар приятел Артур С. Линк, кој целата своја кариера на угледен интелектуалец ѝ ја посвети на реконструкцијата на кариерата на Вудро Вилсон, еднаш ми префрли дека лекомислевно го менувам своето гледиште. „Дејвид“, благо ме укори, „твојот проблем е во тоа што не си сериозен историчар“.

По ова обвинување морам донекаде да се произнесам како виновен, зашто сум пишувал за се што ме заинтересирало, пришто сум ги користел сите алатки што ќе ми дошле под рака, и сум го пишувал она што ми било задоволство да го пишувам, а не она што јас – или некој друг – сум мислел дека треба да се пишувам. Според мене, тоа е типично американско однесување. Во мојот случај, тоа потекнува од моите искуства од едно долго патување со автобус во времето кога бев апсолвент. Тргнавме од источниот брег, и се тркалавме и се тресевме со часови и со денови, додека автобусот не носеше преку планините Апачи, низ индустриските градови на средниот запад, преку бескрајната Голема Долина, низ фантастично убавите планински предели, за на крај да стинеме во Калифорнија. Од таа авантура датира мојата љубовна врска со американскиот пејзаж во сите негови варијанти. Долгото патување ме натера да го сфатам огромното пространство на нашата земја и така, низ секојдневното дружење со други патници од сите раси, и мажи и жени, од сите делови на земјата, јас ја осознав разнообразноста на животот во Америка.

Таа разнообразност ме зафати и мене – како, се разбира, и многу други американски писатели – огромен простор за експериментирање со теми, мотиви и со методи. Не постои една единствена доминантна историографска традиција; не постои еден единствен пат по кој треба да тргне секој амбициозен историчар. Самата разноликост во моето творештво е најдобра индикација за тоа како влијаело тоа што сум Американец врз мојата кариера како историчар.

III.

Па сепак, среде таа разнообразност има една, би рекол, прикриена единственост, што е исто така типично американски – или барем типично за јужните сојузни американски држави, каде што сум роден и пораснат. Без оглед на методот или на темата што ја обработувам – дали е тоа

Водејќи ѝ силиште
на Северот во победа
во Траѓанскаата војна,
со укинување на
ройството ... /Линcoln/
стапа личноштет не
само од национално,
што и од меѓународно
значење, кому му се
восхитуваа најразлични
луте, од Винстон
Черчил до Мартина
Лутера Кинг Помладиот.

обид за квантитативна студија на Конгресот за реконструкција или за литерарна деконструкција на романиите на Томас Вулф – секогаш сум се трудел да раскажам сторија што ќе можат читателите да ја апсорбираат, со актери на кои ќе можат да им веруваат.

Оваа традиција на раскажување приказни отсекогаш била силна на југот. Во речиси секое семејство во моето родно Мисисипи имаше по еден раскажувач – личен архивар, така да се каже, на семејните спомени и легенди. Често тоа беа жени во години, кои како да паметеа настани од

почетокот на светот. Тие ги знаеја сите семејни приказни: како пра-прадедото ги довел жената и трите деца преку планините Апалачи во долината на Мисисипи, откако едвај спасиле жива глава од пљачкосувањата на Индијанците; како пра-прадедото се пријавил во војската на Конфедерацијата и се борел сé додека не бил ранет во битката за Чикамаунга; како дедото го шокирал семејството кога се оженил со јенки девојка – ја викале така зашто била родена северно од линијата Мејсон-Диксон. Додека растев, ги слушав епските приказни што ги рецитираа раскажувачите, пришто детално и секогаш со истите зборови раскажуваа како бил облечен секој учесник во приказната, што зборувал и што правел.

Овие први, непризнати практиканти на усната историја биле раскажувачи на приказни што го правеле тоа со огромна дарба и голем жар. Тие не правеле обични списоци на факти; ги составувале приказните со голема умешност, со која секогаш ги доведувале до драматична кулминација. Токму оваа мокна усна традиција лежи во основата на најдобрата јужна литература. Таа беше извор на основната структура за најголемите романи на Вилијам Фокнер. И токму оваа традиција им дава веродостојност на најдобрите кратки раскази на Еудора Велти.

Оваа традиција неизбежно влијаеше врз мојот приод кон историјата – како што влијаеше и врз многу други одлични историчари од југот. Иако ги изучив најдобрите „научни“ методи на историска научноистражувачка работа и научив да се носам со големи безлични сили како што е „класа“, „каста“, „капитализам“, „феудализам“ и слично, открив дека, кога ќе седнев да пишувам, умот ми се враќаше на старите обрасци на раскажување, со чија помош читателите ќе ги видат и ќе ги разберат историските личности од минатото онакви какви што биле тие во вистинскиот живот.

Дури и во механиката на пишувањето чувствуваам влијание од овој типично американски – можеби од јужниот дел на Америка – начин да раскажување приказни. Јас пишувам на тастатурата од компјутерот, како која реченица ќе ја завршам, запирам и ја читам на глас, за да бидам сигурен дека и тонот и смислата на реченицата го пренесуваат значењето што сакам да се пренесе. Ако не сум задоволен, ја бришам лошата реченица и почнувам од почеток. Понекогаш препрочитувам и десетина верзии на една иста фраза или реченица, сé додека не ја направам како што треба да биде. Напати оваа практика дава забавни резултати. Еднаш, додека седев во работната соба и ја пишував биографијата на Томас Вулф, во соседната соба работеа двајца пријателски расположени дрводелци. По некое време, излегоа на пауза за кафе во задниот двор, каде што не можев да ги видам, ама можев да ги чујам.

Постариот дрводелец праша со загрижен тон: „Што мислиш, добро ли му е?“

„Веројатно“, одговори помладиот, „ама со часови седи до таа неговата машина и си зборува самиот со себе.“

Можеби не сум „добро“ – меѓутоа сакам да верувам дека моето раскажување приказни претставува продолжување на една голема традиција. А тоа е типично американска традиција. ■

Дјевид Херберт Доналд (David Herbert Donald) е професор по американска историја на одделот Charles Warren и почетесен професор по американска цивилизација на Харвардскиот Универзитет.

Родум од Мисисипи, Дејвид Херберт Доналд ѝ одолемиот дел од својот живот ѝ минал пишувајќи и предавајќи за епохата на американската граѓанска војна. Има предавано како професор на Универзитетот Колумбија, на Принстон, на Оксфорд и, покрај Харвард, и на Универзитетот Џон Хойкинс. Двайнаш е добитник на Пулицеровата награда за биографија, за Чарлс Самнер и доаѓањето на граѓанска војна (1960. ѕ.) и Погледни накај домот свој: еден живот на Томас Вулф (1987. ѕ.), меѓутоа, можеби е најпознатиот по својата книга Линколн (1995. ѕ.), биографија што 14 недели беше на листата на бесеселери на New York Times.

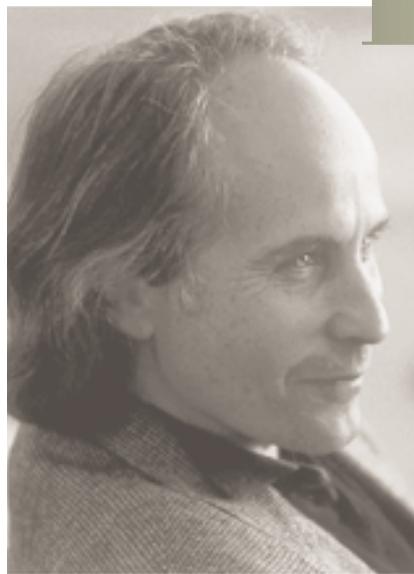
Меѓу другите негови книги се вклучуваат Херндон на Линколн (1948. ѕ.; обновено издание 1989. ѕ.); Се боревме поделени: сликовита историја на војната, 1861–1865 г. (1952. ѕ.); Обновени размислувања за Линколн: есеи за епохата на граѓанска војна (2001. ѕ.); Граѓанска војна и реконструкцијата (заедно со Чин Харви Бејкер и Мајкл Ф. Холи) (2000. ѕ.); Политиката на реконструкција, 1863–1867 година (1965. ѕ.); Чарлс Самнер и човековите права (1970. ѕ.) и Линколн дома (1999. ѕ.).

Господин Доналд е роден во Гудман, Мисисипи, на 1 октомври 1920 година, како син на Ајра Ундер Доналд, планшажер на јамук, и на Сју Ела (Белфорд) Доналд, јоранешна учitelка. По школувачкото во локалниот училишта, што се заништал на колеџот Холмс Помладиот (Holmes Junior College) во исашот џраг. Потоа се префрлил на колеџот Милсајс (Millsaps College), во Пексон, Мисисипи, каде што во 1941 година и дипломирал со највисоки оценки. Сушупирал историја и социологија на Универзитетот во Северна Каролина и на Универзитетот во Илиноис, каде што во 1942 година мајсторирал, а во 1945 докторирал. На Универзитетот во Илиноис работел како асистент во истражувачката работна на големиот проучувач на Линколн, Џ. Г. Рандол. По тоа веќе различни професорски работни месици, дошол на Харвардскиот Универзитет, каде што претдавал сé до своето пензионирање во 1991 година.

Во брак со г-ѓа ДиПејс Доналд, која неодамна се пензионираа од месецот главен уредник на Harvard University Press, Доналд живее во Линколн, Масачусетс.

Форд Ричард

Тоа е, се разбира, прашање за кое се вртите во круг, литерарна загатка за кокошката и за јајцето. Треба само да вложите сé што имате до божествени размери за да сфатите што сакам да кажам: како му влијаело на Чехов тоа што бил Рус? Како ѝ влијаело на Вирџинија Вулф тоа што била жена? Како влијаело тоа што е Попај ситен

морнар врз неговите изјави во јавноста, та конечно тој да го најде одговорот и самиот најдобро каже: „Јас сум тоа што сум. Тоа сум јас“.

За да избегам од оваа логика, морам да измислам одговор, а не да најдам одговор што веќе постои. Тоа е, главно, задача на романсиерот: да отиде подалеку од очигледното кон новото, да создаде нова свесност, да додаде кон збирот на постојната реалност, да го раскриши смрзнатото море внатре во нас – зависно од тоа како си замислувате дека може да се дофати новото.

Уште веднаш треба да се ослободиме од две прелиминарни работи, што се однесуваат на неамерикански прашања. Како одговор на прашањето поставено во насловот, *Како ми влијае врз тишувачкото што сум Американец?* – некој можеби ќе рече: „Па, да се биде Американец значи дека сум чувствувај слобода да пишувам што сакам, и сум пишувал. Што требаше да се докаже.“ Но, зар не можев истото тоа да го направам во Данска, во Канада или во Британија, па да бидам еден од нивните? Ова важи за Америка, ама не само за Америка. И второ, ако тоа што сум Американец можеби направи од мене писател и остави

неизбришлив печат врз мојата работа, не значи дека од мене направи подобар писател од некој друг писател од било која друга земја. Тоа го гледаме ако фрлиме само еден поглед врз светската литература. Што се однесува до мене, јас може ќе бев подобар како Француzin.

Не се сеќавам кога сфатив дека сум Американец. Кога давав свечена заклетва пред знамето на шест години. Кога се пријавив во војска на осумнаесет. Кога отидов во маринци на дваесет. Сепак сум сигурен дека многу пред да се случат сите тие настани, бев сосем свесен дека сум, пред сé, од Мисисипи – всушност од Џексон – од југот, *син* на родители што не се од Мисисипи, туку од Арканзас, со што малку се разликувавме. Се разбира, од сите овие локални идентитети поизлегува претпоставката дека сум Американец, оти Републиката, земјата и принципите што ги претставува ги *содржани* сите други. Па така, сето она во врска со мене и моите резултати што би можел да му го припишам на фактот дека сум од југот можам, исто така, по очигледна логика, да му го припишам на фактот дека сум Американец.

Меѓутоа, во времето кога растев во Мисисипи, во 40-тите и 50-тите години, во врска со верноста кон југот, кај поголемиот дел од американскиот народ владееше очигледно изменшано расположение. Немаше поминато многу време од депресијата и од Втората светска војна. Еден роднина што го познавав беше во Перл Харбур (моите зборуваа за тоа на вечера). Почнуваше војната во Кореа. Комунизмот се сметаше за опасност што му се заканува на сето она што ние на југот го сметавме за национална безбедност, дури и наши целосен идентитет. Мајка ми и татко ми гласаа. Рузвелт и Труман беа наши претседатели. Јас положив заклетва. Америка беше наша, а ние нејзини – ако не за друго, barem за да ја чуваме и да ја браниме.

Сепак, кога се работеше за други важни социјално-политички прашања – особено расата, правото на глас, еднаквите можности, слободниот пристап до изобилството на Америка, како и оној застарен американски уставен камен-темелник наречен федерализам, регионално познат и како „права на сојузните држави“ – се чувствуваше дека многу-

мина на југот можеби ќе претпочитаа да се поврзат со сосем друга земја: за многу белци, тоа беа Јужна Африка или Парагвај; Франција или Шведска за црнците. Гледани од било која страна, овие прашања што го моделираат животот – да се биде Американец, да се верува во искажаните национални цели за живот, слобода и потрага по среќата – станаа бурни, неусогласени, предмет на дебати, често и опасни по здравјето на луѓето.

Самосвесното признавање на националниот идентитет и неговото искажување, очигледно, претставува само една манифестија на фактот дека имаме идентитет. Всушност, многу работи во врска со нашиот идентитет ние Американците претпочитаме да ги земаме здраво за говото, за да можеме поинтензивно да се сконцентрираме врз *йерархија* на припаѓањето. Имплицитна цел на нашата републиканска форма на влада е граѓаните да не се преокупираат со механиката и филозофијата на државјанството, туку да се зафатиме со *дејствувanje* – макар и безгрижно – како државјани. Така, националниот идентитет сам по себе не претставува цел, туку е средство за постигнување индивидуална слобода како цел.

Меѓутоа, за мене, во Мисисипи, на југот, меѓу 1950 и 1962 година, кога се формирал, да се биде Американец и да се прифати сопствениот национален идентитет значеше дека сум преокупиран (ни најмалку безгрижен) со страсната, јавна и многу голема збрка од емоции и конкурентни идеи за американското државјанство. Суштината на дебатата беше како да се помирам со тоа дека ѝ припаѓам на оваа земја во која сум се родил, кога се чини дека во оваа земја има обесправеност во поглед на она што јас го сметам за најосновни и нужно неотуѓиви индивидуални права. За белите сегрегационисти, тоа право е правото што им овозможува да ги изолираат што подалеку од себе оние што се разликуваат од нив, додека за црнците и белците интеграционисти тоа право беше правото на слобода да се движат каде што сакаат и да се здружуваат со кого сакаат без страв дека притоа ќе им се случи нешто. Во сета оваа раздвиженост и дискусиите околу неа – долгите дискусији наречени Движење за граѓанските права во Америка – голем број луѓе ги загубија животите за да победи таа правда и тоа право, што и се случи, иако не совршено.

Никогаш не сум се чувствуваја пријатно да судам за нечие однесување, за личноста, за квалитетот на неговиот карактер, за искуството или верувањето дека е „типичен Американец“. Кога сум во друга земја и кога некој што ги чита моите книги ќе ме праша дали е расказот што сум го напишал типично американски, јас реагирам. Им велам: замислете си дека надлетувате со хеликоптер некоја американска градска населба и гледате како некој човек со капа на главата си го коси тревникот. Ова мора да е тој типичен Американец. Кој е тоја? (Можно е да си помислим дека знаеме.) Само, кога ќе дојдеме да погледнеме одблиску, да му ја симнеме полека капата на човекот, ќе видиме дека е Пакистанец, емигрант, или трета генерација на доселеници

од Гана, или Кинез-Американец. А патот по којшто стигнал до овој тревник, до овој град, на овој ден, ги распснува повеќето поими за типичност и покажува тенденција да замати или да исклучи конкретни квалитети што не се вклопуваат. Така, со конкретноста, обопштувањето се покажува несигурно – поентата што големата книжевност сака да ја докаже: најдобро можеме да видиме ако погледнеме највнимателно – и треба да погледнеме.

Се разбира, дискутибилно е дали за моето искуство да се ракте во Мисисипи во 1950-тите години може да се каже дека е потипично американско од искуството на емигрантот од Пакистан. Нашето искуство е американското искуство, или барем дел од него: конфузија (во мојот случај), сложено и амбивалентно искуство на државјанство, национален идентитет и регионализам што доведува до разделување, а сите нив нецелосно ги помишува еден поголем политички идеализам што опфаќа многу нешта додека се обидува што е можно помалку луѓе да ги обесправува и да ги принудува. (Можеби треба да се согласам дека со емигрантот имаме повеќе заеднички нешта отколку што сум си мислел.)

Значи, како влијаје моето искуство врз книгите што сум ги напишал?

Мли, можеби е подобро да кажам како *можело* да влијаје моето искуство врз она што сум го пишувал, зашто следењето на литературниот израз од едната на другата страна на човековата фантазија, од страната каде што нема ништо друго освен случајност и осет, преку страната каде што тоа се формира во нешто (во расказ), станува хипотетично, често привидно. Всушност, мојата сопствена недоволна способност да правам разлика меѓу своите намери и она што фактички сум го постигнал, мојата готовност да го менувам она што веќе сум го напишал за да „докажам“ дека постои влијание, и целокупното мое разбирање како автор на она што сум го напишал се различува од разбирањето на читателот – поради сето ова не сум незаинересиран ниту остроумен во самокритиката.

Затоа, се чувствува сигурно кога кажувам само неколку работи.

Во едно писмо до својот американски колега Филип Рот, чешкиот писател на романи Милан Кундера напишал дека „романописецот го учи читателот да го восприема светот како прашање.... Во еден (тоталитарен) свет изграден врз извесности што се светост, романот е мртв.“ Па така, сообразен со своето американско искуство (ни најмалку тоталитарно, но оспорувано, комплексно, повеќезначено, разнообразно, често неусогласено до степен на длабока вознемиреност), секогаш сум се *общувал* да пишувам раскази и романи што ќе бидат сведоштво за природата на човекот онака како што е прикажана во прочистувачката топлина на неволјата и на неусогласеноста и на испрашувањето – љубовници што бараат, но не успеваат да пронајдат интимност, взајмно разбирање, сомилост, утеша; татковци и синови, синови и мајки што се гледаат со копнеж во очите преку бездните на недоразбирањето, се мачат со непрецизни

изрази на емоции и се обидуваат да се сретнат *со другаша* сирана лице в лице за да го кажат тоа што треба да се каже. Такви беа тие околности – бурни, ривалски, проблематични, заштитнички – во кои јас сфатив што значи да се биде Американец: борби за човекови права и Виетнам, кои ги поделија семејствата; чистките на Меккарти, што ја поделија нацијата; последиците од депресијата, по што следеше светската војна и просперитетот на педесеттите години.

Како второ, и апропо моето искуство како роден Американец, сум реагирал на потребата и слободата да пишувам за нив и да прифатам различни типови луѓе, што не се како мене (жени, припадници на други раси, други националности, деца), во обидот да одговорам на основното американско

прашање што конкретно го поставува моето државјанство: по што ние толку многу се разликуваме, а сме сепак толку слични? Сум пишувал раскази за да ја направам оваа нејансотија поднослива, интересна, па дури пријатна и убава.

Исто така, политиката сум ја свел на *малечка*, во интимните, приземни животи на нејзините учесници лутето. Сигурно на тоа ниво, затворен во мало семејство, во малечок американски град, далеку од центрите на мокта и јавната реторика, по првпат видов како изгледа тоа што чини, а како тоа што не чини. Макар што, всушност, во еден момент што не можев да го предвидам, поведен исклучиво од љубопитност и со претпоставката дека мојата локална интелигенција може да ја разбере пошироката американска публика,

го напуштив домот на југот како тема и се обидов да ја земам целата земја како амбиент и, пооптимистички, како тема.

Понечно – овде не морам да размислувам што врз што влијае – како писател секогаш сум верувал дека Америка претставува амбиент во кој може да се портретираат и од било која прегледна положба на планетава да се сфатат како битни универзално човечки^{ште} настани и постапки и нивните мотиви и морални консеквенции. Иако не претставува модел за останатиот дел од светот, американското човечко искуство барем се чини како прифатливо искуство што вреди да се забележи.

Припишувањето на нечие влијание секогаш било работата со преосетлива

самоважност, што удира в глава. А јас сега се наоѓам тута збунет, си мислам, да, така е, да ги немав тие влијанија во сите овие години, ништо што произлегло од мене немаше да биде исто. Макар што, се разбира, немаше ни да произлезе ништо од мене. Не може да го отстраните клучниот термин во равенката и таа да остане истата равенка. Попај не може да биде пилот на младен авион или продавач на обврзници, и пак да си биде оној Попај што го сакаме ние.

Денес во Чеченија има еден писател што пишува за влијанието на, па... Чеченија врз обликувањето на неговата работа. Тој ги пишува истите работи што сум ги пишувал и јас, или некои подобри работи. Добро, велам. Оти, ако сите овие години како Американец успеале единствено да

ме подготват да сфатам со кого сум сличен, со кого сум поврзан, мојата колегијалност со некого што не го ни познавам, ако сите тие години успеале единствено да ме оспособат да ја живеам најскапоцената мудрост на литературата – тогаш тоа што сум Американец, а и писател, навистина добро ми послужило. ■

Ричард Форд (Richard Ford) е роден во Цексон, Мисисиџи, во 1944 година, а расшел јаму и во Лил Рок, Арканзас. Учел во државни училишта, на Универзитетот на сојузната држава Мичиген, на Универзитетот на Калифорнија и на Правниот факултет при Универзитетот во Вашингтон. Тој е автор на шеши романи, меѓу кои се вклучуваат Писателот за спорт, Дивина и Денот на независноста, и шеши раскази, меѓу кои и Рок Спрингс и Мноштво гревови. Има напишано голем број есеи, а често објавува свои написи и во списанието The New Yorker и во New York Times.

За своето творештво, годините Форд има добиено најголема награда за заслуги во областа на романот на Американската академија на уметностите и литеературата (American Academy of Arts and Letters), чијшто е и член. Исто така, тој е добитник и на Пулицеровата награда за прозно творештво, на наградата ПЕН/Фокнер (PEN/Faulkner) за прозно творештво и наградата за најдобар крашок расказ на ПЕН/Маламуд (PEN/Malamud). Неговите романи и раскази се преведени на 23 јазици. Тој е добитник на наградата Ordre des Artes et des Lettres од Франција. Оженет е со Кристина Форд и живее во Ну Орлеанс.

Линда Хоган

Бев срамежливо, молчаливо девојче и воопшто немав никакви аспирации да станам писател, никогаш не помисував да инсистирам на својот оригинален идентитет, идентитет што мене и на сестра ми ни беше јасен секогаш кога ќе отидевме во Оклахома кај нашите баба и дедо Чикасо. Нашите баба и дедо живееле на кочии со коњи, и тоа не така

одамна. Миризбата на ореовите дрвја, црниот орев со месо чијашто миризба се уште ја чувствува. Тогаш, во 1950-тите и во 1960-тите, чичко ми во Денвер ме носеше на средби на северноамерикански Индијанци што тогаш се држеше во една мала училишна фискултурна сала. Меѓутоа, ние во принцип не го сметавме нашиот живот на Индијанци за нешто значително. Не се интересиравме за историја. Ние живеевме во некои други светови, на некои други места. Сепак, длабоко во себе, јас ги носев традиционалните вредности. Тогаш не знаев дека еден ден ќе станам Индијанка со традиционални сфаќања. Израснав во таква жена онака како што секој човек се обликува во својата форма, како што дрвото, без некаква намера или план, се обликува во дрво.

Не знаев ни дека ќе станам писателка, а фактот дека потекнувам од една поинаква Америка уште од самиот почеток беше коренот на моето творештво.

Како дете, и покрај тоа што бев срамежлива и не ми беше дозволено да влегувам во полемики, еден ден имав можност на учителот во неделното училиште, кој сметаше дека се наоѓаме во Божја куќа, да му кажам дека јас го чувствува Господ кога си седам под едно дрво. Токму таму, сосе

тоа дрво, јас ја почувствуваа љубовта на земјата, миризбата на меката почва, тревата како никнува додека јас седам врз неа.

Уште бев дете кога по првпат со зборови полемизирав за едно дрво. Тоа беше мојата прва полемика, можеби првата дискусија во мојот инаку спокоен живот. Сега знам дека се обликувам и во зборови. Ова го пишувам седната под едно дрво. Досега го посматрав ритуалот на парење на едно колибри, медоносните пчели на роавецот, необично обележаните пчели во расцутениот ситен лук. Горе на ридот стои една слабичка лисица.

Кога мислев дека е Господ дрво, не знаев дека моите предци, некоја кога по Патот на солзите се префрлувале од Мисисипи во Оклахома, некој ги видел како го допираат лисјето и стеблата на дрвјата и плачат. *Дрјаши, нивниште сшари пријатели*, запишал тој што ги посматрал додека се префрлувале во Оклахома, на индијанска територија.

Во таа мистерија на растењето, во мене се оформија спомени од многу одамна, историски сталожено, од знаењето на предците.

Кога ќе погледнам назад, можам да кажам дека јас бев поет во срцето; на почетокот не ми требаа зборови. Бев набљудувач. Само што се обликував во живот на писател. Мое творештво беше, и се уште е начин на постоење на овој свет. Тоа е потврда дека живееме во свет на свеста. Во своето творештво се обидувам повторно да го видам светот во целост. Особено моите романти на индијанскиот народ му даваат достоинство, реалност во еден свет на стереотипи, и духовна целина. Го прикажувам мојот народ, Индијанците, целосно присутен на позадината на Америка. Секогаш ја признавам интелигенцијата на постарите, и го величам светот. Тоа е творештво на надежта и јас во него настојувам да го зачува традиционалното сфаќање на Индијанците за космосот, во кој има созвездја што се викаат Патки што пливаат, Буфalo, различно од созвездјата на западот. Исто така, свесна сум за значењето на најмалото коренче на некое растение и знам дека тоа дава свој придонес на овој свет. Моето творештво е нешто многу поголемо од она што сум јас. Доаѓа од некое друго место на којшто не знам да

му дадам име. Благодарна сум за тоа. Во него има подземните струи, океански бранови, за мене непознати откритија:

Еднаш, во шумата од секвоја, од земјата и од дрвјата и до ветрошт чув како доаѓа еден шум, нешто како удар на тапан или биење на срце. Таа подземна сируја во мене разбранува некакво знаење, некаква прврзност и койнеж... Мислам на лудешто што дошло пред мене, на кои им бил познат распоредот на звездите на небото, кои доволно долго и доволно упорно го истоматрале движењето на сонцето за да се увераш дека светлината, под определен агол, само еднаш годишно јаѓа врз некој камен. Без да водиш писмена евиденција, тие ги знаеле бодовите на секоја ноќ, малиште, сите гешали во светото ги окупружува и во бескрајниот простиор нај нив... Тоа е свет на елементарно внимание, во кој се сите нешта во хармонија и го слушаш она што го говори крвта. По кој тај и да тргнам, чекорам во земјата на мнозу бодови, а тие се сакаат и се јадат меѓусебно. Вечерва слушам еден подлабок тај. Одненадеж, сите мои предии се зај мене. Биди мирна, ми велај. Гледај и Слушај. Ти си производ на любовта на илјадници.

(ФРАГМЕНТ од „ОДЕЊЕ“)

Станав една од оние што својот пат во светот си го нафаат преку пишување. Посегнав по јазикот на еден свет поголем од човештвото и во тоа посегање моето творештво како писател претставува постојано движење и промена меѓу поезијата, есејот и расказот. Расказите ми стануваат се поважни, како и моето непрекинато проучување на церемонијалната литература од повеќе различни племиња и секоја од нив во себе содржи исклучително комплексно знаење, разбирање на светот, и вредности.

Во сите традиции, во сфаќањата на староседелците настрадалите во светот, постои една позната, запаметена врска меѓу луѓето и космосот. Поставувањето на човекот е само дел од Великата мистерија. Ценам дека не можеле многу да згрешат култури што постојат од пред 20.000 до 60.000 години.

Меѓутоа, најважно е тоа дека морав да учам да чекам, да слушам и да следам, како во есејот погоре. Морав да научам да седам под дрво, еве како сега, за да може работата да ми се открие, сама да ми дојде.

Хероината во мојот роман *Моќ* мора да избере во кој свет ќе живее, во светот на постарите и нивното огромно знаење, или во светот на Америка. Таа знае геометрија, англиски, го знае американскиот свет, па сепак мора да реши дали да го напушти тој свет за да премине во светот на постарите што живеат во своја сопствена заедница, со свои обичаи:

На училиште слушаме за звезди што ексилодираат навнашре, за звезди што јаѓаат навнашре, како што јаѓам јас, само што кога јаѓаш навнашре немаш за што да се фатиш, не поситои дно... Си шејпшам самата на себе додека чекорам облеана со месечева светлина, „Го најушишам овој свет. Ги најушишам војнашта и спровош. Ги најушишам усјехош и неусјехош, работиш-

ште што ги поседувам, простиорот од светлина што беше некогаш река, а сега го нема“.

Оваа книга започна како истражувачки проект. Бев член на еден сеиндијански работен комитет за повторно стапување во сила на Законот за загрозени видови. Имаше еден контроверзен случај, каде што некој Семинолец убил пантер од загрозениот вид Флоридски пантер. Заминав за Флорида за да го прочитам судскиот записник, со план да напишам статија во едно правно списание што излегува на секои три месеци. Меѓутоа, додека бев во Еверглејдс, до мене допре гласот на главниот лик, Омишто, еден од оние гласови што им се слушаат на писателите, и јас ја ислушав што сака да каже.

Така моето пишување станува истражување и изнаоѓање јазик, зборови за она што не може да се искаже со обичен јазик; финеси во значењето, степен на љубов, моменти на мудрост што не произлегуваат од мене, туку од илјадници години учење и постоење. Кога ги напишав своите први неучени зборови на страницата, тоа го направив за да им дадам глас на безгласните, било тоа да е загрозеното животно во книгата *Моќ*, или историски личности како жената Лозен, воениот стратет на Џеронимо, во *Жената што го чува светот*. Сакам тие да му бидат познати на овој свет, да имаат свое значење, да бидат запаметени.

Утринава, додека седам под дрвото, штотуку родените пајаци си заминуваат. Сонцето светка на нивната свиlena трага. Пастовичките летаат таму-ваму од калта до нивните глинени гнезда во тој свет на нивни мапи. Зад дрвјата можам да го чујам длабокото дишење на коњите. На една кобила, буквите U.S. се замрзнати во кожата, проследени со симболи што секогаш ќе ја дефинираат, ќе ја објавуваат, ќе ја раскажуваат нејзината приказна. И таа е дел од Америка, заокружена креација од дивината. И индијанските коњи имаат своја историја, што не се разликува многу од нашата. Во обидите да ги опколат племињата и сите да ги повлечат во Оклахома, војниците се обиделе да им го попречат движењето така што им ги убивале сите коњи, понекогаш и со илјадници. Тоа е дел од историјата што, исто така, ме тера да напишам:

АФИНИТЕ

Мустанѓ

*Вечерва ошакако звучиш на денот
ќе замраш
штоа сиош под месечинашта,
како светкав сив камен.
Таа е во склад со земјаша,
штука ѝ е месштото.*

*Има шемномуресито сиокојно лице,
коишашта ѝ се како црн камен
и ѹришашаш на земјаша
како што било ѹрано,
долги ѹреви
како што ѹреваша дојде по дождови*

или већерош ги њосла рамнициште на есен
или седа в зимо кога
и се менува крзнош и станува снег
или кожаша на стомакот и станува
обоена како првениште водни врби
крај йошокот со нозе црни како дрвејаша.

Тие коњи
речиси сенка,
прекрешена.

Кога чекориме заедно
во високиште треви, ја чувствуувам
како да чекорам со мистерија,
со убавина и со моќни сили,
како во еден миг да сме исчошо живошно
и се знаеме уште од йорано.

Или јонекоаш седам на земја
и гледам како већерош и ги дува гриваати и ошашош
и шаласиште суви треви
насекаде
и ми јага на ум колкав ја сум минала
низ времето за да ја најдам.

Има денови кога и ќеам
се сеќавам на човекот Киова
што ќеел за да ги прикрие крициште
на нивните коњи што ги убивале Американците
тесни што ги знам на соне.

Има ноќи кога, слушајќи ја највор,
си ќомислувам дека ја сум и е на земјата
она што сум и јас на неа,
шаму ни е месинош.

Понекоаш се чини како да сме се знаеле
од времето уште пред нашиште овдешни паѓувања
Кришум, и ќеам, сшараште тесни
оние што ги говорам на соне.

Само, ноќеска ючина нејзинош чедо
откако беа ѝоврзани и во движение
во шекот на шолку многу месеци
Вечерва седам на сламата
и гледам како и щече млеко од брадавкиште
на земјата. И го бришам лицето.
Колкав ја минав низ времето
за да ја најдам и
Ова ми е прваташ
да видам коњ како јлаче.

Тогаш, вели већерош,
Пеј.

Јас во неѓо настојувам да го
зачувам традиционалното сфаќање
на Индијанците за космосот, во кој
има соѕвездија што се викаат
Патки што љубиваат, Ѓуфalo,
различно од соѕвездијата на земјадот.

Го сакам светот. Го сакам сето она што живее на него. И така пишувам, како утринава под дрвото. Тоа е свет на мистеријата и на убавината; тоа мене ми дава зборови, а тие зборови доаѓаат од земјата, од јазикот на земјата, повторното составување на сите од овој свет што биле распарчени, како што го нарече тоа писателката Меридел Лесер. Јас пишувам за да бидам онаа што ќе помогне светот, животите на луѓето и на останатите суштства повторно да се состават, повторно да станат цели. Ова го правам за иднината. Ова го правам заради животот. ■

Линда Хоган (Linda Hogan) е Чикасо юисашелка. Таа е автзор на неколку книзи. Тука се гледаат Размислувања; Духовна историја на природниот свет (WW Norton, 1995 г.), романот со наслов Моќ (WW Norton), како и романите Зол дух и Соларни луѓи (Simon & Schuster). Зол дух беше финалист во ѕпрката за една Пулицерова награда, а Книгата на лекови, џоејска збирка, беше финалист во ѕпрката за наградата на Националниот круг на книжевни критичари (National Book Critics Circle).

Хоган е добитничка на многубројни награди, меѓу кои и ѓранштатски National Endowment for the Arts, сийененцијата Гугенхайм, наградата на фондацијата Ланан (Lannan), наградата за драмски шекспир на Музејот на петте цивилизации на Америка (Five Civilized Tribes Museum), а во 1998 година, наградата за живојтно дело од Native Writers Circle of the Americas. Таа е автор на шекспирот за документарната емисија од областа на историјата на религиозната слобода на американскиите Индијанци, Се има дух, што се сеја со прикажување на PBS. Заедно со уште двајца автори, неа ја анексира Smithsonian National Museum на американскиите Индијанци да биде коавтор на книга за свеченото отворање на музејот. Хоган го доби делот од книгата за ѕпрадишјата и начинот на којшто џаа се пренесувала до денешното време. Заедно со Бренда Пијерсон, џаа беше уредничка на Интимна природа: врската меѓу жените и животните, во издание на Ballantine, и Слаткиот здив на растенијата, во издание на Farrar, Straus and Giroux. Во јуни 2000 година ѕребра да излезаат две нови книжи, Жената што го чува светот; мемоари на староседелците, во издание на WW Norton; и Мистериозното патување на сивиот кит, (National Geographic Books). Сеја се занимава со пишување на нов роман, книга џоезија, и со два коња.

Шејкобс Марк

Има некаква интимна врска меѓу пишувањето и тврдоглавоста. Се секавам колкаво задоволство почувствувајќи кога се разбудив од мојот прв и единствен сон на три јазика. Тоа се случи кога се вратив од Парагвај, каде што, како доброволец во миротворните сили, две години живеев во едно изолирано село на земјоделци што одгледуваат памук.

Парагвајците се билингвални; сите зборуваат и шпански и гуарани. Во сонот што го сонив, сите три јазика имаа свој сопствен тон на чувства, своја дистинктивна резонанца. Сонував за чувството на пријатност при преведувањето, а задоволството потекнуваше од мојата способност да ги избалансирам различните реалности. Требаше да поминат две години од животот за да стигнам дотаму. Многу повеќе тврдоглав напор ми требаше за да го напишам тоа што го беше започнал во Парагвај, да го сфатам.

Се разбира, англискиот јазик го артикулира мојот американски идентитет, светот во којшто сум роден. Шпанскиот беше еден вид мост, начин да се премине на другата страна, во едно ново место што сепак може да се осознае. Многу години пред да постои физичкиот мост, со жена ми патувавме со ферибот за Посадас, во Аргентина, преку реката Парана во јужен Парагвај, каде што таа ми купи збирка поезија од Боргес, првиот писател надвор од мојата сопствена американска култура чиешто творештво се обидов да го разберам (и сé уште се обидувам). Гуарани беше нешто друго. Тој беше локален, селски, непробоен. Тоа беше јазик на Парагвај, и ги чуваше неговите тајни. Само некол-

ку пати се приближив до сидот што ме спречуваше да се доблиjam до културата што ја чува нивниот јазик гуарани – кога слушав еден Чако воен ветеран како го описува својот личен ужас во пустината; или кога пиев *mate* со еден фармер додека надвор врнеше толку силно што тој не можеше да оди на нива; или кога пиев виски од трска со еден нестрилив фантазер што планираше трка со коњи за да заработи пари за патување.

Не беше случајно тоа што трите јазика беспрекорно се спојаат токму на соне. Вон соништата, ме фасцинира, дури бев и опседнат со мелењето на работите каде што се пресртнуваат културите. Веројатно е тоа причината што отидов да учествувам во воени операции во странство. Тоа стана примарниот материјал на мојот живот како писател. А започна многу одамна, неколку години пред Парагвај. Почна кога се родив јас.

Моите родители потекнуваат од многу различни места во Америка. Семејството на мајка ми во Пенсилванија било рурално. Тие се занимавале со лов и со риболов. Биле вешти со машини; поправале трактори, косилки за трева, автомобили; сé што има мотор. Свиреле кантри музика по барови. Беа протестанти и главно лаконци, и сомнничави кон лутето што живеја во светот на татко ми, што беше градски и на специфичен начин претставуваше антитеза на светот на мајка ми. Повеќето членови на семејството на татко ми работеле во фабрики. Тие беа католици, а во Наягра Фолс живееле во маала што сé уште беа поделени на етнички групи (може да сте Ирец и да живеете во полско маало, може да сте Либанец и да се ожените со Италијанка, но сепак знаете кој сте и што сте, а ги знаете и нив кои се и што се). Роднините на татко ми зборуваа повеќе од роднините на мајка ми, а се изразуваа со еден поинаков американски идиом. Тие раскажуваат приказни. Некој од тие приказни беа вистинити; повеќето служеа за разонода. Нивната музика беше свинг, стилот губитнички. Во болницата во Наягра Фолс, среде срцев удар, кога некој од персоналот го прашал татко ми дали е алергичен на нешто, тој одговори, „Само на кантри музика“.

Би било претерано да се каже дека мајка ми и татко ми потекнуваат од различни култури. Семејствата Шумвеј и Џејкобс наследуваа, покажуваа и застапуваа различни сили на истата голема, бучна, несредена и конфликтна американска култура. Меѓутоа, нема да биде претерано ако кажам дека посматрањето на комплицираното вкрстување на тие различни димензии на американскиот живот ме привлече и кон учество во воени операции и кон пишување за граници и за лубето што ги минуваат.

Ние живеевме во Најагра Фолс, ама многу време минувавме во Пенсилванија, на фармата на баба ми и на дедо ми во Тованд. Тие патувања натаму-наваму беа многу слични на минување граница. Една од реалните последици е тоа што со браќата растевме во пријатна бикултурна средина. Ја слушавме музиката, ги читавме сообраќајните знаци на патиштата, застанати на раскрсницата на која двете фамилии некако не можеа да се сртнат.

Сето тоа ми помогна. Првин двете години што ги минав во Потрero Јапепо, во Итапуа во Парагвај, живеев во цела серија корисни културни дислокации. Ми беа корисни оти ми го вознемираа чувството за идентитет, што во мојот случај се покажа како добар начин да ми се разбуди имагинацијата. Во Парагвај си купив малечка портабл машина за пишување и почнав да пишувам раскази чиешто дејство беше сместено во таа земја речиси пред да знам да ги говорам тие јазици. Беше безмалку неподносливо аргантно да се обидувам да си го замислувам животот и околностите на лубето чиешто искуство беше толку оддалечено од моето, и јас го знаев тоа. Многу почесто потфрлав отколку што успевав во тоа. Меѓутоа, кога почнував си мислев, а сега уште повеќе мислам дека не само што е возможно да се замислува поинаков живот, далечна реалност, да се искуси нешто што е тубо, туку тоа некому може да му стане и животна опсесија.

Има најразлични патишта по кои може да ѝ се прииде на една култура што се разликува од сопствената, а некои од нив се полни со дупки. Комплексноста што го придужува настојувањето да се разбере и во зборови да се преточи една туѓа култура во творештвото на Џозеф Конрад напати е потенцирана до болка. Тешко е да се полемизира со огорченото обвинување на нигерискиот романсиер Чинуа Ачиби (Chinua Achebe) на авторот на *Срие на ѕемништва* за рацист, но мене ми се чини дека во дел од творештвото на Конрад има повеќе нијанси во значењето и поскапоцена многузначност отколку што тоа Ачиби сака да му го признае.

Всушност, во „Караин: еден спомен“ гледаме еден поинаков Конрад. Во „Караин“, нараторот, белец пиштолција, ја ракажува приказната за еден малајски племенски водач со сложени и менливи емоционални реакции што се движат од изразена симпатија до надуеност што води до дистанцирање, а произлегува од лесните претпоставки за англикската супериорност. Сторијата се движи хаотично низ цела серија транзиции низ кои минува нараторот меѓу тие конфликтни екстреми. На крајот, нараторот ја доведува сторијата

до нешто што на прво читање се чини како апатична, типично лондонска сцена што говори за триумфот на британската цивилизација над имагинативното изобилие, блесокот и бојата и егзотичното претерување на „Истокот“. Само, има премногу движење напред-назад низ целиот „Караин“ за да може сторијата да се фиксира на таа жива, самозадолжена лондонска улица. Еве еден начин за изградба на светот, дискретно сугерира нараторот на Конрад, и еве уште еден, а вистината на искуството треба да се бара во нервозното сообраќање меѓу нив. Вовлечен во судирот на културите на начин што предизвикува длабок немир, „Караин“ го остава читателот да се двоуми, замислен.

Што е тоа кај Конрад што му дозволува да застане, ако не да зачекори внатре во друга култура, тогаш барем да стои непосредно крај неа проучувајќи ја, и да посматра со интелигентен и љубопитен поглед? Еден од најпроникливите критичари на Конрад, Едвард Сед, зборува за „харизмата на дислокација, нестабилност и необичност“ кај писателот, резултат на прогонството и оттуѓувањето на Конрад, кога тој „ги загубил домот и јазикот“. Искуството на Конрад е екстремно. Тоа влијаеше човекот трајно да се измени. Тој си замина и засекогаш го напушти својот дом, својот јазик и својата култура. Немаше веќе враќање во Полска. Бадијала ќе беше да пишува на полски. Со несфатливо голема волја морнарот, писателот и иден авантурист запна и си присвои нов дом, непознат јазик, туѓа култура. Како резултат на тоа, тој стана интензивно свесен – некои ќе кажат и невротично свесен – за она што ние денес веројатно би го нарекле културна релативност.

Ние во Америка понекогаш зборуваме речиси ноншаланто за нашето повторно себе-откривање. Möglichkeit за повторно да бидеме измислени е основната состојка на нашето чувство за тоа кои сме и што сме, што почнува со откривањето и покорувањето на американскиот контентент. Таа можност се провлекува низ нашата култура уште од времето кога првите доселеници биле убедени дека тие градат „град на ридот“, преку најпровокативните есеи на Емерсон, сè до промените на Боб Дилан од албум во албум. Макар што, кога ќе кажеме дека повторно сме се откриле самите себе, ние всушност често сакаме да кажеме дека сме смениле нешто во својот живот: работата, местото на живеење, начинот на облекување или начинот на којшто ги плаќаме сметките, или начинот на којшто се забавуваме. Лесно се заборава дека повторното откривање почнува со чинот на уништување: старото јас мора да замине и да му отстапи место на новото. Конрад го знаеше тоа оти тој така живееше. А така живееше зашто мораше, а не зашто мислеше дека е тоа интересна интелектуална вежба.

Mировните сили и учеството во воените операции во странство се многу далеку од едно длабоко искуство како што е искуството повторно да се измислиш самиот себе. Секогаш кога ќе заминев од Америка, си велев дека ќе се вратам. Иако научив нови јазици, си ги зачував и старите. Ја задржав врската со мојата стара

култура; со денешната технологија и со бучавата што ја создава потешко е да се откачиш отколку да останеш поврзан. Така, јас не бев повторно откриен и покрај тоа што 15 години живеев надвор од мојата родна култура. А ми се случија други значителни нешта. Додека живеев и работев во други земји, јас бев дислоциран. Тоа за мене беше предизвик и провокација. Понекогаш бев понижен, а често изненаден. Не бев повторно измислен, ама мислам дека може да се каже дека бев проширен.

Во амбиент за пишување проза во местата каде што живеев, ме привлекуваа некои типови наратори. Не бев многу заинтересиран за било каков вид туристи, па ни за оние што се издигаа културно на државен трошок. Барав луѓе чии гласови беа способни да изразат еден поинаков вид ангажман со културата во којашто се нашле. Посебно ме привлекуваа новинарите, а особено дописниците од странство, оти новинарите се по правило љубопитни и не знаат да почитуваат и имаат изазено чувство за скандали, без оглед на тоа колку вешто го канализираат. Времето им минува во обиди да дознаат што се случува во местото каде што тие не се родени. За да напишат прецизна сторија, мораат да ги дешифрираат културните шифри. Тие потоа продолжуваат понатаму, но кога се веќе тука, добрите – а има многу добри новинари – интензивно се ангажираат во земјата од којашто пишуваат.

Привремено или трајно надвор од својата земја, некои дипломати (но секако не сите), им помагаат на работници и на мисионери, на авантуристи и на шпиони – а сите со карактер каков што им е потребен на писателите што се интересираат за вкрстување на различни култури. Сетете се на изборот на ликови во многубројните романи на Греам Грин. За американскиот писател, луѓето што се излезени од своите земји се, на извесен начин, полесниот дел од смешата. Ако ништо друго, барем е полесно тие да се описват со комбинација на симпатија и прецизност каква што се бара во добрата проза, независно од темата што се обработува. Американските ликови потекнуваат од светот на личното искуство на писателот. Кога ги набљудуваме надвор од нивниот елемент, тие отскокнуваат.

Многу е потешко, со многу поголема веројатност обидот да биде безуспешен, да се создаваат ликови од земјите и културите каде што се одвива нешто. Грин бил свесен дека е тешко имагинативно да ги прикаже во вистинска светлина небританските ликови што ги создал тој. Пишувајќи за мексиканскиот полицаец што го пронаоѓа попот со вискито во *Мокша и славаша*, тој искрено кажува дека е тоа комплетно измислен лик. На романот му бил потребен таков интензивен, ригорозен и пуритански поручник како противтежа на несмасниот, бескарактерен и блуден свештеник. На своето патување низ Мексико, авторот не успеал да пронајде некој човек што ќе му послужи како модел, па морал самиот да го измисли, но може да се почувствува дека не бил сосем задоволен со резултатот.

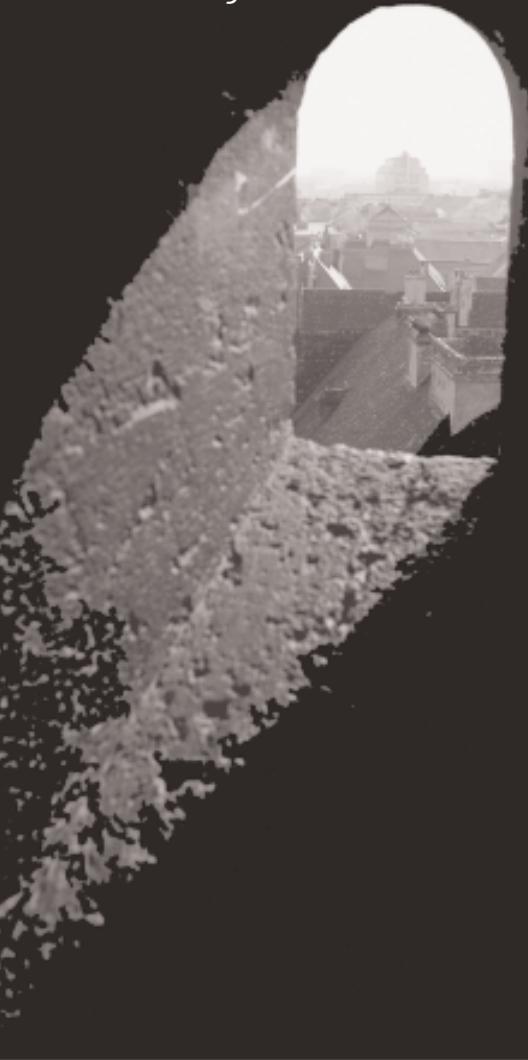
Писатели како Ачиби и Сед нагласуваат дека е многу лесно да се „ориентализира“ една туѓа култура, да се употреби како егзотична позадина на која ќе се пртаат ликови од сопствената култура. Кога се случува тоа, присвоената култура во најдобар случај обезбедува локален колорит. Во најлош случај, приказната на ужасен начин ги дехуманизира луѓето, како што тврди Ачиби за начинот на којшто Марло ги описува црните Африканци во *Среќа на щемнината*.

Не постои еден единствен доволно примерен и прецизен збор со кој може да се опише светот што ја наследи колонијалистичката епоха, чиј крвав крај го навестува творештвото на Конрад. Пост-колонијалистички? Секако. Светот во кој живееме бездрого е тоа, само што тој збор повеќе упатува на она од што доаѓаме, отколку на она кон што одиме. Тој не ја искајува длабочината на промената на перцепциите на човекот што се случува од, да кажеме, 1950-тите години. Има денови кога е депримирачки тешко да се остане свесен за таа промена поради насилиството што и натаму продолжува, премногу често, на преголем број места. Меѓутоа, и покрај тоа, колонијалистичкото сфаќање на светот е мртво. Мртви се и оние што го поддржуваа, и оние што му се спротивставуваа. На негово место ќе дојде нешто друго.

Веројатно е се уште рано да му се даде некакво име. Се наоѓаме во фаза на транзиција, па така уште некое време ќе мораме да се задоволиме со терминот пост-колонијалистичка епоха. Но, има охрабрувачки знаци дека тоа што се раѓа ќе биде подобро од она што го оставаме зад себе. Што се однесува до литературата пишувана на английски јазик, таа е веќе неизмерно з bogатена со писатели од Африка, од Индија, од Карибите и од други места.

Истовремено се одвива една друга промена што не е толку забележлива, не е толку битна, но сепак вреди да се размисли за неа. На своите патувања надвор од САД, американските писатели настојуваат да ги прикажат во имаги-

Американскиите автори чие творештво е лоцирано во други култури расцелагаат со неиспрлен извор, литература на земјите за коишто сакаат да пишуваат.

нативна вистинска светлина ликовите што не се американски: производителот на памук од Парагвај, активистот за човекови права од Хондурас кој крие инкриминирачки документи во расипан фрижидер, новинарот од Кенија со лузни и со тајни, разузнавачот од Шпанија чиј татко ги забавувал туристите со трикови со карти за дрога и за цигари.

Пред да загине во авионска несреќа, американската романсиерка и доброворен работник Марија Томас се обидела со страстен интензитет да ги опише сложените меѓусебни односи на Африканците и Американците на тој начин што создавала ликови од двете култури со подеднаква ком-

плексност и кредитабилитет. Творештвото на Томас во своите најсветли мигови зрачи со онаа недофатна комбинација на симпатија и прецизност, за која Грин знаел дека му е потребна на неговото творештво. Тоа се обидуваат да го направат и други писатели. И Норман Раш и Пол Егерс и Марни Мулер настојуваат да ги прикажат во најдобра можна имагинативна светлина меѓусебните врски на луѓето преку различните култури на пост-колонијалистичкиот свет.

Метју Арнолд, английскиот критичар од XIX век, еднаш напишал дека, за вистински да се доживее литературата на сопствената култура, неопходно е да се познава литературата на други култури. Зборува за тоа колку е важно да се знае француски за да се разбере англиски. Поимот за вниматено следење на туѓата култура денес е дури уште по-присутен. Истовремено, тоа е денес и поголем предизвик. Боргес што го читам вечерва не е оној Боргес што сум го читал кога живеев во преурден пазар за месо во Енкарнацион. За среќа, американските автори чие творештво е лоцирано во други култури располагаат со неиспрлен извор, литературата на земјите за коишто сакаат да пишуваат. Можеби е точно тоа дека, каде и да патувате, патот до пишувањето се уште води преку читањето. ■

Чејворшата книга на Марк Џејкобс (*Mark Jacobs*), Грст кралеви, треба да излезе од печат во издание на Сајмон и Шуштер. Дејството на романот се овива во Мафија, каде што Џејкобс во амбасадата на САД служел како официер за култура. Робер Олен Бајлер за него напишал, „Нема друг пишател бриљантен како Марк Џејкобс во испражувањето на бодлациите свечан на прозното творештво на земјите надвор од Америка. Книжевниот штапџии на Хенри Џејмс и Греам Грин што ги сънува во дело што е нависината само негово и нависината прекрасно. Грст кралеви е неговата најдобра книга досега.“

Досегашни дела на Џејкобс се Шпанска екипа, (*Talisman House*, 1994 .) што Ц. Мајкл Керши, уредникот на *Atlantic Monthly*, ја нарече „извонредно доби на еден искусен, спасителен, полишчки осироумен нов пишател“; Каубој од камен (*Soho Press*, 1997 .), за кој во *The Washington Post* пишуваше, „Од време на време, кога најмалку очекуваате, ќе налејате на роман што ќе ви покаже на способноста на прозата да воодушевува и да вчудовидува“; и Ослободувањето на Литл Хевн (*Soho Press*, 1999 .), вклучувајќи до расказот „Како комуницираат иницијативе“, добитник на најдобарата *Iowa Review* за прозно творештво во 1998 година.

Исто така, Џејкобс има објавено и над 60 кратки раскази во посебеке различни комерцијални и книжевни сопстванција, како што се *The Atlantic Monthly*, *The Southwest Review*, *The Southern Review*, *New Letters* и *The Kenyon Review*. Има работено во Турција, во Парагвај, во Боливија, Шпанија и во Хондурас како официер во странски военци сили. Бил и доброволец во миротворни сили во рурален Парагвај. Точно говори шурски и шпански, а и малку и ѡуарани.

Шарлс Џонсон

Под една стаклена купола во мојата дневна соба сместено е она што е останато од четири-вековната историја на мојата фамилија на северноамериканскиот континент.

Сигурен сум дека сите оние што биле кај мене дома без друго мислат дека се тоа најчудните предмети на едно наследство, делче од американската историја што не може

да се дешифрира, ткиво на времето и заборавени животи. Врз тоа наследство јас често применувам приватна херменевтика – ги симнувам слоевите на значење еден по еден, како што се прави тоа со палимпесест. Се обидувам да си го замислам (како што прават археолозите со алатките од Помпеја или со грнчарските ископини на Инките) афро-американскиот свет на надеж, борба, на херојство и на одамна одложуваните можности од позадината на овој предмет стар 80 години.

Под стаклото мистериозно почива едно дебело, замаглено шише за млеко, многу изграбено, на кое со релјефни букви пишува „*Една љинша. Шишето е со сийвеносӣ и йолнешо во Млекарницаша на Џонсон, Еванстон, Илиоус. Измиј и врати.*“

Ценетиот Џонсон, сопственикот на шишето, бил покојниот Вилијам, брат на дедо ми. Се родил во 1892 година, во рурална Јужна Каролина, на крајот на периодот на реконструкција на земјата, во близина на гратчето Абевил, само три години пред обраќањето пред Компромисот во Атланта на Букер Т. Вашингтон (и објавувањето на *Времејлов* од Х. Г. Велс). Неговото семејство живеело близку до земјата.

Биле земјоделци, зиме оделе на лов и си произведувале сé што им било потребно. Вода земале од бунар. Задоволувањето на физиолошките потреби среде нок значело осамени прошетки до надворешната кукарка што мирисала многу непријатно, пришто морале да потскокнуваат по патот за да ги избегнат змиите. Децата почнувале да работат на петгодишна возраст, на возрасните и на поголемите деца им го носеле тоа што им требало во работата. Во нивниот секојдневен живот ништо не било лесно, а ни тие ништо не земале здраво за готово, така што сум убеден дека врз дедо Вил кога бил дете огромно влијание имала прочуената програма на Букер Т. Вашингтон за самостојност и неговата „филозофија на четкичката за заби“ (хигиена и педантна грижа за сите лични и професионални работи). И можеби предизвикувачката фалба на Торо во *Валден*: „Колку што имам прсти, толку имам и занаети“.

Како многу други црнци што миграли на север по Првата светска војна, тој заминал за Чикаго и се населил во Еванстон, една тивка населба, а со себе донел сé што имал, неговиотjak грб, бистар ум и јака желба да успее наспроти изразените расни проблеми во времето на сегрегацијата на Џим Кроу. Во Еванстон, тој открил дека млекарниците чии сопственици биле белци не им испорачувале млеко на црнците. Секогаш оптимист, човек што претпочитал напорно да работи и да си ги извалка рацете со работа наместо да се жали, да гради наместо да се жали на болки во stomакот, дедо Вил на расизмот одговорил така што ја основал млекарницата Џонсон, приватна фирма на којашто одлично ѝ одела работата со испорака на млеко на црнците од Еванстон секое утро, сé додека не пропаднала за време на големата економска депресија.

Кога пропаднал тој бизнис, дедо Вил работел како градежен работник сé додека не го научил занаетот и тогаш отворил нова фирма, Градежна фирмa Џонсон, која постоеше сé до 1970-тите години и се занимаваше со изградба на цркви (баптистичката црква во Спрингфилд), станбени згради и резиденции во областа на Северниот брег – места каде што денес, долгги години по смртта на дедо ми на возраст од 97 години во 1989 г., лутето сé уште си живеат и си го вели-

чаат својот господ. Всушност, кога му тргнал вториот бизнис, тој можел да им вети на своите браќа на југот дека, ако се преселат на север, тој ќе им обезбеди работа на нивните синови и ќерки. Татко ми ја прифатил неговата понуда и набргу по преселбата во Еванстон се запознал со мајка ми, што бил почетокот на цела низа причинско-последични настани коишто, 54 години подоцна, доведоа до овие размислувања за тоа како влијаело тоа што сум Американец врз моето формирање како писател на романи и кратки раскази, книжевен критичар, како филозоф, факултетски професор и како професионален карикатурист. (На пример, во седмото поглавје на мојот последен роман *Фаншазер*, брат му на дедо ми е портретиран како фiktивен лик, црнецот градежник Роберт Џексон, чии архитектонски успехи во Еванстон не можат да останат незабележани.)

Едноставно кажано, растев во град во којшто секој ден гледав или влегував во згради што беа производ на мудроста, на потта и на снаодливоста на црнците градежни работници во фирмата на дедо ми, во која некогаш работеле татко ми и чичковците. И така, како дете, јас не се посомневав – ниту *егнаш* – дека мојот народ играл клучна улога во изградбата на Америка на *сийе* нивоа – физичко, културно, економско и политичко – уште од времето на колониите во XVII век. (Од страната на мајка ми, можам да ја следам историјата до Џеф Питерс, којчијаш од Ню Орлеанс, роден некаде околу 1812 година.) Додека растев во Еванстон, каде што учев во училишта што беа интегрирани од 1930 година наваму, знаев – благодарение на родители, на постарите и на наставниците – дека е американската демократија „работка што е во тек“, како и повик на борба (како што го рекол тоа Бенџамин Френклин): бесконечен експеримент со слободата што како фаќел се пренесува од генерација на генерација црнечко население за да се прочисти и да се примени. Постарите ме учеша дека расизмот претставува атавизам, предодреден да остане на ѕубриштето на еволуцијата на човекот, и дека е *тог* честа на секој оној што искрено го сфаќа вистинскиот дух на Америка.

Што се однесува до Вил Џонсон, него го паметам како ќелав мешко, со темна кожа, со панталони на трегери, патријархот на фамилијата (подоцна татко ми ја презеде таа улога), за кого имаше резервирано клупа во нашата црква (тој даваше многу висок црквен данок), ги гледаше вечерните вести на својот црно-бел телевизор како да беше тоа пророчиштето во Делфи (со секоја победа за време на Движењето за граѓански права тој се радуваше за успехот што го постигнуваа црнците во 1950-тите и на почетокот на 1960-тите години) и многу сакаше да му доаѓаат на вечера внуките во неговата двоспратна зграда што самиот ја беше проектирал и изградил (се разбира, тој живееше на горниот кат; првиот кат го издаваше на козметички салон и на берберница, а неговата канцеларија полна со карти, планови и (за мене) загадочна опрема за надгледување се наоѓаше во приземјето.) Го паметам еднаш како ми го испеа вешто смислениот цингл за неговата млекарница. До ден-денес не

можам да си простам што сум го заборавил. Но, благодарен сум им на силите што ми го донесоа тоа напуштено шишче за млеко што останало запечатено во сидот на една зграда во центарот на Еванстон во 30-тите години (тој што го имал *не до „измил и вратил“*). Го нашол еден фотограф белец колекционер на раритети кога ја преправале зградата во 1975 г.; го чувал и на крајот во 1994 година ми го врати мене како подарок во замена за потпишан примерок на мојот роман *Среден џремин* по воведното излагање што го одржав на Northwestern University (првин го поканија претседателот Клинтон, ама откако тој не им одговори, ме поканија мене), чија корица е илустрирана со фотографија на тој фотограф, кој кога сум го споменал дедо ми си помислил, „Види, мајката, па јас такво шишче имам дома!“

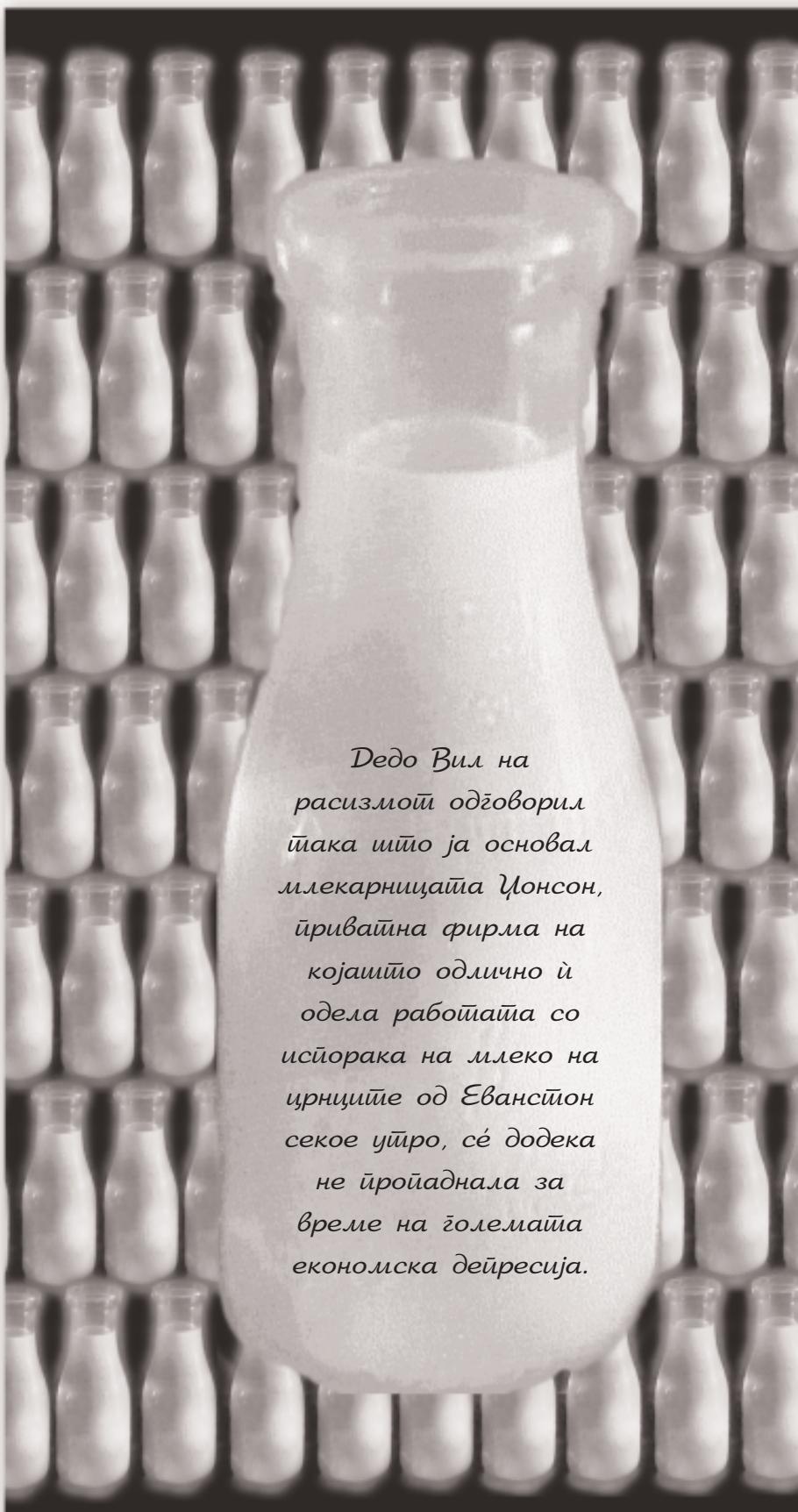
Секогаш кога минувам покрај шишето за млеко на дедо Вил, како да го слушам како со призвук на неодолжност во гласот ги советува внуките и внуките „Да се школувате. Тоа е најважното нешто што треба да го направите. Тоа што немам образование е единственото нешто што ме забави мене.“ Тој сфати – а со својот личен пример нё натера и *нас* да сфатиме – дека додека црнците често биле изложени на угнетување со затапување на умот, Америка е основана врз принципи, идеали и документи (Декларацијата за независност и Уставот) што ја натераа континуирано да се коригира. Тој знаеше дека е тоа почвата на која се развиваат црнците во Америка. Шансите што му биле прикратени нему ќе нё чекаат нас, велеше. Но, *само* ако сме образовани и ако сме вредни.

Подоцна дознав дека повеќето, можеби и сите неодамна доселени емигранти од Африка, од Русија и од Азија ја имаат истата визија за Америка како него. Не ми се допаѓаше многу како гледаат странците на позитивните страни на животот во Америка, ниту, пак, бев свесен дека тој претставува одраз на она во што верувала и мојата фамилија, сé додека не заминав на колеџ, каде што се запознав со еден студент по новинарство од Гана по име Фортуната Маса, кој на крајот на 60-тите години ми рече, „Она што најмногу ми се допаѓа во Америка е дека што и да сакаш да научиш, секогаш има некој од кого можеш да го научиш тоа.“

Со тие зборови, мојот пријател од Африка убаво го сумираше животот на овој староседелец. (Можеше слободно да додаде и други доблести на животот во Америка, како што се поддршката што земјата ја дава за истражувачка работа, што речиси секоја недела води кон нови научни откритија и технолошки иновации; политички систем на кој му се восхитува светот; и здрава промоција на конкуренција што секогаш нё тера да даваме сé од себе.)

Во основно училиште покажав талент за цртање. Пишував од забава. Уште на 12 години почнав да пишувам дневник; а првите два кратки раскази ги објавив во 1965 година во литературниот подлисток на нашиот гимназиски весник. Меѓутоа, мене цртањето ми ја разгоре фантазијата, а ми донесе и многу пофални зборови од наставниците. На 14 години им соопштив на родителите дека сакам да бидам

карикатурист и илустратор, што го вознемири татко ми, оти се загрижи дека таа непрактична одлука може да ми ја уништи финансиската иднина. Со траорен глас ми рече, „Чак, на црните не им е дозволено да го *праваш* тоа“. Се разбира, јас знаев дека тој не е во право. Татко ми имаше завршено само петто одделение (за разлика од мајка ми, која имаше завршено гимназија и ги голташе книгите, беше зачленета во три библиотеки), така што не беше ни чул за уметници црнци како што беше големиот политички карикатурист Оли Тарнер, или Џорџ Хериман, креаторот на *Krazy Kat*. (Само малкумина знаеја дека е Хериман всушност црнец, оти тој цел живот проагаше за белец.) Зборовите на татко ми, условени со детството со Џим Кроу, ме поттикнаа под итно да му испратам писмо на Лоренс Лариар, карикатурист од Њујорк за кого имав читано во *Writer's Digest*. Тој беше уредник за карикатури во списанието *Parade* во 1960-тите години, поранешен „раскажувач на приказни“ во студиото на Дизни, уредник на годишникот *Best Cartoons of the Year*, и автор на преку 100 книги, меѓу кои имаше и романи на мистеријата што беа бестселери. Му напишав што ми рече татко ми. По една недела ми испрати еден полетен одговор: „Татко ти *срешши*. Со својот живот можеш да правиш што сакаш. Ти треба само добар учител.“ Да скратам, Лоренс Лариар, либерален Евреин (го беше сменет презимето во 1940-тите години) што често ги доведуваше соседите до бес оти во својот дом на Лонг Ајленд викаше на гости уметници црнци, ми стана учител. (Кога го виде писмото на Лариар, татко ми се повлече и ми ги плати часовите.) Две години подоцна ми објавуваа илустрации за каталогот на една компанија од Чикаго што продаваше магионичарски трикови, а со спонзорство од една новинарска организација, освоив две награди на еден државен натпревар за карикатуристи средношколци. Во наредните седум години, од 1965 до 1972 година, објавив преку 1000 карикатури и илустрации; две книги со комични цртежи, *Црн хумор* (1971 г.) и *По юлсааи* (1972 г.); за време на студите по новинарство на универзитетот во Јужен Илиоис, јас ја креирав, ја водев и бев копродуцент на една од првите серии што оdea на националната телевизија PBS со наслов „Блокчето на Чарли“ (*Charlie's Pad*, 1979 г.), во која ги учев другите како се црта – серијата одеше на јавните телевизиски станици низ целата земја и во Канада околу 10 години. Најдобрите делови од ова мое творештво од младоста се

Дедо Вил на расизмот одговарил така што ја основал млекарницајата Чонсон, приватна фирмa на којашто одлично ѝ одела работата со искорака на млеко на црнциите од Евансайон секое утро, сé додека не џройаднала за време на големата економска дейресија.

поместени во антологии што може да се видат во делото на Пол Манделбаум *Први зборови: рани јаругови на омилени современи авттори* (1993 г.), во *Кажи им ја нашата приказна на сите деца на Тонја Болден* (2001 г.) и во *Засмеј ме: антологија на хумористични дела од јисашели од различни раси на Џон МекНели* (2002 г.).

Проникливоста на Фортуната Маса и на мојот дедо повторно се потврди кога, во 1970 година, почнав сериозно да се занимавам со пишување романи, така што за две години напишав 6 дела, а тогаш донесов одлука да си побарам добар учител, некој што ќе ја разбере мојата желба да истражувам и да ја проширувам традицијата на ХХ век во американската филозофска проза. За среќа, баш кога бев пред крај на постдипломските студии по филозофија и го почнував мојот седми роман, *Вербаша и доброшто нешто*, сега покојниот романсиер и учител по пишување Џон Гарднер, и самиот писател на филозофски дела, ми стана ментор и се од 1972 г., па до неговата смрт десет години подоцна кога настрада на моторцикл, уживав во неговото брилјантно литерарно водство и пријателство. Како наставник со 26-годишно искуство, знам – како ништо друго – дека од 1960-те години наваму, можноста за школување е најважната карактеристика на американската демократија што на нејзините граѓани им дава мок и слобода. Тоа е дар што никогаш не сум го зел здраво за готово, секако не от како на дедо ми му ветив дека „ќе се стекнам со образование“. На оваа доблест на животот во Америка сметав кога во 1967 година почнав да тренирам кинески боречки вештини во еден *kwoon* во Чикаго, а потоа и во други школи во Њујорк, во Сан Франциско, во Сиетл, и заедно со еден пријател десет години бевме директори во нашето сопствено *Choy Li Fut* кунг-фу студио; кога станав доктор по филозофија во State University of New York во Stony Brook, пришто дисертацијата *Постоење и раса: црни јисашели од 1970 година наваму*, му ја посветив на создавањето феномено-лошката естетика во прозното творештво на црните автори; и, конечно – кога пред четири години ја добив стипендијата Мак Артур – решив својата животна посветеност да ја продлабочам со будизмот така што ќе научам санскрит, не на факултет, туку со проучување свети текстови за хиндуизмот и Адвантата Веданта од оригиналниот текст на Деванагри со еден ведски свештеник што живее во Портланд, во Орегон, и нуди приватна обука. Како што рече Фортуната, било што да сакате да научите, во Америка ќе се најде некој што може да ве подучува. Само, оваа слобода доаѓа со една фуснота: поради тоа што уживаме во таа слобода, обврзани сме цел живот да им враќаме на други луѓе во уште поголема мерка.

Така, јас на својот живот во Америка гледам како на една авантура на учење и растеж и службување.

Ниеден поединец или група во оваа земја, било да се белци или црнци, не можат да ми забранат да мечтаам. Ниту да ме цензурираат. Ниту да ме спречат да работам сè додека не ги остварам синштата за уметничка креација

и себе-унапредување. Се разбира, некои се обиделе во тоа, но во Америка јас знаев дека нашите страсти ги дефинираат нашите можности. Понекогаш кога работам до доцна во ноќта, и кога од работната соба на вториот кат ќе се симам долу в кујна за да си направам чај, го гледам шишето за млеко на масичката и се обидувам да си замисlam како изгледал Вил Џонсон, рано наутро, пред изгрејсонце, кога носел вакви шишинјата што звечкале празни по тивките улици, од еден до друг црнечки дом, пробивајќи се напред во животот со продавање, за да си обезбеди место за себе и за своите најмили на позадината создадена со Новата спогодба, во еден свет што се приближува кон војна. Се прашувам колку била цврста врската меѓу тие мали шишинја од една пинта со синштата на тој висок, убав, работлив црнец. Дали другите црнци му зборувале дека е будала што се обидува да им конкурира на млекарниците на белците? Дали останувал буден до доцна во ноќта размислувајќи дали може, како и секој друг приватник (или уметник) да се најде на улица со истурено млеко и покрај потта што ја пролеал и жртвите што ги правел? Ако е така, тогаш токму така требало и да биде. Зашто, Америка гарантира дека тој повторно ќе има шанса да мечтае. ■

Чарлс Џонсон (Charles Johnson), добиенник на МекАртур за 1998 година, во 1990 година ја доби најголема National Book за својот роман Среден премин, а во 2002 година ја доби најголема за литературата на Американската академија на уметностите и литературата (American Academy of Arts and Letters). Има објавено уште шри други романи – Фантазер (1998 г.), Приказна за терање волови (1982 г.) и Верба и доброто нешто (1974 г.) – како и две збирки раскази, Чиракот на волшебникот (1986 г.) и Ловец на души (2001 г.).

Меѓу неговите многубројни книги се и Крал: фотографија на Мартин Лутер Кинг Помладиот (напишана заедно со Боб Аделман, 2000 г.), Африканци во Америка: патувањето на Америка низ ропството (заедно со Пајриша Смиш, 1998 г.), Постоење и раса: црни писатели од 1970 година наваму (1988 г.), Приците зборуваат (објавена во соработка со Џон МекКласки Помладиот, 1997 г.) и две книжици пршежи.

Творештвото на Џонсон е објавувано во многубројни публикации во Америка и во странство, а преведувано е на седум јазици; добиенник е на уметничка најголема за живошто дело од Корпоративниот совет за уметност, како и на многу други признанија. Во 1999 година, Универзитетот на Индијана објави еден „чешач“ на неговошто творештво со наслов Се нарекувам себе си уметник: пишувано за и од Чарлс Џонсон. Литературен критичар, јисашел на сценарија, филозоф, интроверсан најчесто предавач, и карикачурисат со преку 1.000 објавени пршежи, што е професор по англиски на Универзитетот на Вашингтон во Сиетл. Можеше да ја посетиш веб-страницата на автторот на www.previewport.com.

Барати Мукерши

Својот прв краток расказ го објавив кога беше тинејџерка во Калкута. Во него стануваше збор за последните дни на Наполеон на Света Хелена. Потоа следуваше сторијата за Марија Антоанета како го чека гильотинирањето, а по неа стории за различни други личности од римската историја. Тие првични „присобрани податоци“ беа доказ за крутите стандарди

на британското образование на девојчињата од „елитните“ семејства што учеа во еден ирски интернат. Странските наставни програми на Кејмбриџ не познаваа граници и се протегаа на сите континенти; можевме да видеме во Хонг Конг, во Јоханесбург, во Аделаида или во Порт-оф-Спейн – на било кое место за кое се смета дека има ниски или никакви стандарди – и пак ќе видевме такви што сме.

Поентата беше во тоа дека Калкута (или било кое друго место) не постоеше. Немавме интересен живот. Сопствената култура на некаков неодреден начин не ни служеше на чест, во секој случај, не беше погоден извор на теми за сериозна литература.

Се разбира, ги читавме Џејн Остин и Вирџинија Вулф. Станавме мајстори за викторијанска литература, а некои од нас речиси целиот Шекспир го знаеја наизуст. За рекреација ги читавме Русите и Французите, а за забрането задоволство тоневме во книгите од библиотека што им беа омилени на нашите мајки. Сетете се на Моника Дикенс и Дафне ди Морие. Изразот „американска литература“ претставуваше оксиморон. Американската литература беше со-сем непозната, оти тие беа премногу зафатени со правење

филмови за да се занимаваат и со книги.

Тогаш, можеби неизбежно, се појави една книга, *Даблинци*. Беше тоа една сосем поинаква привлечност, во таа книга имаше некакво нетрпение, нешто што внесува немир. Се отвори една врата, и јас морав да влезам. Пишувањето (за разлика од читањето) не беше само чувство на сигурност и на забава. Наеднаш, сакав да го направам за Калкута она што го беше направил Џојс за Даблин. Мојата Калкута се давеше во лицемерие и во прикриена мизерија. Нема веќе Наполеон, сега ќе биде Наренда.

За овие дамнешни моменти од коишто се срамам кажувам само за да објаснам дека уште од рана возраст сум мислела дека сум писател. Сигурно ќе бев писател, дури и да бев мажена за „погодно момче“ што ми го избрал татко ми и никогаш да не заминев од Индија. Меѓутоа, јас станав токму ваков писател каков што сум затоа што дојдов во Америка и ја посетував работилницата за писатели на Универзитетот на Ајова, се омажив за колега од факултет (Канаѓанец роден во Америка) и 14 години живеевме во Канада. Во Америка се вративме на 40 годишна возраст.

Насловот на тезата што ја пишував на Универзитетот во Ајова беше „Разнишаното огледало“, каде што секој расказ претставуваше „арапски“ инспирирана студија за разочарувањето од Калкута, со внимателно подредени епифанији. Едниот беше објавен во еден американски тримесечник и за него се заинтересира еден издавач од Бостон. Во тоа време, јас имав бебе и огромен број часови на докторантски студии. Штом ја зедов дипломата, на уредничката ѝ реков дека ќе ѝ напишам роман. Така во 1972 година се појави *Керкаша на шигарош*, во издание на Houghton-Mifflin. Во тоа време верував дека е тоа почетокот на мојата писателска кариера во американско творештво, но всушност тоа беше крајот на индискиот „проект“ што долго време созреваше во мене.

Кога дојдов Америка во 1961 година како студент, поради рестрикциите во американскиот визен режим тута имаше многу малку Индузи, а поради рестрикциите на индиската влада во размената на студенти со странство, во уметноста практично немаше ниту една Индијка. Колку и да звуци тоа незамисливо денес, не постоеше индиска

заедница, немаше модели, немаше читатели, ниту пак уредници што сакаа да примаат дела на писатели што се индиски доселеници. По дванаесет години, мојот втор агент ми рече дека немам никаква иднина како писател ако инсистирам да пишувам за сиромашните доселеници во Њу Џерси, наместо за егзотичната висока класа во Калкута.

Веројатно тоа е причината што толку грчевито се држам за поимот на свое место, без никакви префикси, во мејнстримот на американската литература. Можеби е премногу да се очекува од критичарите да ме забележат, а на писателите да им се допаднат ако сум било што друго, а не „Индиска“, „Индо-Американка“ или „Азијатка“. Многу помалку трпение имам за непријателското однесување на стручњаците за „пост-колонијални“ дисциплини што се Индуи и Американци родени во Индија, кои инстинктивно омаловажуваат се што е со американца провиниенција. (Се чини дека е нивна мантра тоа што, ако Америка или општо Западот се поставиле самите себеси на врвот на социјалната и политичка еволуција, тогаш сите деца на колонијализмот имаат обврска да им се спротивстават „асиметрично“, односно, онака како што знаат и умеат.) Калуѓерките во мојот стар интернат во Калкута беа исто толку исклучиви и асиметрични, и тоа без влијанието на пост-марксистичката теорија.

Својот втор роман, *Сойруџа* (Houghton-Mifflin, 1975 г.), го напишав за време на едногодишното платено отсуство во Калкута. Тогаш имав канадско државјанство, живеев во Монреал, и работев како професорка на Универзитетот МекГил, а истовремено заедно со мажот ми, Кларк Блејз, го напишавме и дневникот, *Денови и ноќи во Калкуша* (Doubleday, 1977 г.). Во 1974 и 1975 година живеевме со мојата фамилија во Калкута, опкружени со сите мои родници и јас за првпат по 12 години проговорив на својот мајчин јазик – и дојдов до еден многу длабок заклучок. Јас веќе ни во умот и во духот не бев Индијка.

Не можев веќе да го толерирам товарот на традицијата, најразличните тирании на фамилија што знае да сака. Од бескрајните разговори со старите школски другарки, со родителите и со сестрите, сфатив дека има работи што сум ги испуштила. Ми стана јасно – ми се отвори уште една врата – дека сум јас писател емигрант што пишува во традицијата на други, постари (европски) емигрантски групи. Многу повеќе имав научено од Хенри Рот (*Наречи до џоа сон*) и од романите и расказите на Бермард Маламуд, отколку од било кој индиски писател. И, што е уште поважно (кога почна Канада да реагира на ненадејното присуство на голем број Индијци во нејзината средина), многу повеќе ја ценев Америка поради заштитата на граѓанските права предвидени со американскиот устав наспроти Канада и Велика Британија, каде што немаше такви гаранции. Во 1980 година се преселивме во Соединетите Американски Држави.

Иако морав да си ја платам цената на тоа што станав Американка (со мажот ми не можевме истовремено да предаваме во ист град на слични работни места, како што правевме во Монреал), тоа што станав американска писателка

конечно ми овозможи да проговорам и со право да се огласам во името на една заедница и на една нова свесност. Во текот на 14-те години што ги бев минала во Канада, во Америка беше заживеала една индиска заедница што беше во фаза на процут. Во 1985 година, ја објавив првата книга раскази, *Темница* (Viking-Penguin), цела серија портрети на Индијци во транзиција меѓу гордоста на задржување (егзил/експатриација) на сопствената култура и стравот таа да не се изневери (емиграција). Во таа книга се спрепнав на мојата вистинска тема, мојата лична „голема тема“: трансформацијата, во целата нејзина гротескна слава. Емигрирањето често значи дислокирање и социјално деградирање. Емигрантите носат модринки, често и лузни од превидени сигнални и погрешно прочитани знаци. Своето сигурно место (некогаш скромно, некогаш возвишиено) во една утврдена средина си го замениле за лудиот ризик во потрагата по нешто неизвесно што се вика лична среќа. Не велам дека ќе ја најдат; доволно е што се обидуваат.

Во тој дух ја напишав и втората книга раскази, *Посредникот* (Grove, 1988 г.), и вториот роман, *Јасмин* (Grove-Weidenfeld, 1989 г.). Во времето кога го пишував втората книга раскази и романот што следуваше веднаш по неа, темата на „трансформација“ веќе ме беше ослободила да пишувам од аспект на омаловажувањи ликови и позадини. Сега ме засегаше таа двонасочна трансформација, кога синовите и ќерките на американските староседелци, понекогаш дури и на болен начин дознаваа дека тие „егзотични“ емигранти им го смениле идентитетот, исто како што и американското влијание довело до непредвидени трансформации кај оние што се дојдени последни од другиот дел на континентот, од Блискиот Исток, од Јужна Америка, од Филипините и од југоисточна Азия.

Mоите три романи од изминатата деценија, *Тој што до држи свеќот* (Knopf, 1993 г.), *Останави ми до џоа мене* (Knopf, 1997 г.) и *Пожелни ќерки* (Hyperion, 2002 г.) одговараат на прашања што мене ми се чинат како логично продолжување на истата тема. Сега, кога на овој континент е етаблирана една многу добро видлива „нова Америка“, како се прилагодува таа на подлабоките ритмови на Америка, дури и на една американска историја што на површината изгледа како да не го дозволува нивното постоење? Дејството во првиот роман е поместено во времето на колонијалната Америка од 1650-тите години и на претежното сивило од *Алово џисмо* од Хоторн му враќа едно делче од таписеријата на Мугал. Вториот роман го обработува наследството од Виетнам низ призмата на едно азиско сираче и најновите, ненамерни последици од глобализацијата, сето тоа прикажано низ стогодишната историја на едно репрезентативно индиско семејство, како овде, така и во татковината.

Сакам да расчистиме во врска со незаслуженото оправнување на американската книжевност, овој пат не на творештвото на ирски калуѓерки или индиски интелектуалци, туку на многубројни добронамерни напредни луѓе од Америка. Можеби мојата одбрана ќе звучи грубо и ќе биде погрешно

разбрана. Во 1970-тите и 80-тите слушавме многубројни критики од читателите (оние вообразените што рутински го поддржуваат творештвото на нобеловците) дека американските писатели – со неколку очигледни исклучоци – ги игнорираат огромните ужаси на XX век.

Нас, американските писатели, не критикуваат дека не интересира речиси ништо друго освен болните прашања сврзани со идентитетот. А ако во нашите романи воопшто и

стане збор за некаква форма на страдање, не обвинуваат дека тоа го правиме со тиранизирање и со завист. Автори и читатели од земји каде што за книга што ќе ја напишете можете да завршите и в затвор или во егзил, прашуваат од каде им на привилегираните авторитет да зборуваат за сиромаштија, за неправда и за корупција. Што знаат американските писатели за тоа како изгледа да си угнетен во поглед на традицијата, на семејството, на религијата, на државата, и како изгледа да ти ја окупираат земјата? Кога се обесправени, Американците одат на суд. Од домашната бруталност можеме да избегаме со развод. Никаквешите можеме со гласање да ги тргнеме од функција. Можеме да си купиме најмодерни медикаменти за да си ја олесниме маката и да си ја зголемиме сопствената вредност.

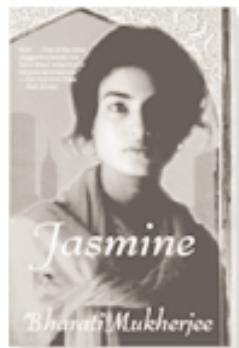
Дури и критичар од Јужна Америка или пост-колонијалните земји што гледа со извесни симпатии – што не очекува од нашите трговски центри да се појават еден Маркез или еден Солженицин, и не ја презира опседнатоста на издавачката индустриска индустрија во Америка со огромни заработка и промотивни турнеи што личат на циркус – ќе праша, „Америко, каде ти се загрижените и совесни писатели?“ Зар не се срамиш оти немаш еквиваленти на пост-воена Германија како што се Грас или Бол, белци од Јужна Африка како Гордимер и Кеце, Израелци како Гросман и Оз, или извонредните Австралијанци Малуф и Кенили? (Краткиот одговор гласи, да, ги има многу, и најголемиот дел од товарот на социјална и историска неправда паѓа врз нив, лично и асиметрично. Долгиот одговор гласи, погледнете под мазната, убаво негувана површина. Можеби зад тоа ситно разочарување се крие некоја тешка неправда.)

Со други зборови, што си сторил ти, како писател, за земји во кои нема ни демократски институции и традиции, ни лојална опозиција, ни слободен печат, ни независно судство, ни чесна власт? Каква одговорност чувствуваш ти како проден писател за земји што се угнетувани од колонијални сили, каде што владее војна, болести, верска и племенска нетрпливост, каде што се корумпирани полицијата, судиите, политичарите и новинарите, или за земји што се пренаселени, со ниско ниво на образование и хигиена, земји што се психолошки осакатени? Одговорот на ова е: многу мала. Како есеист, како загрижен граѓанин, како светски патник, многу сум свесна и за доброто и за лошото влијание на мојата земја во светот. Свесна сум за долгогодишната историја на

американско инволвирање и поттикнување на глобални сили што често резултирало со големи уништувања (или тивко и активно обесхрабрување, со што се постинува истиот ефект), и настојувам да зборувам, да постапувам и да гласам во согласност со тоа. Во земји во коишто нема сигурни инструменти за остварување на човековите права, писателите често мораат да се јават во војска, како сведоци од прва рака, или како последна шанса. Меѓутоа, во либералните демократски држави, со добро етаблирани институции, прозните писатели можат да си дозволат барем малку претпазлива доверба, да се чувствуваат слободни да ја величаат стекнатата слава на индивидуална свесност. Токму заради тоа ни Цојс, ни Пруст, ни Вулф, ни Боргес, ни Набоков не добија Нобелова награда. Веројатно заради тоа Варгас Льоса и Кундера и Оутс и Апдајк и Рот попусто ќе чекаат да ја добијат.

Hие не сме ни молчаливи кукавици, ниту сме несовесни; со извесни исклучоци, писателите претставуваат племе истомисленици. На меѓународно ниво сум сретнала сериозни писатели што се универзално скептични кон авторитети, иронични, и што покажуваат сожалување за загубените и забунетите. Тие се насладуваат на гротескното и апсурдното, ја ценат работата на другите писатели и ги прифаќаат различните сили што ја обликувале. Надин Гоример еднаш рекла дека сакала да пишува комедии на манирот – што било невозможно во атмосферата на угнетување во Јужна Африка. Сатијат Рей, филмски творец од Бенгал, сакал да прави фантазии, дури и научно-фантастични филмови, меѓутоа Калкута, со сите свои проблеми и со сета своја привлечност, не го дозволила тоа. Потрагата по релевантност и ангажман на писателот му одзема најмалку онолку колку што му дава.

Во времето кога пред 40 години пристигнав во Америка како аспирант на Универзитетот во Ајова, исклучителниот Филип Рот го objави својот прочуен есеј „Пишување американска проза“. Содржината на тој есеј и ден-денес е релевантна, зашто тој во есејот ги изложи најважните проблеми на новата генерација американски писатели: како може да се токми имагинацијата на поединецот со фриволноста, расипничката апсурдност, вулгарноста, насилиството и со бујната повторливост на американската култура? Со самото тоа што е толку чудна, таа уметност се подбива со секој обид да се создаде нешто ново. Тука и лежи најголемата разлика меѓу американската и сите други прози: овде ништо не е зададено, ниту е пак трајно; се подлежи да промени, на оспорување. Не постои ни историја, ни бариери, ни табуа, ни фатва ќе се крене, ниту пак полицијата ќе ви дојде на врата. (Или, да ги антиципирам забешките што оние колонијални терористи ќе ги искајат за вакви генерализирани тврдења – ако и ви дојдат на врата, а никој не вели дека никогаш не доаѓале и никогаш нема да

дојдат – барем имате начин да си ја истерате правдата.)

Многу писатели во светот се оптоварени со премногу зададени вредности, наследени реалности на незаборав, ограничени можности и стеснети хоризонти. Тоа ја збогатува нивната проза, ги зголемува изгледите, ама и ризиците. Американските писатели збунетоста ја искајуваат преку дива слобода, едно широко поле на спонтана импровизација каде што има големи шанси вашиот најпродорен удар да не може да се рамни со најновите ударни вести на СИ-ЕН-ЕН. Каков е тој луд сатиричар што ги осмисли изборите во 2000 година, каде што едно лошо направено гласачко ливче одигра улога во изборот на следниот претседател на Америка? Има ли некаде на друго место во светов таков комичен исход на настаните?

И какви би биле последиците?

Американската проза се создава во контекст на релативна невиност, реалност што истовремено лимитира и ослободува. Ако е американската проза на некој начин релевантна во светот, тогаш е тоа поради чудната невиност што ја воспева. Ова особено важи за прозата што ја создаваат емигрантите од Индија, зашто голем број од нас сме дојдени по културните и политичките војни на 1960-тите години и никогаш не ги очекувавме борбите за човекови права или отпорот на Виетнам. Ние имаме корист од големите страдања и хероизмот, и се уште никој не нё повикал да си ги платиме своите такси. Сé додека е тоа така, нашата невиност е привремена, а нашата слобода е сé уште ограничена.

Јас имав среќа мојот писателски живот да се совпадне со доаѓањето на други како мене – и да пристигнам овде само малку пред нив, на време да ги пречекам. Својата писателска кариера ја започнав со комични текстови – последица од наследството што ми остана од нормите на индиско-британското образование – зашто првите години на животот на една Индијка на овој континент изгледаа свежи и весели, алчни, амбициозни, исполнети со љубов, и чудни. Се чини дека бев сведок на некаков благословен интервал од една до две генерации во животот на една емигрантска заедница, пред сосем да исчезнат спомените на Старата војна, а со нив и кодексите и нормите што со илјадници години важеле за тоа како човек се изразува и го ограничува во тоа. Знам кога настапи таа промена кај мене. Во 1985 година, на околу 180 километри од брегот на Ирска беше погоден во лет авион на Air India со 329 патници и членови на екипажот што леташе од Торонто и од Монреал. До инцидентот со поставената бомба во Светскиот трговски центар, тоа беше најкрвавиот терористички чин на денешнината; сé уште е тоа напад врз авион што однел најголем број животи. Речиси сите жртви во авионот беа Канаѓани по потекло од Индија. Како и Калистани (Сики сепесионисти), извршители на нападот. Со некои од жртвите се познававме лично,

а жртви беа главно мајки со деца тргнати да го поминат летото дома. Во трагедијата настрада кремот на една генерација, првородената генерација во Канада. Доселениците од Индија, „малцинство за пример“ кај кои е стапката на криминал ниска, а стапката на достигнувања висока, беа првите во овој понов бран на современа бруталност што страдаа од масовен терористички чин на овој континент.

Со мажот ми напишавме истрага за оваа трагедија, *Taiga-sha и ūherorōš* (Viking-Penguin 1987 г.), и во текот на наши-те разговори со ужалените, со полицијата и со адвокатите, дури и со убиците и нивните симпатизери, засекогаш се смени моето сфаќање за придобивките на емиграцијата. Тоа не е ни духовито, ни литературно; тоа е една голема сторија што Американците допрва со децении ќе ја пишуваат. ■

Бараћи Мукерџи (*Bharati Mukherjee*), писацелка и професорка по англиски јазик на Универзитетот на Калифорнија во Беркли е јознаша и како прозен писацел, и како коментатор на оштешесливите шекови. Нејзин најнов роман е Пожелни ќерки (*Hypereion*, 2002 г.). Други нејзини романи се Тој што го држи светот (1993 г.), Јасмин (1989 г.), Сопруга (1975 г.) и Ќерката на тигарот (1971 г.). Нејзините кратки раскази се јомесешени во книга со наслов *Посредникот* и други раскази (1988 г.) и во Темнина (1985 г.). Освен романи и кратки раскази, таа ѝ има напишано и Тагата и теророт: мачното наследство на трагедијата на Air India, заедно со Кларк Блејз (1987 г.), и Денови и ноќи во Калкута, заедно со Кларк Блејз (1986 г.).

Мукерџи докторира во 1969 година на катедрата по англиски јазик и комартишвна книжевност на Универзитетот во Ајова. Во 1970-шите прерадала на Универзитетот МекГили во Монреал во Канада. Во 1980 година се преселила во САД, прерадала на још едни колеци, а од 1989 година наваму прерадала на Универзитетот на Калифорнија во Беркли. Подолемаш дел од нејзиното творештво претставува хроника на најразлични аспекти на искусството на емигрантите.

Родена е во 1940 година во Калкута во Индија, од родители со свои професии. Мукерџи се школовала со класично образование, како што ишешува во есејот юдолу, во британска традиција. Од 1948 до 1951 година нејзиното семејство живеело во Англија. Во 1959 година таа дипломирала на Универзитетот во Калкута, а во 1961 година станала магистер по англиски јазик и по сушара индиска култура. Нејзиното присуство на работилницата за писатели во 1961 година на Универзитетот во Ајова ѝ до сменило животот и таа целосно се сопредошочува на она што описекогаш сонувала да биде: професионален писацел. Мукерџи планирала да се враши во Индија; меѓутоа, за време на својот пресеј во Ајова, таа се запознала и се венчала со Кларк Блејз, канадско-американски писацел, одлучувајќи се да го остави своите роднини и да се врати во Канада. Еден кришичар напишал: „Мукерџи се ешаблира како мокен член на американската книжевна сцена, чиишто најдобри творби говорат за нејзината гордост со индискиот наследство, но ишто таа и за нејзиното претфаќање на Америка“.

Наоми Шибаб Нај

ЖИВОТОТ,
МИНАТОТО И
СЕГАШНОСТА
НА ЕДЕН
ПИСАТЕЛ

I.

Во централниот дел на Соединетите Американски Држави, во средината на XX век, голем број луѓе дошле од некое друго место и се мислеле како да се снајдат.

Француските Канаѓани патувале на југ до Сент Луис

во една голема, расклатена кола, преполна деца и хемпери. Пријателското италијанско семејство во дворот засадило малечки, тркалезни дрвја. На новите дојденци им кажувале каде има да се купи најдобар зеленчук и семе. На една испукана улица без тротоари, многу семејства си подигнале скромни домови, си ги распакувале лажиците и машините за шиење, и пред зајдисонце се измешале со другите луѓе надвор. Пред да се стемни, се изгледало како некој нежен сон, со воздух исполнет со различни акценти и миризби. Фармерите со органски фарми таму подолу по улицата ги опишувале своите баби и дедовци, емигранти од Германија, што сонувале да имаат своја земја во Новиот свет.

Погледнав наоколу. Дали е ова нешто ново? Мене секогаш се ми изгледаше старо.

На шест години почнав да пишувам песни за да го видам она што веќе постоеше. Зачинети и претопени акценти.

Каде се Индијанците? Се некој не беше тука. Ги чувствувајќи во карпите и во дрвјата, во длабоката река што се вика Мисисипи, индијанско име, како тивко тече удолу.

Татко ми, Палестинец, допатувал во Америка во 1951 година на брод и своите избледени панталони од Церико

ги фрлил во вода непосредно пред бродот да пристане во Њујорк Сити. Што ќе му се стари панталони ако почнува нов живот? Како студент стипендист, тој барал да го испратат на факултет „во централниот дел на Америка“ оти сметал дека оттаму ќе може секаде лесно да стигне. Немал никаква претстава колку е голема таа земја. Ќе минат многу години додека тој да ја види Калифорнија.

Кога пристигнал, немал поим дека ќе се ожени со Американка (од германско-швајцарско потекло). Америка била полна изненадувања.

Иако многу тажел по својата татковина и секогаш ќе мечтае за неа, тој со ентузијазам се нурнал во својот нов живот. Раскажуваше чудни народни приказни од Блискиот Исток и пееше на арапски. Ние јадевме *hummus* додека другите околу нас јадеа хамбургери и шпагети. Татко ми ја сакаше Америка поради нејзиниот оптимизам и поради тоа што му пружи добре дојде како и на милиони други емигранти пред него.

Сé беше можно во Америка – не беа тоа само гласишта, тоа беше *висшина*. Може нема да успее да се збогати преку ноќ, но можеше да продава осигурителни полиси, да увезува шарени подароци од целиот свет, да отвори мали дуќанчиња, да стане новинар. Можеше да прави *sé*. Тоа беше огромното задоволство што оваа земја им го пружаше на сите и тој ја чуваше во срцето и ја оправда нејзината доверба. Се застапуваше за Америка и беше горд што стана нејзин државјанин, иако кога дошол тука не планирал да стане државјанин на Америка. По извесно време, по кратко време, Америка ти се пика под кожа и ти влегува во крвта, станува дел од твојата слатка мелодија и историја, и сакаш да ѝ припаѓаш, како што и таа дозволува толку многу нешта да ти припаднат тебе.

Мажка ми, која растела во американско семејство со многу строг татко лутеранец, и со срамежлива, потисната мајка, беше подгответена да го осети вкусот на големиот свет – нови рецепти, нови идеи! Посетувала уметничко училиште и учела заедно со некој од најголемите сликари на XX век. Нé носеше на состаноци на квекерите и на Здружението Веданта, каде што ние го обожававме Свами Сатирака-

шананда и со години на неговиот роденден заедно со него јадевме сутлијач. Оdevme во модерна црква отворена за сите, наречена Единство, која проповедаше дека секој пат што ќе го избере човек во животот е чесен пат. Иако растел како муслиман, татко ми доаѓаше со нас во овие светилишта.

Моите родители се согласуваа околу најважните прашања – многу патишта водат до вистината. Всушност, има многу вистини. Зошто да се правиме како да не е така? Ниеден пат не е единствениот пат. Сите оние што тврдеа дека е само една религија или култура онаа „вистинската“ се залажуваа и беа смешни. Завршија дните на племенското општество и праведната ексклузивност, станаа застарени. *Mora* да завршат. Сега веќе се мешаа граѓани од сите земји во светот за да можат разумно да преживеат. Патем ќе научат да ги почитуваат другите луѓе, особено оние што не се како нас. Тоа беше очигледно, суштинско.

Иако во Америка се уште се одвиваше процесот на интеграција, многумина веќе одамна знаеа дека сме сите ние поврзани. Дека кога ќе кажеш „еднакви права“ и „правилен процес“ тоа се однесува на секого. Само што на официјалниот систем му требаше повеќе време да фати чекор. Со години често наминував во тоа скромно маало и видов дека е ВИСТИНСКИ измешано, црни и бели семејства живеат едно до друго онака како што и јас посакував кога бев малечка.

Секогаш беше тешко да се сфати каде ги влечат луѓето своите граници.

Можеби почнав да пишувам, едноставно, за да видам каде сме – мојата прекрасна група страсни ликови – што имаат свои потреби, надежи, свои посеви, свои очекувања – во нивниот централен заплет, во нивниот централен град. Дури и името на училиштето каде што учевме беше централно. До ден денешен, тоа е сериозно училиште со црвени цигли, старо и горделиво. Свеченит лик на Џорџ Вашингтон се уште стои во ходникот. Имав обичај да се загледам во неговите очи и да се прашувам. *Дали си spreken со својата земја?*

Што значеше тоа да си во центарот на збиднувањата? Си велев, *ова е само една земја, ова не е соишт свеќ!* *Престанан да си мислиш дека си многу важна!*

Меѓутоа, деталите на секој беззначаен ден со својата слатка кратковечност за мене беа клучни и скапоценi. Ситните нешта што другите ги превидуваа мене ми се гледаа како вистинско богатство и како патокази. Ги запишуваа за да не ги заборавам. Не почнав да пишувам зашто си замислува некаква „идна кариера“.

Мене никој никогаш не ми рекол, *тоа не смееш да го кажеш. Тоа шака не смееш да го кажеш.*

Пишував со жолти моливи на парчиња хартија, на опачината од книжните ќеси. Понекогаш своите песни им ги читав и на други. Една наставничка ни рече, „Вашиот глас ќе биде вашата најважна алатка“ и јас ѝ поверував. Оdev на училиште, а кога ќе се вратев, дома ме чекаа зборови.

Набргу почнав да пишувам на маргините на работните тетратки, на работите на тестовите по математика. Си играв со зборови, ги преместував и ги преурдував. Поезијата за мене беше прекрасна поради сиот тој простор што ја опкружува. Пишуването за мене беше начин да се закотвам, да видам што нё држи долу.

Во тоа маало, во таа шаренолика, миризлива мешавина на истории, лутето едни на други си сакаа добро, си разменуваа новости, си замислуваа дека во дните што доаѓаат ќе се случуваат убави работи. Никој немаше многу пари, но сите имаа надеж. А јас ја имав библиотеката, што беше подобро од сандак полни злато. Рабиндрнат Тагоре, великиот бенгалски поет, пишувал како ги става зборови во малечок чамец и ги праќа да пловат по потокот, размислувајќи дали некој на некое „далечно место“ можеби ќе ги прочита и ќе знае кој е тој. „Јас знам!“, викав преку морето. „Јас те позанавам и ми се допаѓаш! Јас сум твојата пријателка во овој далечен крај!“

Истиот одговор го извикав и за Маргарет Вајз Браун, Емили Дикенсон, Волт Витман, Карл Сендберг, Лангстон Хјуз, Вилијам Блејк, Луиз Меј Алкот, за јапонскиот поет Башо. Списокот стануваше се подолг и подолг. Постојано бев гладна да чујам гласови што доаѓаат преку океанот, тие загадочни и значајни светови за коишто слушавме. Со читачтвото, имав чувство дека е мојот хоризонт многу поширок од просторниот хоризонт. Тоа што откриј списанија што ги повикуваат децата да пишуват значеше дека некој што не го познавате таму некаде ве слуша. Ако ви ја објават песната, вашиот свет ќе порасне поголем од сето она до каде што ви досега погледот.

Меѓутоа, самото пишувanje претставуваше мок, секојдневна декларација на независноста, со која велите, јас ѝ припаѓам на целата оваа величествена шареноликост и на оваа сложена текстура, но јас не сум тоа. Јас сум повеќе од сето тоа. *Исчио и џи.* На таа страница се е можно.

Ќе излезев од кругот за да гледам што се случува. Ќе бев набљудувач, некој што го документира она што е ситно и заборавено. Во ушите ми одекнуваше тоа што ќе се кажеше и ќе се заборавеше.

Пишуването беше начин да се забави времето, да се зграпчи еден момент и едно парче простор на земјата, да се погледне ВНАТРЕ во нештата, не само да се посматраат. Да ги гледавме само површинските појави на ситуациите, можевме лесно да се почувствуваат одделени од другите. Кога размислува за подлабокото значење или за импликациите, за метафоричните можности на било која сцена, човек може да открие бескрајни блескави и поврзани нишки.

Деталите што ги бележев не мораа да бидат значајни или драматични – можеше тоа да е скришното место меѓу боровите, миризбата на кедровина на плакарот на баба ми, тажните, заборавени улички, мајката на другар ми во инвалидска количка која ми раскажуваше за храброста, цушењето на дрвјата, корпите со вишни од кои правевме пити,

учителката што повеќе од 50 години си ги сакаше своите ученици и ни кажа никогаш да не престанеме да веруваме во својот глас, детето од соседната куќа на кое, кога имаше седум години, му кажаа дека нема да порасне. Таму бевме кога неговите родители им го соопштија тоа на сите во соседството. *Toj нема да ѝорасне.* Кога го кажаа тие ова, тој стоеше со нас и јас проникнав во длабочината на неговите тажни очи.

Каде можете да зачувате вакви информации ако не запишувате?

Се разбира, во спомените, но јас сакав да имам можност пак да се навратам на нив, да размислувам за нивната резонанца, да ги држам в раце, да ги гледам.

Имав потреба да дознаам повеќе за тешките работи: за неисполнетиот копнеж, за депресијата, за разочарувањето, за стравот, за конфликтот.

Да беше пишувањето штека, мене ќе ми требаше помош во одењето.

II.

Одамна бев дете, но сè уште се чувствуваам поблиска со децата отколку со возрасните. Што ли е тоа во начинот на којшто гледаме на работите како деца што и натаму продолжува да нё води, дури и кога очите ќе ни се изморат, дури и кога сме чуле доволно лоши вести за да легнеме и да се стуткаме?

Дали лубето ги оствариле своите најубави сништа за тоа каков може да биде човекот? Дали доволно си помагаме? Колку често навистина ги слушаме другите што зборуваат? Дали сме постојано премногу заинтересирани да го дадеме своето мислење, дури и додека зборува некој друг? Дали алчноста ни влијае врз преголем број одлуки?

Зар не треба секоја недела да откриваме барем по еден нов глас?

Американските писатели многу патуваат низ Америка. Патуваме и низ други земји, зборуваме, слушаме, откриваме писатели за кои сакаме да дознаеме нешто повеќе. Кој можеше да си замисли дека писателите ќе бидат такви номади? Добиваме покани да зборуваме пред студенти, да држиме говори, на присуствувааме на конференции.

Јас посетувам едно прекрасно уличиште во Бахраин, каде што едно девојче ми го пишува најубавото писмо што сум го добила по долго време. Таа вели, „Што ви е вам тешко?“ Безмлаку цел ден ми е потребен за да ѝ одговорам.

Тешко се доживува немањето волја да се комуницира. Мораме постојано меѓусебно да се поттикнуваме да го користиме својот глас во тешки ситуации. Дали ќе имавме толку многу насилиство во светот да веруваа повеќе лубето во Моќта на гласот?

Ние пистелите во Америка се чувствувааме среќни што некој сака да нё слуша – на крајот на краиштата, ние имаме многу кратка историја. Се чувствувааме среќни кога седиме така со молив и хартија в рака, зјапаме и размислуваме. Ова секогаш бил мојот најубав сон за иднината. Во мојот сон немаше компјутери, но и тие ни станаа сојузници.

До ден-денес никој ми нема речено, *не смееште го ѝо кажеше ѝоа.* Можеби ми рекле, *ви благодариме, но не сакаме да ѝо објавиме ѝоа,* или, *ова бездруго може да се дограмоши,* но не ми рекле, *ова не смееште го ѝо кажеше.*

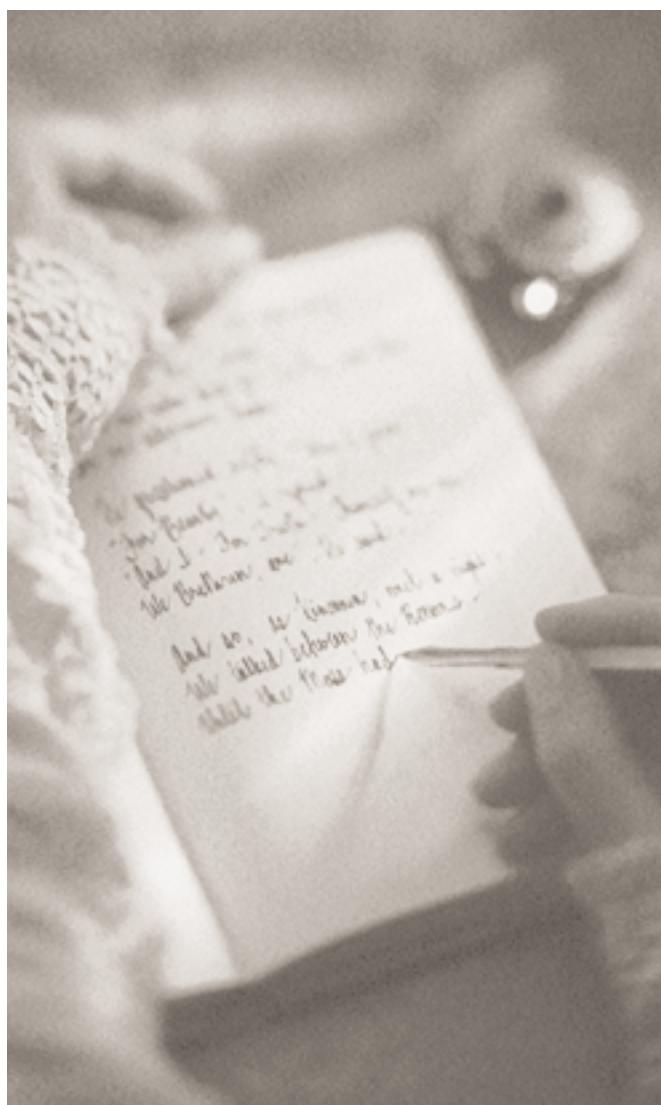
Слободата на говорот е најголемиот подарок што ни го дала Америка на сите нас и јас секогаш ќе го чувам и ќе продолжам да ги потсетувам лубето на него оти понекогаш, ако е нешто ваше засекогаш, не сте ни свесни дека го имате.

Чувствуваам одговорност да говориме во свое име и во името на оние на кои им значиме нешто. Преведувањето отвори толку многу светови меѓу земјите – наша привилегија и одговорност е да се читаме еден со друг.

Секаде сте во центарот.

Тоа не смееме да го забораваме и мораме така да живееме.

Во последниве години, американските писатели имаат напишано или уредувано книги за култури што воопшто не ни биле нивни. Животот во латиноамерикански кварт во

центарот на Сан Антонио, во Тексас, ми даде една култура што не ми е во крвта, но која многу ми значи. Можеби требаше да живеам во латиноамерикански град за да сфатам што навистина значи да си Американец од арапско потекло – колку е скапоцен тој спектар на вкусови, на колку многу начини тие се преплетуваат и се претопуваат.

Еден афро-американски новинар неодамна ја заврши својата колумна во весникот за цела една серија локални корејски трагедии со зборовите: „Не смееме да заборавиме: сите ние сме Корејци.“

Една сцена од пред неколку недели.

Сцена: вториот Поетски фестивал на реката Скагит, во Ла Конер, во сојузната држава Вашингтон, час и половина северно од Сиетл, крај блескавите водни канали што водат до острвите наречени Сан Хуан и до китовите преселници.

Членовите на племето Свиномиши (староседелци на Америка – таканаречените американски Индијанци што постојано ги барав кога бев дете) прибираат огромни суви дрва на циновските огнови во нивната света куќа на чадот, каде што стотици луѓе седат на голи дрвени седишта за да ги слушаат поетските читања.

Вечерва, староседелското американско племе приготвува свеж локален лосос на скара, големи казани со грав и пречекуваат стотици луѓе на вечера. Јадеме сите заедно на долгите маси во куќата од другата страна на улицата каде што се одржуваат средби.

Поетското читање таа вечер почнува со звуките на тапани и со пеење. Оние што имаат астма седат близку до вратата за да не вдишуваат многу чад. Една Свиномиши старица, од преку 80 години, со шал на грбот, станува и во знак на добре дојде почнува да раскажува една приказна.

Тука се Пат Мора (Латинка), Ли-Јанг Ли (Кинез-Американец), Едвард Хирш (американски Евреин), Џој Харцо (американски староседелец), Кертис Ламкин (афро-Американец, кој додека ги чита своите поеми свири на народни африкански инструменти), Колин МекЕлрој (афро-Американка), Мадлена ДеФриз (преку 30 години била калуберка, а потоа го напуштила редот), и духовитите Томас Лукс и Дејви Ли, кој пишува на обичен, секојдневен јазик како што се говори во малите гратчиња. Фестивалот изгледа како повторна средба на блиски луѓе, зашто сите ние претходно сме се запознале и сме ги читале творбите на своите колеги, а мокта на комуникацијата ја цениме повеќе од се.

Ги гледам поетите и слушателите од најразлични возрасти во овој огромен зачаден простор и си мислам, *невероятно*. Секој глас е добре дојден. Никој не вели, користете го мојот стил. Си мислам, *ова е моешо вшоро семејство*. *Семејството што ме посии*. Светот на зборовите ми помага на изработам мапа на оваа загадочно живеење. Колку се разликуваме сите ние во оваа наша ексцентрична земја, во која живеат луѓе од различни раси, а за тоа време нашите трагови оцртуваат пејзажи, култури и истории.

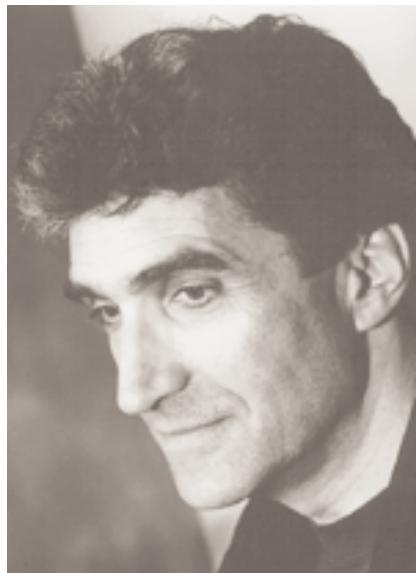
Ако треба да изберам еден збор со којшто ќе го опишам овој свет, тоа ќе биде зборот *прифаќање*.

Во семејство чиишто гласови нашироко се слушаа, никој нема да остане исклучен. Ме слушате? Малечките чамци пловат накај вас. ■

Наоми Шибаб Нје (*Naomi Shabab Nye*) распела во Сен љ Лус и во Ерусалем, а сеѓа живее во Сан Антонио, во Тексас, со сопругот Мајкл Нје, фотограф, и со нивниот син. Таа дипломирала на Универзитетот Тринити. Меѓу нејзините најнови книзи се и 19 варијанти на Газела, Дојди со мене: песни за едно патување, и Гориво (песни); и Хабиби (роман за млади, добијник на 6 најдобри за најдобра книга). Како ќерка на шаткот Палестинец и мајка Американка, таа била уредник на шеши најрачници и поетски антологии за младиште, Ова исто небо, Дрвото е постаро од тебе, Просторот меѓу нашите чекори: песни и слики од Близкиот Исток, Што загуби? и Солење на океанот. 28 години работи како гостин-инсталатор во училишта и во разни средини, често јајува во сирансиво со програмата Американска уметност на йорданешната Информација на агенција на Соединетите Американски Држави. Добијник на сийенџијата Гугенхайм и сийенџијата Witter Bynner на Конгрес-наша библиотека, таа е сеѓа член на Националиштот совет на National Endowment for the Humanities.

Роберт Пински

Растев во град каде што еден од моите дедовци имаше многу познат бар – наспроти Градското собрание, тоа беше место каде што пије политичарите и полицајците. Кога имав десет години, началник на полицијата во Лонг Бранч беше човек што во 1920-тите години работел кај дедо ми, во времето кога бизнисот со алкохол бил забранет со

закон. Другиот мој дедо ги бришел прозорците во повеќето дуќани во Лонг Бранч во Њу Џерси. Татко ми, оптичар, бил познат локален спортист, а исто така бил прогласен и за најубавото момче во својот клас во гимназијата во Лонг Бранч, каде што се запознале со мајка ми додека учеле таму, а таму учеле и моите тетки, вјуковци, стрини и чичковци, братучедите, а исто така и јас, брати ми и сестра ми.

На такво место има приказни. Тие приказни како да лебдат во воздух – дали му се случило тоа на татко ти, или на некој за којшто тој чул, дали се случило тоа во неговата или во некоја друга генерација? Како да се живи тие приказни, а лутето се само нивна привремена амбалажа, со други зборови, тоа е форма на поседување од страна на починатите. Pleasure Bay е дел од Лонг Бич во близина на улицата каде што живее пониската средна класа, на којшто живеевме и јас и татко ми како деца (куќите се во истото маало):

НА PLEASURE BAY

Во врбиште долж реката во Pleasure Bay
Пее еден дрозд, николаш испаѓа фраза двайшти.

Тука, посред боровиште штото се на сртана од улицата

Во 1927, началникот на полицијата

И ѕ-ќа В. заедно се самоубија,

Седнаш на бродот. Стари цврсти кујови

И подводни парчиња малшерисани џелли

Како делчиња од сложувалка расфрлани на дношто

Каде штото беа шемелиште на хошелош Прајс и на Теашарош.

Тука бродовиште свиреа по драмаши за да знае чуварот
Да маневрира со челичниот мост. Тој лежнуваше на

започанникот

Како кашашан во колибата кајшто се чува ојремата

И мостото сиенкаше и до вртеше на средношто
присашаниште

За да ѝ јуши да минаш. Среде лешо
Две-шри коли чекаа на челичната мрежа

Извлечени на сртана, штото можеби ќе го забележеше
некое деше

Име на крмата испишано со црно-златни букви на бела
позадина,

Водна птица, Patsy Ann, Не вознемирај,

Безделничарот. Ако пренесуваше бродот виски,

Мостот со трескот се спушташе штотом штој ќе поминеше

И шак се креваше за малиот број на крајбрежната стражка

Бавно како сончев часовник, и секојаш на юлата се
заглавуваше.

Насилот беше цел, но се ојвораше како свртница,
додека реката си правеше юш меѓу доковиште.

Николаш испаѓа фраза двайшти, дроздот ја исполнуваше

влажната автустовска вечер во близина на заливчето

Со јозајмена музика штото ја комбинираше и ја менуваше.

Водни коњчиња и муви, жаби во јаркиште, две шела
Нејдовижни во ојворената кола меѓу боровиште,

Сребрена ѕриказна. Тенорот во хошелош Прајс,

Во кловновски коситим, ја разоткрива јагаја на собрана

Во јанелиште на јаката и на ракавиште, ѕрејерат
високите јонови

Штото јагаја како свештина врз шемна вода,

Завршиште фрази на аријата, изменети и бледнеат.

И по еден миг молк, скандирање и айлауз

Што се слуша во кукиште преку реката,
 Некој во јубликаата јлаче како да се прештойил
 Внапре во музиката. Никогаш не е исто.
 Во Берлин керкаата на еден англиски лорд, заљубена
 во Адолф Хитлер, кога го запознала. Таа го премезела
 Станош на еден џар,
 Послари богојави Евреи. Тие ја превежувала војната
 И се селаш овде во Беј, сирајата дама
 Дава часови тој шујано, но целиот свет се врши
 Го газаш тројејшто довека девојката и висок нацистички
 официер
 Го преглавувааш мебелот, стапакените прегемети, сликиште,
 Елеантината приказна што беше нивна, а седа
 Е нејзина. По неколку месеци Англичините
 Влезаа во војна и таа се засирела во еден парк,
 Збунета девојка од високата класа, живоштот ѝ проеѓа
 Во живоштот на други луѓе или на друго место.
 Одземањето живош – началникот и ѕ-ѓа В.
 Се самоубија за да осстанат заедно, како локални духови.
 Последен ћршт бакнези, буренецето на револверот,
 Тријејшто на споредата што може да ја чуе некое дете
 И дојду да ја запаметиш, глосови во џрскиште,
 Песна во врбиште. Од другата страна на реката,
 Блед шрејеш на музика, драматични и љубовни исташа
 фраза,
 Варира и расеје. Преку високиот нов моси
 Светкање на сообраќајот најдома од џркиште,
 Со еден брод што минува по мостот, нападвор
 Незабележан низ Pleasure Bay кон оѓворено море.
 Тука луѓето ситеја да го гледаат џејтарот
 Како гори на водата. И цела таа покривниот џарниште
 бродови
 Неуморно фрлаа млазеви вода во пламенот.
 Јупријата, џиласири и грети што се чадат.
 Со недели црна смрдја на јајленосано, урнатините се веќе
 Најштетни со вода. Кога ќе умреш
 Лебдиши близку до шаванот најсвештото џело
 И едно време ги њосматраши ужалениште. Уште неколку дена
 Лебдиши најглавиште на оние што си ги знаел
 И ги гледаш низ самрак. Како што се стемнува
 Се одглечуваш и си го наоѓаш патот кон реката
 И ја превезуваш. На другата страна, вечерен воздух,
 Брби, миризбаја на реката, и цел куј
 Заспани џела на бредот,
 Некакво ѹеене што дојгаа оштакај џрскиште
 Што ќе вика уште ѹонајре во мракот.
 Лежнуваши и душкаши едно џело, рацејши и нозејши
 Стежнашти во сонош желено ќе ојфаќааш
 И водиште љубов довека јуваја душа се прелева
 И си го њородорува излезот од џебе и се премесијува и се
 прелева
 Долу во штоа друго џело, а што
 Го забораваш живоштот што си го имал и љубовни
 јочнуваши

На истоишти крстотојааш – можеби како дете што минува
 Низ истоишто место. Но, никогаш драматичниот џај.
 Овде, во светлината на денот, драздош на врбата,
 Новошто кафеанче, со џераса и со џревник,
 Жаби во отворите каде што беше џдовижниот моси –
 Можеби џука си минал преку реката
 Кога беше само дух, во Pleasure Bay.

Што да мислам за начинот на којшто историската града-
 ција на нацизмот влегува и излегува од оваа поема? Дали
 можам да го отфрлам стереотипот на Американците што
 живеат без резонанца на историјата, самозадоволни со се-
 гашноста како деца, со неразумна, необмислена арганција?
 Покажувам тенденција да размислувам за минатото, но тоа
 не е баш којзна каква одбрана: има ли нешто понеистори-
 ско од чувствата на носталгија?

Се надевам дека мојата поема говори за загубата, а не за
 носталгијата, дека тенорот што пее италијанска арија, исто
 како и урнатите пиластри на театарот, сугерира историска
 димензија на загуба. Малите нешта го прават тоа: во поемата „Песна на порцелан“ на Чеслав Милош, поема за живо-
 тот во Полска непосредно по Втората светска војна, во која
 беа убиени милиони луѓе, кога секое семејство тажеше по
 некој свој, а Варшава беше во урнатини, Милош пишува:

Од сите нешта што се скршени и изгубени,
 Најмногу ми е мака за порцеланот.

Се сеќавам како еднаш на Беркли некој ја иссвирка оваа
 поема. Мислам дека тој што го стори тоа повеќе ќе сакаше
 Милош да кажел дека од сите скршени и изгубени нешта,
 најмногу му било мака за Евреите.

Само, немаше потреба тоа да се каже, а на тоа, исто така, ќе му недостигаше историската димензија на скршениот порцелан, производ на стара Европа што се сметаше себе
 за цивилизирана, што прташе овчарки на шолјите за чај и
 што самата себеси се распори и се искина на парчиња.

Такви прашања поставувам за мојата поема, и провоцирам
 таква прецизна споредба за неа, делумно во светлината на
 една нова национална загриженост што има свој датум. Во
 првите недели по 11 септември 2001 година, еден љубезен
 читател на моето творештво ми предложи дека би требало
 некој американски поет да измисли име за самоубиствените
 напади што ги претворија боините 767 во населено оружје,
 удирајќи во кулите на Светскиот трговски центар и во зградата на Пентагон. Но, дури и така набргу по тоа што се
 случи беше јасно дека тие настани веќе добиле име. Тоа
 име е датумот, утврдено со шокиран консензус, вон желбата
 на писателот, зашто е вон официјален декрет.

Можеби е ова за нас нешто ново. Европските улици и
 плоштади, и оние во Јужна Америка, добиле имиња според
 датуми, а нашите не. Има земји во кои дури и имињата
 на месеци, во изрази како „тој октомври“ или „тој август“,
 раскажуваат цела многустраница приказна за јавната суд-

бина, една ракатка катализма и срам, хероизам и пизма.

Освен Четврти јули, таквото именување со датуми не прераснало во американски граѓански стенограм. Окrvавените премини на нашата Граѓанска војна имаат имиња според местата: Антиетам, Гетисберг, Шило, Андерсонвил. Борбите на нашето работничко движење и борбите за граѓански права носат имиња на своите протагонисти: Сачо и Ванцети, Роза Паркс, Чени и Швернер. 22 ноември има некаква сила – и нумеричката симетрија на 11/22 што лесно се помни – но значењето на тој ден што во 1963 година се чинеше како загуба на големи политички и културни надежи, стана нешто лично или семејно, клучен настан во нашата национална иконографија, повеќе прашање на симболи отколку на реалности. Само четирите цифри од 1968 година, годината на атентати, на безредија, и претседателската трка што предизвика и трагедија и фарса, можат да имаат таква трајна емоционална сила што буди епски спомени од обичниот лаконски запис на календарот. Во периодот од 1776 година па сé до денешен ден, 1968 година е најблиску до статусот на збор каков што имаат 1789 и 1848 година (години на револуции во Европа) и 1914 како зборови. „Велигден 1916“ на Јејтс не звучи како американски наслов. Можно ли е ние во Америка да се срамиме да ги користиме датумите и годините како споменици поради некакво интуитивно национално претпочитање на нејасниот, вонвременски рај на носталгичното?

Нерадо се судирам со таква можност. За себе сметам дека од своето детство наваму сум испил малку историја. Едно нешто за што сум прикриено суетен е тоа дека отсекогаш сум имал усет за минатото, дека сум таков роден – иако е тој рудиментиран и како на соне, та ме прави како да сум дете во кола што гледа како се врти подвижниот мост, тој функционален прекин на патот, како што, можеби, поезијата функционално ја прекинува линеарната концепција на времето.

Моите прадедо и прабаба биле Евреи емигранти од источна Европа. Можеби таа доселеничка приказна носи некаква инхерентна желба да се избришат датуми и конкретности. Како и дивџациите на Фокнер, идни основачи на династии, така и емигрантите – можеби токму емигрантите Евреи – напати му вртат грб на минатото.

За многу Американци, нашата најцентрална поучна историја, нашата речиси епска историја за она што во ренесансата се нарекувало „вистинска историја“, односно поучна или инструктивна историја, е приказната за тоа како е можно да се стане Американец за времетраење на една генерација или помалку. Значителен дел од расната поделеност во нашата земја е сврзан со контрастот меѓу таа приказна и приказната за африканските робови, на кои тој процес толку долго време им беше оспоруван што дури од неодамна сложенката „афро-Американец“ срамежливо се проби во нашиот јазик.

За мене како дете, историјата на еврејските емигранти, како и на други групи, беше испреплетена со исклучител-

ната историја на мојот град. Дозволете ми за момент да бидам она што Италијанците го викаат *campanilista*, патоказ до локалните камбанери и слично на нив.

Абрахам Линcoln бил во посета на морското одморалиште Лонг Бранч во Њу Џерси. Во Лонг Бранч, познати коцкари од XIX век им давале донацији на противпожарни компании што ги носеле нивните имиња, како што скротени еминенции им давале донацији на колеци. Во Лонг Бранч, спортистот Дајмонд Џим Бреди ја забавувал Лилиан Расел, возејќи ја в самрак крај океанот во еден од првите модели на електричен автомобил, каде што кристалниот дел во кој седеле патниците бил осветлен, а делот кај возачот бил во темница, така што крупните, екстравагантно облечени љубовници се гледале како да се наоѓаат во некој излог на подвижна стоковна куќа. По нив одела бесшумна парада од три резервни возила во случај главното да откаже, секое со свој возач.

На истата таква прошетка, претседателот Грант одел со брзи коњи. За да ја привлечат помодарската толпа на шеталиштето на Лонг Бранч, од списанието *Hargre's* го ангажирале Винслоу Хомер, чијашто извонредна слика „Лонг Бранч, Њу Џерси“ се наоѓа во Музејот на убави уметности во Бостон. Во еден јуни, исполитизираниот лудак Гито го застрелал претседателот Гарфилд на една железничка станица во Вашингтон кога тој бил тргнат да оди на одмор во Лонг Бранч. Гито го демнел претседателот во црквата во Лонг Бранч што е сега позната како „Црквата на шест претседатели“. По пукането, Гарфилд со недели живеел во жештината на Вашингтон, додека го тормозеле лекари што сé уште не знаеле за сепса, желни да се прослават со тоа што со своја рака го барале куршумот заталкан некаде во раните на Гарфилд. Мочуриштата на реката Потомак станале извор на маларија, па за да се избегне немилосрдната жега, претседателот го кренале на душек и покрај бескорисните муслински чаршафи натопени во ледена вода и зачести во Белата Куќа го префрлиле во специјален вагон полн со лед и специјални пружини. Вагонот патувал крај морскиот брег сé до Лонг Бранч, каде што лутето цела нок работеле на поставувањето спореден колосек од станицата Елберон до куката крај брегот. Лутето од хотелите на работниците им носеле кафе и сандвичи, а споредниот колосек бил завршен на време за да може Гарфилд да се пренесе, сé уште на истиот душек, од вагонот до куката, каде што ги минал своите последни недели во спокојството на атлантското ветре.

Би можел уште да раскажувам. Такви се нишките на провинцијалната историја за непоправливиот *campanilista*. Вториот славен период на градот бил во првите децении на XX век, кога тој станал познато прибежиште за семејствата од средната класа од Њујорк и од Филаделфија. Патниците од Њујорк пристигнувале ноке со бротчиња на театар и на вечера крај морето во хотелот Прајс. Голем број од гостите биле Евреи или Италијанци, како и тамошните трговци. Благодарение на тркачката патека што ја

споменувам во „Во заливот на задоволството“ местото имало посебен шарм.

Кога бев дете, градот беше изгубил и од својата слава од XIX век и од просперитетот на 1920-тите години, така што во 1950-тите се држеше на едно запуштено шеталиште изградено врз греди облепени со школки, детски игралишта, тркала на среќата, флипери и киосци со карамели. Летните одморалишта преку годината се елегични, а одморалишта на кое му поминале најдобите денови е двапати поелегично. „Градот не е она што беше порано.“ Раствор со оваа резигнирана реченица исказана со заедничка воздишка, но извесна несмасна поводливост во мојата интелигенција ми оневозможуваше да правам разлика меѓу опаѓањето на бизнисот и смртта на претседателите.

Барот на дедо ми Пински, таверната Бродвеј, се наоѓаше во истото маало каде што беше и хотелот Гарфилд-Грант. Граѓанската, историска репутација на поконите претседатели по кои се уште елегантниот хотел го беше добил името, во мојата свест се претопи со името „Бродвеј“, што како да се протегаше од Менхетн па се до вратата на таверната, со мирис на алкохол. Пред барот, во времето на процутот во 1920-тите години, смесен бизнис бил недозволениот шверц и

дистрибуција на алкохол. Приказните за гангстерските дејнови се испреплетаа со приказните за времето кога летната Бела Кука била во нашиот град.

Таквото нејасно, замаглено и временски неизразено минатото се чини како да претставува спротивставеност на датуми. Меѓутоа, општо е познато дека и датумите, на крајот на краиштата, се сентиментализираат, политички се експлоатираат, се искривуваат, се распоредуваат така што од нив се прави розова шекерна пена или се концентрираат во убиствено оружје. Приказната за љубовниците, првиотијалците Паоло и Франческа, во нивниот кабриолет, приказната за парот што преживеал, имињата на чамците, аријата, театарот крај реката – сите се тие историски, сите доаѓаат од мрачни или блескави извори од горното течение на реката, сите вкоренети во нашите желби и задоволства, како и во она што Вилијам Шекспир го нарекува „бездатумната ноќ на смртта“. ■

Pобер Роберт Пински (*Robert Pinsky*) ја предава на проПрамата за суштиот јазик и пишување при Универзитетот во Бостон. Тој е уредник за поезија на списанието Табла за пишување што изледува на иншернет, и исто така чишта поезија во емисијата Вести со Џим Лехер на јавнаша телевизија.

Дожд во Џерси, најновата книга поезија на Пински, излезе од печат во 2000 година, во издание на Farrar, Straus & Giroux. Една друга негова поетска збирка, Очекуваното тркало: нови и собрани песни 1966–1996 доби номинација за Пулицеровата најголема и е добијчик на најголемите Lenore Marshall и на Ambassador Book што ја доделува Унијата на англошкото говорно подрачје (English Speaking Union). Исто така, добијчик е и на наградите Shelley Memorial, William Carlos Williams и Los Angeles Times Book, како и на најголема за превод Howard Morton Landon за својот превод на Пеколот на Данте, што се смета за класика на поезијата. Член е на Американска акаадемија на уметностите и науки и на Американска акаадемија на уметностите и книжевностите.

Пински е еден од уредништвото на Омилените поеми на Американците и на Јононовата Поеми што треба да се прочитаат, антологија најчесто настапааа од неговиот проект Омилена поема. Меѓу неговите прозни дела се вклучуваат Звуците на поезијата: краток водич, и неодамна објавената Демократија, култура и гласот на поезијата.

За време на својот мандат како поетички лауреат на Соединените Американски Држави од 1997 до 2000 година, тој го создаде проектот Омилена поема со цел да го документира, да го промовира и да го величи месецот на поезијата во американската култура. Покрај антологиите, резултатот од тој проект се и 50 видео сејменти на Американци што читаат и зборуваат за поемите што ги сакаат, како и веб-страницата www.favoritepoet.org, на која се поместени шие видео записи и еден форум за наставници и за скуденчи.

Тој живее во Кејмбриџ во сојузната држава Масачусетс со својата сопруга г-р Елен Пински.

**OFFICE OF INTERNATIONAL INFORMATION PROGRAMS
U.S. DEPARTMENT OF STATE**

<http://usinfo.state.gov>

Оւсашеніїе за Америка